

Alatskivi maastikukaitseala kaitsekorralduskava 2015-2024

Keskkonnaamet 2015

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	5
1.1. ALA ISELOOMUSTUS	5
1.2. MAAKASUTUS	8
1.3. HUVIGRUPID	10
1.4. KAITSEKORD	11
1.5. ALALE KEHTESTATUD PLANEERINGUD	13
1.6. UURITUS.....	14
1.6.1. Läbiviidud inventuurid ja uuringud.....	14
1.6.2. Riiklik seire	15
1.6.3. Inventuuride ja uuringute vajadus.....	16
2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID	18
2.1. ELUSTIK.....	18
2.1.1. Kalastik. Hink ja vingerjas.	18
2.1.2. Käsitivalised. Tiigilendlane.	19
2.1.3. Muu elustik	21
2.2. KOOSLUSED.....	23
2.2.1. Üldiseloomustus.....	23
2.2.2. Looduslikult rohketoitelised järved (3150).....	24
2.2.3. Allikad ja allikasood (7160)	26
2.2.4. Vanad loodusmetsad (9010*)	27
2.2.5. Vanad laialehised metsad (9020*).....	30
2.2.6. Muud väärtused. Vääriselupaigad.....	32
2.3. MAASTIK, LOSSIPARK JA ÜSIKOBJEKTID	34
2.3.1. Maastik. Vaated.	34
2.3.2. Veekogud	39
2.3.3. Alatskivi lossipark.....	44
2.3.4. Kaitsealused looduse üksikobjektid	53
2.3.5. Muinsuskaitsealused ja pärandkultuuri objektid	54
3. ALA JA SELLE VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS	58
3.1. VISIOON JA EESMÄRK	58
3.2. PIIRITÄHISED	59
3.3. ALATSKIVI MATKARADA JA MUU TARISTU.....	59
3.4. ALATSKIVI LOODUSKESKUS.....	65
4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED, EELARVE JA AJAKAVA	67
4.1. INVENTUURID, SEIRED JA UURINGUD	67
4.1.1. Metsaelupaigatüüpide kordusinventuur.....	67
4.1.2. Tiigilendlase riiklik seire	67
4.1.3. Käsitivaliste liigilise koosseisu ja varjupaikade inventuur	67
4.1.4. Kuningvere järve ja mustjärve hüdrobioloogiline uuring	68
4.1.5. Külastuskoormuse uuring	68
4.1.6. Maastikuhoolduse tulemuslikkuse uuring	68
4.2. HOOLDUS-, TAASTAMIS- JA OHJAMISTEGEVUSED	68
4.2.1. Lossipargi taastamine ja hooldus	68
4.2.2. Maastiku hooldus.....	72

4.2.3 Kopra ohjamine	77
4.2.4. Üksikobjektide hooldus.....	77
4.3. TARISTU	78
4.3.1. Matkaraja hooldamine.....	78
4.3.2. Infotahvliid ja viidad.....	79
4.3.3. Apollokivi tee taastamine.....	79
4.3.4. Lästeniidu mäe raja hooldus.....	80
4.3.5. Kuningvere järve puhkekoha rajamine ja hooldus	80
4.3.6. „Naftabaasi“ puhkekoha rajamine ja hooldus	80
4.3.7. Ratastooliga läbitava matkaraja rajamine	80
4.3.8. Alatskivi Looduskeskuse arendamine	81
4.3.9. Tähiste paigaldamine ja hooldamine.....	81
4.3.10. Alatskivi paisjärve ujumiskoha hooldus.....	81
4.4. KAITSEALA TUTVUSTAMINE JA KESKKONNAHARIDUS	81
4.4.1. Trükise „Alatskivi mõisapark“ väljaandmine.....	81
4.4.2. Alatskivi Looduskeskuse ekspositsiooni hooldus	81
4.5. KAVAD, PLAANID, EESKIRJAD	82
4.5.1. KKK tulemuslikkuse hindamine ja uue KKK koostamine	82
4.5.2. Kaitsekorra muutmine	82
4.6. EELARVE	84
5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE	89
KASUTATUD ALLIKAD.....	91
LISAD.....	94
LISA 1. ALATSKIVI MAASTIKUKAITSEALA KAITSE-EESKIRI	94
LISA 2. KAASAMISKOOSOLEKU MATERJALID.....	99
LISA 3. ALATSKIVI MAASTIKUKAITSEALALE VAJALIKUD PIIRITÄHISED	100
LISA 4. ARHEOLOOGIA- JA ARHITEKTUURIMÄLESTISED ALATSKIVI MKA-L	101
LISA 5. ALATSKIVI MKA-LE JÄÄVAD PÄRANDKULTUURIREGISTRIS OLEVAD OBJEKTID.....	102
LISA 6. VÄÄRTUSTE KOONDTABEL	104
LISA 7. ALATSKIVI MÕISAPARGI PIIRANGUVÕONDI PIIRIETTEPANEK	108
LISA 8. KAITSEALA HOOLDUSALADE KOOND.....	109
LISA 9. HOOLDUST VAJAVATE PUUDE LIGIKAUDSED ASUKOHAD PARUNITEEL JA KAHEREALISES RINGIS (S. JÄRVE, 2013).....	110
LISA 10. AJALOOLISED KAARDID.....	111
LISA 11. 1928.A MAAPARANDUSE BÜROO KOOSTATUD ALATSKIVI VALLAS OLEVA SUVITUSPIIRKONNA ALATSKIVI MÕISA PLAAN	114

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 25 on kaitsekorralduskava hoiualade ja kaitsealade alapõhise kaitse korraldamise aluseks.

Kaitsekorralduskava kinnitab Keskkonnaameti (edaspidi *KeA*) peadirektor. Teave kaitsekorralduskava kinnitamise kohta avalikustatakse Keskkonnaameti kodulehel.

Käesoleva Alatskivi maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) kaitsekorralduskava (edaspidi *KKK*) eesmärk on:

- anda lühike ülevaade kaitstavast alast (edaspidi *ala*) - selle kaitsekorra, kaitse-eesmärkidest, rahvusvahelisest staatusest, maakasutusest, huvigruppidest ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala eesmärke ning anda hinnang iga põhiväärtuseks oleva liigi, elupaiga vm väärtuse seisundile;
- arvestades alale seatud eesmärke määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja kaitsekorralduse oodatavad tulemused kaitsekorraldusperioodi lõpuks ning 30 aasta perspektiivis;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimise plaan koos tööde mahu, koha, ulatuse kirjelduse ja orienteeruva maksumusega;
- luua alusdokument kaitseala kaitsekorralduslike tööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

KKK koostamisel viidi läbi 12.06.2014 Alatskivi vallamajas kaasamiskoosolek, kus osales 11 inimest. Koosoleku osalejate nimekiri on esitatud KKK lisas 2, protokoll ei koostatud, kuna arutelu oli seotud vaid võimalike rahastamisallikate ja vastutusega.

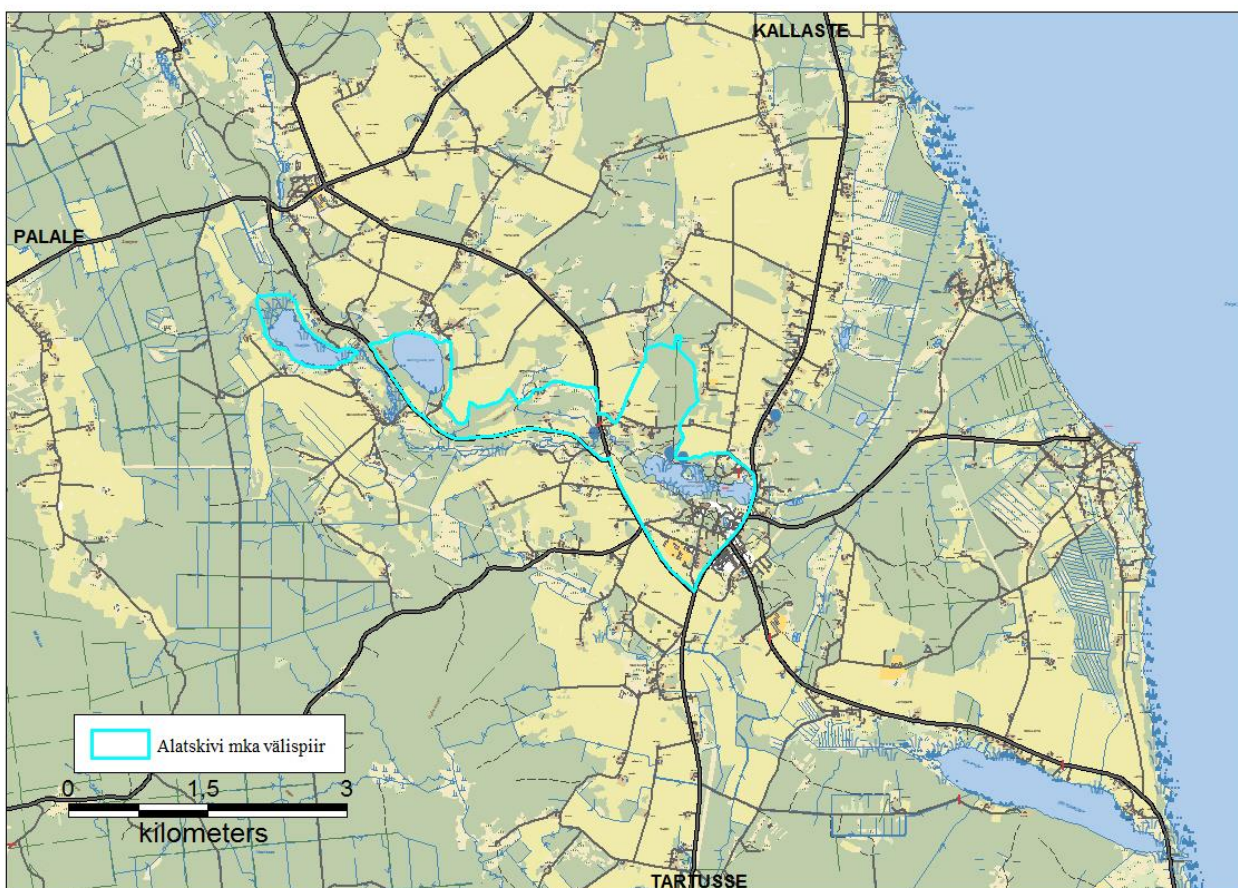
Kaitseala esimese kaitsekorralduskava tellis Riiklik Looduskaitsekeskus 2006. a. Kava valmis 2007. a (koostaja K. Liiv), kuid jäi kinnitamata kavade koostamise reeglistiku muutumise tõttu. Käesoleva kava koostas KeA Jõgeva-Tartu regiooni kaitse planeerimise spetsialist Marica-Maris Paju (tel: 740 7138, e-post: maris.paju@keskkonnaamet.ee). Kava koostamisel osalesid Artes Terrae OÜ spetsialistid Nele Nutt ja Heiki Kalberg, KeA vee-elustiku spetsialist Aimar Rakko (tel: 730 2250, e-post: aimar.rakko@keskkonnaamet.ee) ja loodushariduse spetsialist Piret Valge (tel: 733 4162, e-post: piret.valge@keskkonnaamet.ee). Kaitsekorralduskava koostamisel konsulteeriti käsitiivaliste ekspertide Lauri Lutsari ja Matti Masinguga, vee-elustiku ekspertide Ingmar Oti, Teet Krause ja Margo Hurdaga, seirespetsialistide Agu ja Meelis Leivitsaga; kava koostamisele andsid panuse Alatskivi vallavalitsuse ja volikogu esindajad Andu Tõrva, Ago Sütt, Maimu Arro, Ene Zirk ja Külli Must.

Kaitsekorralduskava koostamist on toetatud „Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013“ ja sellest tuleneva „Elukeskkonna arendamise rakenduskava“ prioriteetse suuna „Säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamine“ meetme „Kaitsekorralduskavade ja liikide tegevuskavade koostamine looduse mitmekesisuse säilitamiseks“ programmi alusel Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest ning SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse 2006. a. looduskaitseprogrammist rahastatud projekti nr 21 „Tartumaa kaitsealade kaitsekorralduskavad“ vahenditest.

1. SISSEJUHATUS

1.1. ALA ISELOOMUSTUS

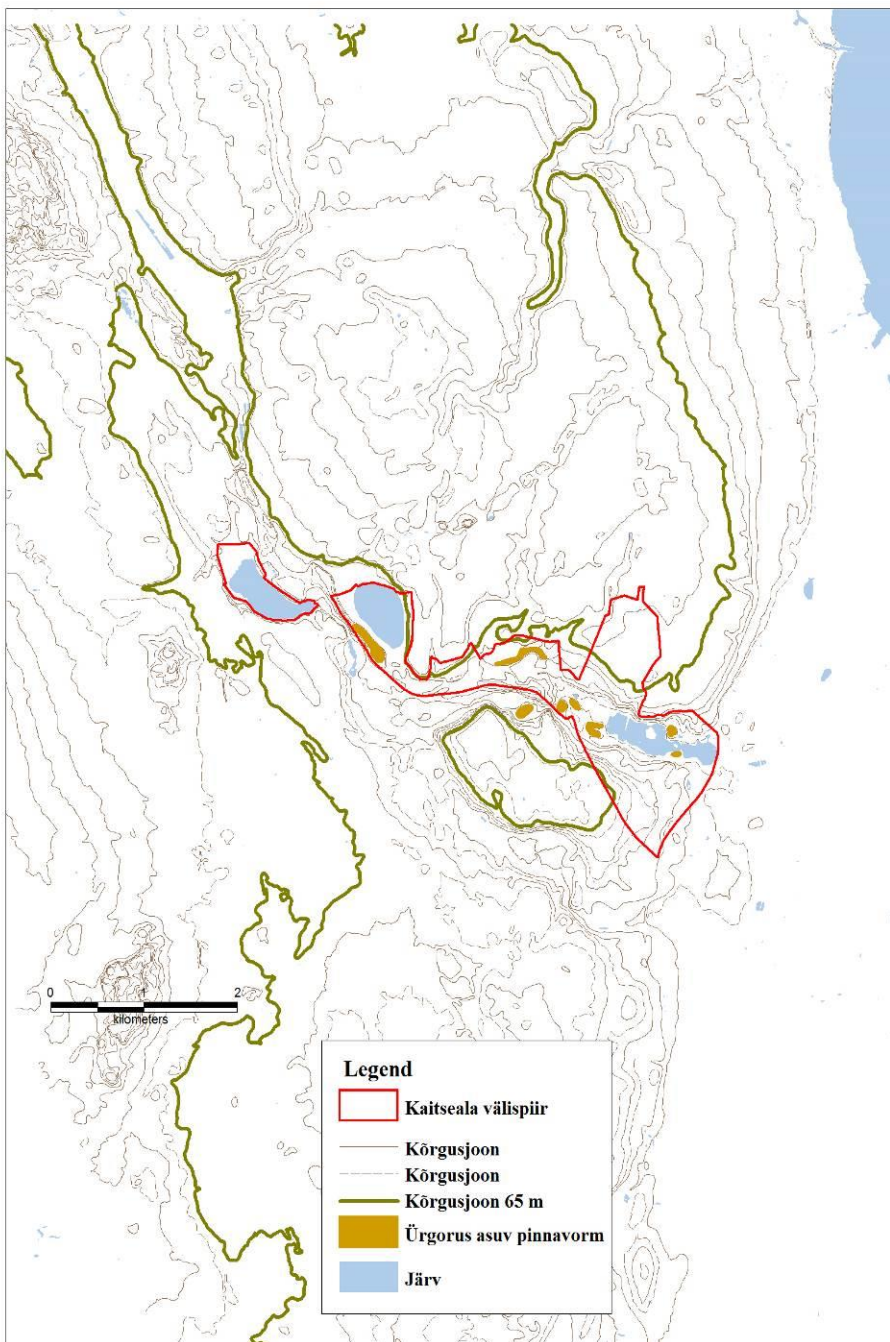
Alatskivi maastikukaitseala (Keskkonnaregistri kood KLO1000456) on 383,3 ha suurune ja asub Tartu maakonna kirdeosas Alatskivi vallas Alatskivi alevikus, Kuningvere, Kõdesi, Peatskivi, Orgemäe, Savastvere, Sudemäe ja Virtsu külates (joon 1). Kaitseala on kergesti juurdepääsetav mööda Alatskivi – Pala maanteed (mustkatttega kõrvalmaantee nr 22237) ja kaitseala läänepiiriks olevat Alatskivi – Välgü – Pataste maanteed (kõrvalmaantee nr 14230) ning kaitseala idapiiriks olevat Tartu – Kallaste – Omedu maanteed (asfaltkatttega tugimaantee nr 43).

Joonis 1. Alatskivi maastikukaitseala paiknemine. Aluskaart: Maa-amet 2014.

Maastikuliselt asub kaitseala Kagu-Eesti lavamaal keskdevoni platool Aruküla lademe liivakivide avamusalal. Piirkonda läbib Pala – Alatskivi ürgorg, mis on lavamaa kirdeosa ainuke suurem org. Pala – Alatskivi ürgoru laius kaitsealal on ca 500-600 m Peatskivi küla piirkonnas ning ca 800 m Tartu – Kallaste – Omedu tugimaantee ääres (kaitseala idapiiril). Ürgorus voolab enamasti looduslikus sängis Alatskivi jõgi. Ürgorus asuvad mitmesugused pinnavormid (joon 2), mis muudavad ürgoru ebatüüpiliseks ning on seetõttu üheks kaitse alla võtmise põhjuseks. Vahelduvas maastikus on esindatud ka väga erinevad kooslused ning elupaigatüübid – jõgi, looduslikud ja

paisjärved, allikad, pool-looduslikud rohumaad, looduslikud ja parkmetsad ning hooldatud pargimaastikud. See kõik pakub võimalusi ka väga eripalgelisele elustikule.

Joonis 2. Kaitseala paiknemine maastiku-rajoonide suhtes. Aluskaart: Maa-amet 2014.

Looklev ja hargnev loodekagu suunaliselt Ugandi lavamaad lõhestav Pala-Alatskivi ūrgorg läheb üle Peipsi madalikuks. Ūrgoru veerudel ja lammil olevad jääsulamisvete poolt kohalekantud liivast, moreenist, rähast ja kruusast mõhnad ja vallseljakud muudavad maastiku vaheldusrikkaks ning on olnud üheks põhjuseks, miks kaitseala moodustati.

Ūrgoru kuju esiletoomiseks on kasutatud 65 m kõrgusjoont. Ugandi lavamaa ja Peipsi madaliku piir kulgeb looduses ca 40 (42) m kõrgusel¹. Selguse huvides on pildilt kustutatud Peipsi madaliku maapinna kõrgusi märkivad kõrgusjooned (alates 42 m).

Praegusest kaitsealast võeti Alatskivi mõisa park ja selle lähim ümbrus (mõisasüda) suvitus- ja ravitsuskohtade seaduse alusel kaitse alla juba 1929. aastal (RT 1929, 88) puhtbotaanilise

¹ Arold, I. Eesti maastikud.

iseloomuga pargina². 1928. a koostatud Alatskivi mõisa suvituspiirkonna plaan (kaart) on esitatud lisa 11. Kallaste rajooni TSN TK 31.07.1957. a otsusega nr 52 „Abinõudest looduskaitse organiseerimiseks rajoonis“ otsustati paluda ENSV Põllumajanduse Ministeeriumilt eraldada 5,8 ha Alatskivi MTJ pindalast ja 61,2 ha Alatskivi sovhoosi pindalast (s.h osa Alatskivi lossipargist, Hirveaed, Kalevipoja säng, Lokuta mägi, Punane allikas, Alatskivi järved ja puiesteed, Truuduse tamm) looduskaitse alla võtmiseks, eesmärgiga vältida ajaloolise Alatskivi pargi lõplikku hävimist.

Tartu rajooni TSN TK 30.03.1960. a otsusega nr 43 „Looduskaitse maa-alade kinnitamisest rajoonis“ võeti looduskaitse alla Kooljamägi (1,67 ha) ja Kõdesi metsa sirgsiht koos Kalevipoja viskekiviga (1,98 ha).

Tartu rajooni TSN TK 09.09.1964. a otsusega nr 99 “Looduse kaitsest Tartu rajoonis” võeti Alatskivi maastikuala (pindala 217 ha, s.h park 70,65 ha) riikliku kaitse alla kohaliku tähtsusega loodusobjektina. Kaitseala koosnes tollal Alatskivi lossipargist, Hirveaiast, Kõdesi metsast ja sihist, Veski- ja Lossijärvest, Punasest allikast ning ürgorus asuvatest vallseljakutest – Kooljamäest, Lokutamäest, Lästeniidu mäest ja kahest linnamäest.

2000. a korrigeeriti Alatskivi maastikukaitseala välispiiri ning kehtestati kaitstavate loodusobjektide seaduse kohane kaitse-eeskiri (RT I 2000, 98, 637). Kaitseala pindala suurenes 257 hektarini.

2002. a arvati Alatskivi (pais-)järved ning nende lähim põlispuudega ümbrus Euroopa Liidu kaitsealade võrgustiku Natura 2000 eelvalikualade nimekirja nahkhiirtele olulise elu- ja talvituspaigana ning Kuningvere järv haruldaste ja ohustatud liikide elupaigana. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ alusel hõlmab Alatskivi loodusala (EE0080311) kogu praeguse maastikukaitseala. Loodusala kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisa elupaigatüüpide – looduslikult rohketoitelised järved (3150), allikad ja allikasood (7160), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehelised metsad (9020*) – ja II lisa liikide – tiigilendlane (*Myotis dasycneme*), harilik hink (*Cobitis taenia*), harilik vingerjas (*Misgurnus fossilis*) – elupaikade kaitse³.

2006. a liideti uue kaitse-eeskirja kinnitamisega kaitseala koosseisu seni maastiku üksikelemendina kaitse all olnud Kuningvere järv (Kuningvere järv ja järve läänekalda kaasik; Tartu rajooni TSN TK 09.09.1964. a otsus nr 99) ning lahustükina Kokora Mustjärv (edaspidi nimetatud Mustjärv). Kaitseala kaitse-eesmärgiks seati järvede ja nende ümbruses maa kasutamisel väljakujunenud traditsioonilise pärandkultuurmaastiku, loodusdirektiivi elupaigatüüpide looduslikult rohketoitelised järved (3150)³, allikad ja allikasood (7160), vanad loodusmetsad (9010*) ja vanad laialehelised metsad (9020*) ning hingu, vingerja ja II kategooria kaitsealuse liikide elupaikade kaitse. Kuningvere järv ja Mustjärv on EELIS-e andmetel ürglooduse objektid.

Kaitsealuste looduse üksikobjektidena on kaitseala koosseisus Kalevipoja viskekivi ehk Apollo kivi (Tartu Rajooni TSN TK 30.03.1960. a otsus nr 43; KLO4001040) ja Truuduse tamm (Kallaste Rajooni TSN TK 31.07.1957. a otsus nr 52; KLO40000417).

Kaitse-eeskirjas tehakse ettepanek kaitseala tzoneeringu muutmiseks, s.h Lossipargi piiranguvööndi (edaspidi *Lossipargi pv*) loomiseks, et tagada ajaloolise pargistruktuuri säilimine ja parem hooldus.

² Vilbaste, G. Tervishoiupargid.

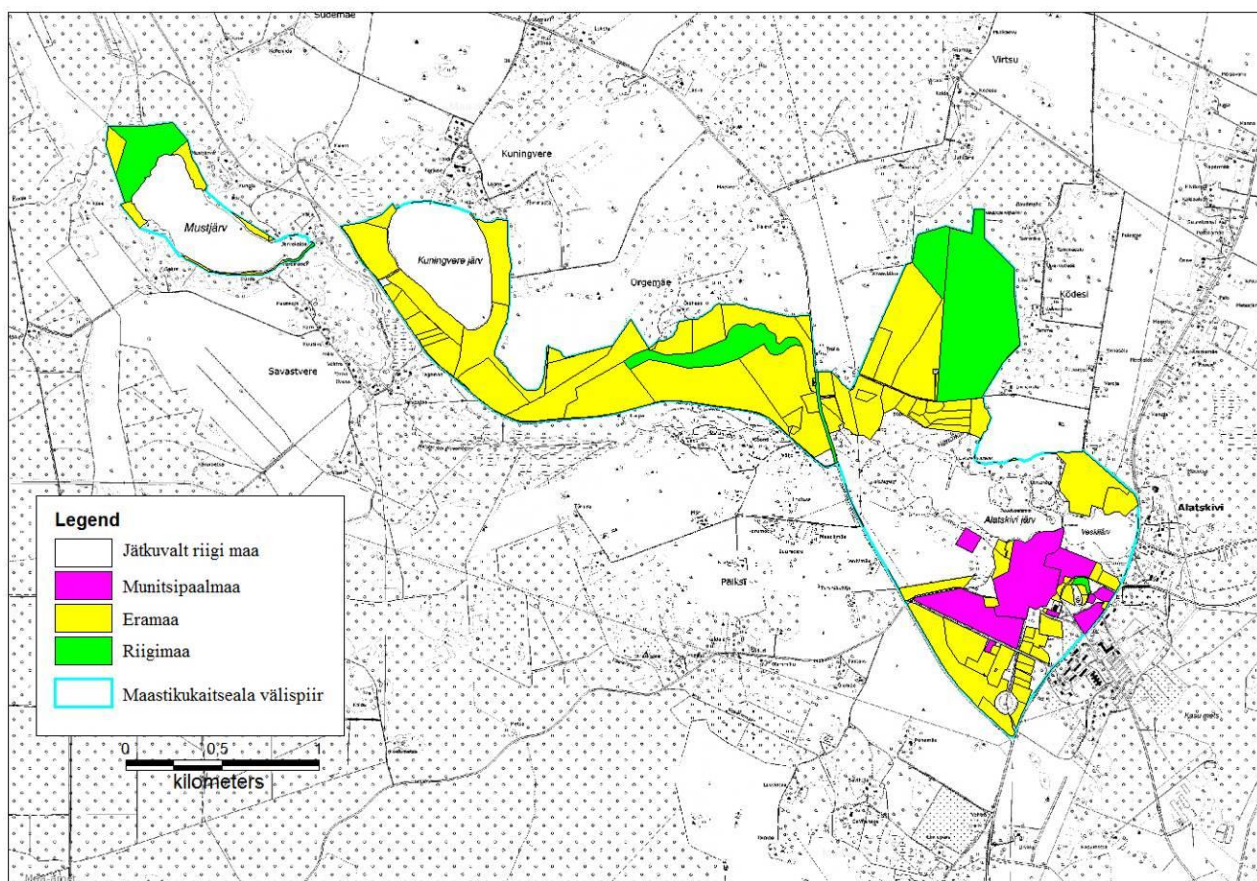
³ <http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main#HTTPdWiOnB8tnZYiLNOIPwyWjKICY8HU7E> (01.12.2014)

1.2. MAAKASUTUS

Kaitseala pindala on 383,3 ha, millest järved moodustavad ligikaudu 73 ha. Kaitseala piirides paikneb 2014. a märtsikuu seisuga osaliselt või tervikuna 105 katastriüksust, neist 28 asuvad osaliselt või täielikult planeeritava Lossipargi pv territooriumil. Ligikaudu pool kaitseala territooriumist – 170,0 ha ehk 44,3% – kuulub eraomandusse, sh 39 maaomandust kaitsealal on väiksemad kui 1 ha. Riigimetsa Majandamise Keskus (edaspidi *RMK*) Tartumaa metskonna haldusalasse kuulub 57,2 ha, riigi transpordimaa on 0,8 ha, Alatskivi valla munitsipaalomandis on 24,0 ha, mis jääb põhiliselt mõisapargi territooriumile. Jätkuvalt riigi omandis on ligikaudu 131,3 ha s.o 1/3 territooriumist. Ülevaade maaomandist on esitatud tabelis 1 ja joonisel 3.

Tabel 1. Maaomandus Alatskivi maastikukaitsealal (seisuga 2014. a märts).

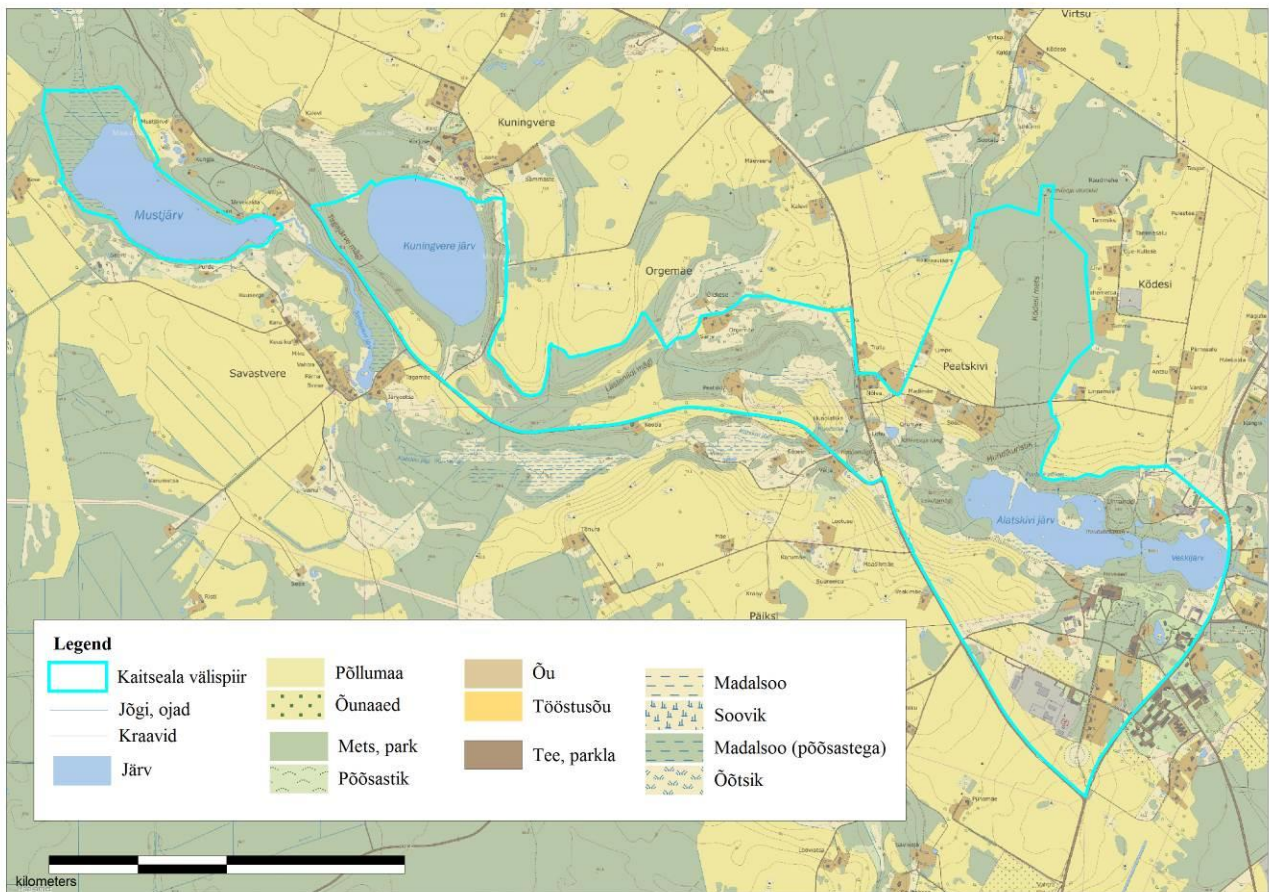
Maaomandi tüüp	Maaüksuste arv	Pindala (ha)
Riigimaa	8	58,0
Jätkuvalt riigi maa		131,3
Munitsipaalmaa	9	24,0
Eramaa	89	170,0
Kokku	106	383,3

Joonis 3. Ülevaade Alatskivi MKA maaomandist. Aluskaart: Maa-amet 2014.

Kaitsealale jäävatest metsadest kuulub RMK Tartumaa metskonda (endine Alatskivi metskond) kvartal AK068 (mü 12601:004:0404; 28,9 ha, Kõdesi mets) ja AK191 (mü 12601:003:0117; 8,2 ha, Lästeniidumägi) kogupindalaga 37,1 ha. Enamus kaitseala metsi kuulub erametsaomanikele.

Alatskivi maastikukaitseala ja Alatskivi-Alasoo piirkonna maa põllumajanduslik väärtus on madal. Ajalooliselt on ala kasutatud põhiliselt köögivilja kasvatamiseks, heina tootmiseks ja karjatamiseks. Käesoleval ajal on köögiviljakasvatus lakanud ja aktiivses kasutuses põllumaid on vaid Kalevipoja sängi piirkonnas. Maaomanikud niidavad väga väikest osa Peatskivi külas Alatskivi jõe lammil, et hoida puhtana osa endisest luhaniidust. Karjatamine praktiliselt puudub ning vana õunaaeda, mis on kasutusest väljas, hooldatakse projektipõhiselt. 2007. a raiuti suurem osa õunaaiast võsast puhtaks ning järgnevatel aastatel on ala kord aastas niidetud; aial on suur maastikukujunduslik väärtus. Alatskivi valla põldude (s.h ka kaitseala piiresse jääva maa) säilitamine haritava maana tagab ka maastiku suurema avatuse ja elamuslikkuse ning see on üks osa ala pärandkultuuri väärtusest. Ülevaade Alatskivi mka kõlvikulisest jaotusest on esitatud joonisel 4.

Joonis 4. Alatskivi mka kõlvikuline jaotus. Aluskaart: Maa-amet 2014.

Projektipõhiselt hooldatakse ka Kalevipoja sängi ja selle ümbrust, alleesid ning Hirveaeda, et hoida maastikku avatuna ja tagada ala külastusväärtus. Alates 2010. a hooldab Alatskivi matkarada RMK koostöös Alatskivi Vallavalitsusega. Alatskivi Vallavalitsus korraldab 2012. a Valgesilla e Turbasilla ja 2008. a Lambasilla taastamise.

Teedevõrk on kaitsealal tihe, kuid puuduvad sellised teed, mis teenindaksid ainult kaitseala, v.a kaitsealuse looduse üksikobjekti Apollo kivini viiv riigimaale jääv metsatee (nn Apollokivi tee), mis on rikutud metsaväljaveoga ning see raskendab ligipääsu kivile.

Valda läbivad mitmed elektriliinid, mis mõjutavad kaitseala visuaalselt (eriti Kalevipoja sängi piirkonnas). Praktiliselt kogu Alatskivi valla territoorium on kuivendatud. Kaitsealale jääb meliorisooniobjekt Kõdesi II, kuid see ei mõjuta kaitseala elustikku ega ilmet.

Kaitsealal on lubatud jaht. Sinna ulatuvad Alatskivi ja Peipsiääre jahipiirkonnad (RT I, 29.07.2011). Käesolevas kaitsekorralduskavas jahitemaatikal (v.a kopra arvukuse kontrolli all hoidmine) ei peatuta, sest kaitsekorralduslikult ei ole jaht oluline ega häiriv tegevus.

1.3. HUVIGRUPID

Huvigruppide identifitseerimine võimaldab objektiivsemalt hinnata olemasolevate ja potentsiaalsete väärtuste kasutamise konflikte ning otsida võimalusi koostööks. Kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamiseks on oluline teha koostööd erinevate huvigruppidega, kelle võimalikud huvid on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Alatskivi mka huvigrupid ja nende võimalikud huvid

Huvigrupp	Huvid (seos kaitstava alaga)
Keskkonnaamet	Kaitseala valitseja. Keskkonnaameti eesmärk on tagada ala eesmärgiks olevate väärtuste soodne seisund.
Keskkonna-inspeksioon	Järelevalve teostaja.
RMK	Ala külastuse korraldaja - külastusobjektide rajaja ja hooldaja ning loodushoiutööde läbiviija riigi maal, piiritähiste paigaldaja ja hooldaja. Riigimaade haldaja.
KAUR	Teostab ja korraldab alal riiklikku seiret.
Eramaa-omanikud	Eramaade majanduslikult tasuv ja sihtotstarbeline (s.h nii ehitamine kui ka metsaraie) kasutamine. Soovivad, et võimalikult vähe piiranguid metsaraiele ja ehitamisele, millest võib tekkida vastuolu püramajanduse arendajate ja omanike tagamisega. Samas ei tunda enam vajadust maid harida, mis toob kaasa võsastumise, s.t maastiku ilme muutumise. Põllumajanduse arendajad on huvitatud võimalikult kasumlikust põllumaa kasutusest ning uute põllumajandus-rajatiste ehitusest, mis võivad osutada maastikuliselt ebasobivateks.
Kohalik omavalitsus	Loodus- ja kultuuriväärtuste säilimine ja tutvustamine; turismi, s.h kala- ja jahiturismi arendamine ja turismile suunatud rajatiste püstitamine kaitsealal.
Jahiseltsid	Ulukite kütmine; jahiturismi arendamine.
Teadlased	Liikide (eelkõige nahkhiirte) ja koosluste uurimine ja seire; nende huvid peaks toetama looduskaitse eesmärgi ega ole nendega vastuolus.
Puhkajad	Huvitatud kaunitest ja hästi hooldatud maastikest, kus on hea taristu. Aktiivne

Huvigrupp	Huvid (seos kaitstava alaga)
	puhkus looduses. Probleemiks võib kujuneda järskudel nõlvadel maastikuratastega sõitmine ja kontrollimatu telkimine, samuti kontrollimatu vähi- ja kalapüük.
Harrastus-kalastajad	Huvitatud veekogude kasutamisest kalastuse eesmärkidel, millest võib kerkida üles vajadus paadisilla ehituseks nii Kuningvere järve kui ka Alatskivi järve äärde. Kalaturismi arendamine.

1.4. KAITSEKORD

Alatskivi maastikukaitseala piir ja kaitse-eeskiri (edaspidi *KE*; *lisa 1*) kehtestati Vabariigi Valitsuse 21. juuli 2006. a määrusega nr 169. Kaitseala tüüp – maastikukaitseala - viitab, et peamine eesmärk on maastike kaitse. *KE*-ga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagavad kaitsealal esinevate loodusväärtuste säilimise, kuid *KE* vajab uuendamist seoses alal esinevate metsaelupaigatüüpide ja Alatskivi mõisa pargi piiride täpsustamisega (Lossipargi pv määratlemine) ning ettepanekuga liita kaitsealale Alatskivi-Alasoo astang.

Kaitseala jaguneb kehtiva *KE* alusel Kõdesi sihtkaitsevööndiks (edaspidi *skv*) pindalaga 33,7 ha ja Alatskivi piiranguvööndiks (edaspidi *pv*) pindalaga 349,6 ha.

Vastavalt kaitse-eeskirjale on **kaitseala kaitse-eesmärk** järvede ja nende ümbruses maa kasutamisel väljakujunenud traditsioonilise pärandkultuurmaastiku kaitse, loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide – looduslikult rohketoitelised järved (3150), allikad ja allikasood (7160), vanad loodusmetsad (9010*) ja vanad laialehised metsad (9020*) – kaitse ning II lisas nimetatud liikide hingu ja vingerja, kes mõlemad on ühtlasi III kategooria kaitsealused liigid, ja II kategooria kaitsealuse liigi elupaikade kaitse.

Kõdesi sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse ja metsakoosluste kasvukohatüübile iseloomuliku liikide koosseisu säilitamine.

Alatskivi piiranguvööndi kaitse-eesmärk on Alatskivi pargi ja ürgoru, Kuningvere järve, Mustjärve ja neid ümbritseva traditsioonilise pärandkultuurmaastiku ilme säilitamine ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse.

Lubatud tegevus

Vastavalt kaitse-eeskirjale on kogu kaitsealal lubatud inimeste liikumine, v.a õuemaadel, marjade, seente ning muude metsa kõrvalsaaduste korjamine ning jahipidamine. Kalapüük kaitseala järvedel on lubatud spinningu, käsiõnge ja lihtkäsiõngega. Telkimine ja lõkke tegemine on lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud kohtades. Õuemaal toimub telkimine ja lõkke tegemine omaniku loal.

Kaitsealal on lubatud ka sõidukiga sõitmine teedel ja mootoriga ujuvvahendiga sõitmine kaitseala vetel. Maastikusõidukiga sõitmine on lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid, maastikusõidukiga sõitmine kaitseala valitseja nõusolekuta ja mootoriga ujuvvahendiga sõitmine kaitseala vetel on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemisega seotud tegevuses ja kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses.

Kaitseala valitseja nõusolekul on skv-s lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine, kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ning poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus, olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja veerežiimi taastamine ning metsakoosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas.

Pv-s on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas, veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmise ning uue veekogu rajamine, puhtpuistute kujundamine, parkides ja arboreetumites puuvõrade või põõsaste kujundamine ning pargi ilme ja liigilise koosseisu tagamiseks vajalik puittaimestiku raie, kaitseala tarbeks vajalike ehitiste püstitamine ning tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks veekogust kaugemal kui 100 m.

Keelatud tegevus

Vastavalt kaitse-eeskirjale on kogu kaitsealal kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid, väljastada metsamajandamiskava (ei ole looduskaitseaduse muutmise tõttu enam asjakohane, kuid on märgitud Alatskivi mka KE-s), kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, anda projekteerimistingimusi, ehitisluba või nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks.

Skv-s on keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine ja uute ehitiste püstitamine, välja arvatud rajatiste rajamine kaitseala tarbeks.

Pv-s on keelatud uuendusraie, välja arvatud turberaie, kusjuures tuleb säilitada koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus, puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnasel, energiapuistute rajamine, maavara kaevandamine, välja arvatud „Maapõueseaduse“ § 59 lõikes 2 sätestatud juhul kaitseala valitsejaga kooskõlastatud kohtades, biotsiidi ja taimekaitsevahendi kasutamine looduslikul rohumaal ja metsamaal ning veekogule lähemal kui 50 m, uue maaparandussüsteemi rajamine ning uue ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine, välja arvatud kaitseala tarbeks vajalike ehitiste püstitamine ning tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks veekogust kaugemal kui 100 m.

Vajalik tegevus

Kaitseala poollooduslike koosluste ja looduslike rohumaade esinemisaladel on nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik rohu niitmine. Pargi ilme ja liigikoosseisu säilimise tagamiseks on pargis vajalikud niitmine ning puu- ja põõsarinde kujundamine.

Alatskivi mõisa pargi kaitse-eesmärk

Alatskivi mõisa park on maastikukaitseala pv, mis on suurem kui endine mõisapark, koosseisus ning pargis kehtivad looduskaitseadusest tulenevad piirangud kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega. Pargi kaitse-eesmärk on ajalooliselt kujunenud planeeringu, dendroloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt, esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtusliku puistu ning pargi- ja aiakunsti hinnaliste kujunduselementide säilitamine koos edasise kasutamise ja arendamise suunamisega. Seoses Tartumaa kaitsealuste parkide piiride täpsustamisega täpsustatakse ka Alatskivi mõisa pargi piirid, kuid park jääb kaitseala koosseisu eraldi vööndina (soovituslik nimekuju Lossipargi piiranguvöönd, edaspidi *Lossipargi pv*).

Üksikobjektide kaitse

Kaitsealale jäävaid üksikobjekte Truuduse tamm⁴ ja Kalevipoja viskekivi⁵ kaitstakse vastavalt looduskaitseaduse §-le 68. Truuduse tamm asub Alatskivi pv-s ja Kalevipoja viskekivi (Apollo kivi) asub Kõdesi skv-s ning keskkonnaregistri andmetel on neil kava koostamise ajal 50 m raadiusega pv. Lossipargi pv moodustamisel jääb kivi nimetatud pv-sse. Arvestades, et eritüübiliste loodusobjektide pv-d on kattuvate piirangutega ja maastikukaitseala pv (sh Lossipargi pv) tagab ka looduse üksikobjekti kaitse, on algatatud menetlus, millega kaotatakse mõlema üksikobjekti pv.

Alatskivi loodusala kaitse

Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korraldusest nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ kattub Alatskivi mka ka Alatskivi loodusalaga (RAH0000157, EE0080311; kinnitatud 12.12.2008⁶), kus tegevuste kavandamisel tuleb hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele ja arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi. Loodusala kaitse-eesmärgid kattuvad suuresti maastikukaitseala kaitse-eesmärkidega. Loodusala on loodud loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide looduslikult rohketoitelised järved (3150), allikad ja allikasood (7160), vanad looduspõõsad (9010*) ning vanad laialehised metsad (9020*) kaitseks, samuti II lisas nimetatud liikide tiigilendlaste, hariliku hingu ja hariliku vingerja⁷ elupaikade kaitseks.

Kultuuriväärtuste kaitse

Kaitsealale jäävad mitmed muinsuskaitsealused objektid ja nende kaitsevööndid (Alatskivi mõisa park ja hooned, linnamäed, ohvriallikas jms; lisa 4), mis on kaitstud ka vastavalt muinsuskaitseadusele⁸. Seega on mitmed objektid kaitsealal kaitstud kahe seaduse alusel. Lisaks on alal mitmed pärandkultuuriregistris (lisa 5) olevad objektid, millel puudub juriidiline kaitse.

1.5. ALALE KEHTESTATUD PLANEERINGUD

Alatskivi valla üldplaneeringu⁹ järgi loob Alatskivi valla asukoht Tartu vahetus naabruses eeldused arenguks eelkõige nii Tartu linnalähise kui sise- ja välituristidele suunatud puhke- ja kultuurimaastikuna.

Tartumaa maakonnaplaneeringu teemaplaneeringus „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused. Väärtuslikud maastikud”¹⁰ on Alatskivi-Peipsiääre piirkond määratud võimaliku riikliku tähtsusega väärtuslikuks maastikuks (R1 – Alatskivi). Selle säilimist tagava meetmena on soovitatud miljööväärtuslike alade ning nende kaitse- ja kasutustingimuste määramisel keskenduda Alatskivi alevikule (st peamiselt mõisapargile) ja Kuningvere järve ümbrusele. Teemaplaneeringus „Rohelised võrgustikud” on Alatskivi vallas ala T32 - Alatskivi - pindalaga 2,6 km², mis on oma olemuselt Alatskivi maastikukaitsealal põhinev tugiala. Alatskivi

⁴ http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main?reg_kood=KLO4000417&mount=view (01.12.2014)

⁵ http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main?reg_kood=KLO4001040&mount=view (02.12.2014)

⁶ Komisjoni otsus nr K(2008) 8046, ELT L 43, 13.2.2009, lk 245.

⁷ <https://www.riigiteataja.ee/akt/790098> (mai 2014)

⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/121032011008> (mai 2014)

⁹ <http://www.alatskivi.ee/?nodeid=166&lang=et> (07.05.2014)

¹⁰ https://tartu.maavalitsus.ee/documents/731238/981434/keskkonnatingimuste_planeeringu_tekst.pdf (aprill 2014)

ümbrus koos Peipsi järve kaldaaladega kuulub Tartu maakonna suurima puhkeväärtusega alade hulka.

Alatskivi valla arengukavas ei ole looduskaitse ja loodushariduse teemat täpsemalt käsitletud, kuid erinevates alapeatükkides on kirjas järgmised tegevused:

- valla haljasalade hooldamine ning mõisapargi ja puiesteede rekonstrueerimine (3.1.9.);
- koostöös RMKga tingimuste loomine Alatskivi järve puhastamiseks (3.1.10.);
- kala- ja jahiturismi arengu soodustamine (3.3.5.);
- Alatskivi Looduskeskuse tegevuse toetamine loodusturismi atraktiivse pakkujana (3.3.6.)¹¹.

1.6. UURITUS

1.6.1. LÄBIVIIDUD INVENTUURID JA UURINGUD

2001. a inventeerisid Pärandkoosluste Kaitse Ühingu (edaspidi *PKÜ*) liikmed Ü. Reier ja E. Uustalu Alatskivi mka metsi ja määrasid selle käigus loodusdirektiivi **metsaelupaigatüübid**. 2014.a vaatas metsaseire raames ala üle ekspert A. Palo, kelle hinnangul vastavad elupaigatüüpideks 9010* (vanad loodusmetsad) ja 9020* (vanad laialehelised metsad) määratud alad elupaigatüüpide kriteeriumitele vaid osaliselt ja tegi ettepaneku alade piire korrigeerida.

2001. a toimus Alatskivil maastikuarhitektuuri magistriõppe meistriklasse (juhendaja prof J. Maiste), mille käigus koostati Alatskivi lossiümbruse plaanid ja analüüsiti lossiümbrust **maastikuarhitektuuri** seisukohast lähtudes¹².

2001. a uuriti projekti „Natura 2000 riikliku ettepaneku projekti ettevalmistamine mage- ja riimvee taime- ja loomaliikide ning elupaikade osas“ raames kaitsealale jäävaid **järvi**. Elupaigatüübiks 3150 on määratud ainult Kuningvere järv, Mustjärvel on tähtsus maastiku ilmestajana. EELISE andmetel on Kuningvere järve ja Mustjärve uuritud mitmeid kordi, s.h H. Riikoja 1934. a, K. Kask 1964. a, A. Mäemets ja H. Tuvikene 1951. a ja 1957. a (uuriti komplekselt), K. Erg ja A. Marandi 1999. a (revisjoniülevaatus). Kokora Mustjärve zooplanktonit on uuritud 1950. ja 1980. aastatel, riikliku väikejärvede seire raames uuriti järve 2007. a. Kuningvere järve kalastikku (sh jõevähk (*Astacus astacus*)) on uuritud 2006., 2007., 2008. ja 2013. a. Jõevähi inventuur Alatskivi paisjärvel on tehtud 2007. a. Käesolev uuringute-inventeerimiste loetelu ei ole täielik, selle eesmärk on viidata pikale ja väga eritüübiliste andmete reale.

Kuni üheksakümnendate aastate keskpaigani läbiviidud **käsitliivaliste** pisteliste uuringute käigus on leitud (eksperdid L. Poots, L. Lutsar ja M. Masing) kaheksa liiki nahkhiiri, s.h tiigilendlane, kes on ühtlasi loodusdirektiivi II lisa liik; fikseeriti ka kolme liigi poegimiskolooniad. 2000/2008. a läbiviidud detektoruuringu registreeris M. Masing¹³ samuti kaheksa liiki nahkhiiri (uue liigina pügmeenahkhiire (*Pipistrellus pygmaeus*)) ning fikseeris viie liigi suvekolooniad.

Pargi puittaimestiku liigilist koosseisu on uuritud mitmel korral – 1958. a A. Paivel, 1985. a J. Elliku ja U. Roht, 2006. a J. Elliku, A. Kaur ja M. Raidma.¹⁴

¹¹ <http://www.alatskivi.ee/files/doc/Alatskivi%20valla%20arengukava%202020.pdf> (mai 2014)

¹² Alatskivi loss ja park: kahe meistriklassi materjale

¹³ Masing, M. Eesti parkide nahkhiireline väärtus detektor-uuringute põhjal (1999-2008). Abiks loodushuvilisele.25.2.2009.

¹⁴ Eesti pargid.2.

2006. a Alatskivi mõisapargi kujundusprojekti koostamise käigus viidi läbi pargi puistu **dendroloogiline hindamine** (Arc Project OÜ), mille tulemusena hinnati puistu liigivaeseks, selle üldine tervislik seisukord heaks ja haljastuslik väärtus rahuldavaks.

2011. a sõlmis KeA lepingu Artes Terrae OÜ-ga Alatskivi maastikukaitseala kaitsekorralduskava koostamiseks vajaliku maastikuanalüüsi meetodika väljatöötamiseks ning selle alusel kaitseala maastikuanalüüsi koostamiseks, kuid see töö ebaõnnestus ja oli kasutatav vaid osaliselt.

1.6.2. RIIKLIK SEIRE

Keskonnaregistri andmetel on Alatskivi maastikukaitsealaga seotud kaks riikliku seire punkti¹⁵.

Kaitsealal **Kokora Mustjärves asub väikejärvede seire punkt** (SJA4229000)¹⁶, mille riikliku seiret on tehtud vaid 2007. a. Kokora Mustjärve ökoloogiline seisund Veepoliitika Raamdirektiivi (edaspidi VRD) nõuetest lähtuvalt oli siis kesine. Järve kehva ökoloogilist seisundit on mõjutanud punktrestusallikas kaldanõlval (loomafarm). Järve domineerivateks kalaliikideks olid nurg (*Blicca bjoerkna*), särg (*Rutilus rutilus*) ja roosärg (*Scardinius erythrophthalmus*); esines veel latikat (*Abramis brama*), viidikat (*Alburnus alburnus*) ja ahvenat (*Perca fluviatilis*). Järve litoraalivööndis oli ohtralt kõrgele toitelisusele viitavaid niitjaid rohevetikaid. Veesiseseid taimi esines vaid kaks: läik-penikeel (*Potamogeton lucens*) ja vesikarikas (*Stratiotes aloides*). Fütoplanktonis domineerisid samuti eutroofse nõudlusega sinivetikad (dominant *Aphanizomenon yezoense*). 1980.-ndatel esinesid järves ulatuslikud sinivetikate õitsengud. Zooplanktoni näitajate järgi oli Kokora Mustjärv stabiilses seisundis tugevalt eutroofne järv.¹⁷

Võrreldes 1988. a uuringu tulemustega¹⁸ oli Kokora Mustjärve seisund mõningal määral paranenud. Võimalusel tuleb Mustjärve ökoloogilist seisundit hinnata Kuningvere järve hüdrobioloogilise uuringu raames. Väikejärvede seire raames seda lähima 5 aasta jooksul plaanis teha ei ole, mistõttu tuleb töö planeerida kaitsekorralduskava raames.

Kuningvere järves asub jõevähi seirepunkt (SJA9145000)¹⁹. Jõevähi seiretööd põhinevad katsepüükidel vähimõrraga, kusjuures vähi suhtelise arvukuse määratlemisel on võetud aluseks seirepüügi saagikus (CPUE = vähkide arv mõrraöö kohta): <1 – madal arvukus, 1-4 – keskmine arvukus, 4-10 – kõrge arvukus ja >10 – väga kõrge arvukus. Aastatel 2001-2002 taasasustati vähk Kuningvere järve; 2004. a kontrollpüügi andmete järgi oli vähk järves hästi taastumas (CPUE 8,5). Viimaste aastate seireandmete põhjal on Kuningvere järves jõevähi arvukus madalseisus: CPUE 2007. a. 1,0, 2009. a 1,9 ning 2011. a 1,2. 2013. a seireandmetel on Kuningvere järves vähi arvukus madal, kusjuures varu seisund on oluliselt halvenenud²⁰.

Vahetult kaitseala piiri ääres väljaspool kaitseala Alatskivi paisjärve väljavoolul, asus **saarma ja kopra seirepunkt** (SJA9220000)²¹. Saarmas (*Lutra lutra*) ja kobras (*Castor fiber*) ei ole kaitseala kaitse-eesmärkideks, mistõttu kavas seda temaatikat rohkem ei käsitleta (v.a kopra tekitatud kahju

¹⁵ <http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main?list=KS&mount=view> (01.12. 2014)

¹⁶ http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main?reg_kood=SJA4229000&mount=view (mai 2014)

¹⁷ Väikejärvede seire aruanne 2007

¹⁸ Op cit

¹⁹ http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main?reg_kood=SJA9145000&mount=view (mai 2014)

²⁰ Eesti Riikliku keskkonnaseire jõevähi seire allprogrammi 2013. a aastaaruanne

²¹ http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main?reg_kood=SJA9220000&mount=view (mai 2014)

mõisapargi põlispuudele). M. Leivitsa sõnul seirati saarmast ja kobrast ühe töö raames kuni 2007. a-ni. Metoodika on eelkõige arendatud EL loodusdirektiivi artikkel 17 kohase aruandluse täitmiseks. Saarma seire on orienteeritud üleriigilise hinnangu saamiseks ning sellest tulenevalt neid andmeid ühe kaitseala kohta järeltuste tegemiseks ei ole otstarbekas kasutada. Saarma seirepunkt koosneb üldjuhul kahekilomeetrisest jõelõigust ja sillast selle keskel (seega ulatus uuringuaastal konkreetne seirepunkt kaitsealale, täpsemalt Alatskivi paisjärvele). 2006. a fikseeriti saarma olemasolu Alatskivi seirepunktis, kuid muud andmed puuduvad. 2013. a nahkhiirte seire aruande eesmärk oli võtta kokku seireaastal läbi viidud erinevate seiretööde tulemused ja hinnata liikide seisundit iseloomustavaid indikaatoreid. 2013. a-st kasutatakse indeksite arvutusel ja trendide hindamisel EUROBATS poolt soovitatud meetodeid, kus on käsitletud mudelite põhjal hinnatud suurus, mis iseloomustavad liigi seisundit. Suvised loendused annavad erinevaid meetodeid kasutades seirataivate nahkhiirepopulatsioonide kohta vastakad tulemused. Talvitusloenduste analüüsil saadi kõigile liikidele usaldatav üldine trendihinnang (1994-2013), s.h mõõdukas kasvu näitab tõmmulendlase ja tiigilendlase arvukus.²² Alatskivi mka-l ei ole nahkhiirte riiklikku seiret läbi viidud, kuid alal on fikseeritud tiigilendlase, kes on ka kaitse-eesmärk, esinemine.

1.6.3. INVENTUURIDE JA UURINGUTE VAJADUS

Kaitsekorraldusperioodi algul on planeeritud (**metsa**)**elupaikade ülepinnaeline kordusinventuur**, mis on vajalik eelkõige selle pärast, et kehtivad inventuuriandmed ei vasta tegelikkusele või puuduvad üldse (allikad) ja see teeb kaitse-eesmärkide seadmise nendele elupaikadele raskeks. Kaitsekorraldusperioodi keskel, KKK vahehindamise käigus tuleb KeA-l fikseerida fotodega maastike seisund; perioodi lõpus on vajalik läbi viia maastike ja mõisapargi seisundi (maastikuhoolduse) kordusuuring, et hinnata kaitse tulemuslikkust.

Kuna Alatskivi mõisaparki on hinnatud käsitiivaliste liikide arvu poolest üheks parimaks pargiks Eestis ja Alatskivi loodusala eesmärgiks on loodusdirektiivi II lisas nimetatud liigi tiigilendlase kaitse, on oluline läbi viia **käsitiivaliste ajakohane uuring**, s.h nii talvituvate kui ka suvel kohalolevate liikide osas; samuti viia läbi käsitiivalistele sobivate varjupaikade (keldrid, põlispuud jms) inventuur, et tulemuste alusel välja töötada konkreetseid meetmeid ja tagada nii talvituskohtade, varjupaikade kui ka poegimiskolooniate kaitse.

M. Leivitsa andmetel (e-kiri, 28.05.2014) on **tiigilendlase** puhul alates 2014. a katsetamisel seiremetoodika EL loodusdirektiivi aruande täitmiseks ja see põhineb juhuvalimil. Kolmandik valimist hõlmab kõiki tiigilendlase loodusalasid, mis 6 aasta jooksul korra on planeeritud üle vaadata. Seega ei ole teada mis aastal millist loodusala seiratakse. Seire hõlmab nii poegimiskolooniate loendust kui ka loendusit toitumisveekogudel. Lisaks toimub seire põhiseirejaamades ja nn lisaseirejaamades; Alatskivi mka nende hulka ei kuulu, s.t seire põhineb juhuvalimil.

Hingule ja vingerjale on koostamisel liigi tegevuskava. Mõlemad liigid on kaitse-eesmärgiks, kuid kumbki liik ei ole riikliku seire objekt, mistõttu käesolevas kavas vastavaid tegevusi ette ei nähta. Neid teostatakse vastava liigi tegevuskava täitmise või n kaitseala järvede uurimisprojekti(de) raames.

²² <http://seire.keskkonnainfo.ee/attachments/article/3147/nahkhiir2013.pdf> (15.12.2014)

Muud uuringud ja inventuurid, mis ei ole otseselt seotud kaitseväärtustega, on soovitatavad, kuid KKK-s vastavaid tegevusi ette ei nähta. Neid teostatakse vastava liigi või liigirühma tegevuskava täitmise või uurimisprojekti raames ning uurimisalade valikul on kaitseala staatus põhjendatud argument. Nii näiteks võib kimalaste ja päevaliblikate uuring kuival ja soojal suvel ning kiilide uuring anda huvitavaid tulemusi, sest kaitsealal on sobivaid elupaiku kõikide eelnimetatud elustikurühmade jaoks.

Kuna kaitsealuseid taimeliike ei ole ala kaitse-eesmärgiks seatud, siis nende alusel kaitse tulemuslikkust ei hinnata ning spetsiaalseid kordusinventuure ei ole seega vaja. Keskkonnaregistri kannete ajakohastamiseks oleks vaja siiski **kaardistada vähemalt II kaitsekategooria taimeliigi väikese vesikupu (*Nuphar pumila*)**, mis tuginedes A. Mäemetsa (1977) andmetele alal kasvab, **soovitavalt aga ka III kaitsekategooria valge vesiroosi (*Nymphaea alba*) kasvukohad**. Kaardistamise peaks teostama Keskkonnaameti spetsialistid.

Kuna väikejärvede seire raames lähima 5 aasta jooksul ei ole plaanis **Kokora Mustjärve seisundit hinnata**, siis vee-elustiku spetsialisti ettepanekul on soovitatav Kokora Mustjärve seisundit hinnata **Kuningvere järve hüdrobioloogilise seire (elustik + abiootilised näitajad) raames**, et välja selgitada järvede seisundimuutusi ja arengutrende.

Arvestades kaitseala suurt külastajate arvu, mis seoses Alatskivi lossi aktiivse reklaami tõttu on pidevalt suurenev, peaks RMK kindlasti jätkama regulaarse külastusobjektide seisundiseirega, mis on II prioriteetsusega tegevus, kuna sellega on võimalik ennetada külastuskorraldusest tingitud võimalikke negatiivseid mõjusid kaitsealusele objektile ja selle kaitse-väärtustele.

2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID

2.1. ELUSTIK

2.1.1. KALASTIK. HINK JA VINGERJAS.

III kat; LoD II, KE – jah, LoA – jah.

Kaitsealal on 2000. ja 2002. aasta inventuuride käigus tuvastatud loodusdirektiivi II lisas nimetatud liikide – hingu (KLO9102493, KLO9102503) ja vingerja (KLO9102502, KLO9102492) esinemine Kuningvere järves, Kokora Mustjärves ning Alatskivi jões. E-elurikkuse andmetel on andmed nii vingerja kui ka hingu arvukuse trendi hindamiseks Eestis puudulikud²³. Kuningvere järves toimub mõlema liigi kaitse korraldamine läbi elupaigatüübi (rohketoitelised järved, 3150) kaitse. Ka teistes kaitsealale jäävates veekogudes eraldi kaitsemeetmeid ei planeerita, s.t vee-elustiku kaitse toimub veekogude seisundi (s.h valgala) kaitse kaudu.

Hink ja vingerjas, kes mõlemad on järve hea ökoloogilise seisundi näitajaks, on kaitseala kaitse-eesmärgiks. Mõlemale liigile on koostamisel ühine liigi kaitse tegevuskava.²⁴ Kumbki liik ei ole riikliku seire objekt. Tegevused nähakse ette ja neid teostatakse vastava liigi või liigirühma kaitse tegevuskava täitmise või uurimisprojekti raames.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- Säilinud on hingu ja vingerja elupaigaks olevate veekogude (Kuningvere järv, Kokora Mustjärv, Alatskivi jõgi) hea ökoloogiline seisund (VRD järgi), mis tagab ühtlasi mõlema liigi säilimise.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- Hingu ja vingerja elupaigaks olevate veekogude (Kuningvere järv, Kokora Mustjärv, Alatskivi jõgi) hea ökoloogiline seisund (VRD järgi) on tagatud, mis tagab ka hingu ja vingerja soodsa seisundi.

Mõjutegurid ja meetmed:

+ veekogude senine hea seisund

- Puudulik andmestik hingu ja vingerja kohta kaitsealal, mis teeb kaitsekorralduslike eesmärkide seadmise keeruliseks.
- Mõlemat liiki võib ohustada prognoosimatu äkkreostus vm keskkonnaohtlike ainete veekogudesse või valgalale sattumine ja seeläbi ka elupaiga kvaliteedi langus.

Meede 1: Hingu ja vingerja inventuur Kuningvere järves, Kokora Mustjärves ja Alatskivi jões ning vajadusel muud tegevused vastavalt nende liikide ühisele kaitse tegevuskavale.

Meede 2: Kaitsealal on vajalik teha järve-elupaigatüübi inventuur, mille käigus hinnatakse järve ökoloogilist seisundit üldlimnoloogiliste ja VRDst lähtuvate kriteeriumite järgi.

²³ http://elurikkus.ut.ee/kirjeldus.php?lang=est&id=172974&rank=70&id_puu=172974&rank_puu=70

²⁴ Harjuse, hingu, jõesilmu, vingerja ja võldase kaitse tegevuskava koostamise tellimine <https://riigihanked.riik.ee/register/hange/136466>

2.1.2. KÄSITHIVALISED. TIIGILENDLANE.

Kõik liigid II kat; LoD II ja IV, KE – jah, LoA – jah.

Kaitseala olulisimaiks loomariigi esindajaiks on **nahkhiired**, kelle olemasolu on üks põhjus, miks ala on kantud Eesti Natura 2000 võrgustiku loodusalade nimekirja. Keskkonnaregistri andmetel on kaitsealal fikseeritud loodusdirektiivi II ja IV lisas nimetatud liigi tiigilendlase (KLO9100971, KLO9100803), kes on ühtlasi II kategooria kaitsealune liik, esinemine. Lisaks tiigilendlasele on M. Masingu andmetel Alatskivi mka-I registreeritud veel järgmised nahkhiireliigid: veelendlane (*Myotis daubentonii*, KLO9104519), suurvidevlane (*Nyctalus noctula*, KLO9104517), pargi-nahkhiir (*Pipistrellus nathusii*, KLO9104518), käabusnahkhiir (*P. pipistrellus*, KLO9104523), pügmee-nahkhiir, suurkõrv e pruun-suurkõrv (*Plecotus auritus*, KLO9104522), põhja-nahkhiir (*Eptesicus nilssonii*, KLO9104521) ja suur-nahkhiir e hõbe-nahkhiir (*Vespertilio murinus*, KLO9104520)²⁵. Nimetatud liikide arvukuse kohta andmed puuduvad. Pargi-nahkhiiri, käabus-nahkhiiri ja hõbe-nahkhiiri on M. Masingu andmete leitud veel vaid mõnest kohast Eestis.²⁶

2004. a valminud „Tegevuskava nahkhiirte kaitse korraldamiseks Eestis aastatel 2005-2009“ sedastab, et ulatusliku inimõjuga aladel tuleb nahkhiiri inimtegevuse negatiivse mõju eest kaitsta. Samas on Euroopas nahkhiired eriti talvituskohtades muutunud oluliselt sõltuvaks inimtekkelistest elupaikadest, mis tingib vajaduse nahkhiirte aktiivseks kaitseks.

Nahkhiirte elupaikadeks on suvised päevased varjepaigad, talvituspaigad, ülemineku-varjepaigad, toitumispaigad ja lennupaigad. Et nahkhiired toituvad lendavatest putukatest, keda meie kliimas leidub vajalikul hulgal ainult suveperioodil, siis veedavad nad külmaperioodi (oktoobrist aprillini) talveunes. Suurvidevlane, pargi-nahkhiir, käabus-nahkhiir ja hõbe-nahkhiir lendavad Eestist talvituma Kesk- ja Lääne-Euroopa riikidesse. Eestis talvituvad viis lendlaseliiki, pruun-suurkõrv ja põhja-nahkhiir.

Nahkhiirte toiduobjektide liigiline koosseis sõltub biotoobist, aastaajast, kellaajast ja nahkhiireliigist. Eestis on nahkhiirte saakputukate arvukus väga kõrge looduslike kallastega veekogude ääres, metsades ja mujal veest kaugemal on saakputukaid vähem. Seetõttu on kaitseala veekogude avatud kaldapiirkond enamikule alal fikseeritud nahkhiireliikidest väga tähtis.

Seni Alatskivil tehtud nahkhiireuringud on olnud pistelised, kuid uuringute tulemusena on Alatskivi ümbrusest fikseeritud üheksa nahkhiireliiki, mille alusel võib väita, et Alatskivi mõisa park on Eestis liikide arvukuselt üks parimaid (liikidepõhine väärtusindeks SELV on 60; V (ülihea) väärtusklass otsemäärangu põhjal)²⁷. Üheksa liigi leidumine ühes kohas on indikaatoriks, et on olemas sobivad tingimused ka teiste haruldaste Eesti nahkhiireliikide jaoks, keda veel ei ole leitud. Seega on Alatskivi mka-I soovitatavad täiendavad liigiinventuurid ja vajalik talvituspaikade ja suvekolooniate asukohtade täpsustamine nende parema kaitse tagamiseks.

²⁵ M. Masing. Eesti parkide nahkhiireline väärtus detektor-uuringute põhjal (1999-2008). Abiks loodushuvilisele, 25.2.2009

²⁶ M. Masing. Artikkel raamatus Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis.

²⁷ M. Masing. Eesti parkide nahkhiireline väärtus detektor-uuringute põhjal (1999-2008). Abiks loodushuvilisele, 25.2.2009

Joonis 5. Jääkelder 2008. a ja 2011. a nahkhiirte talvituspaigaks korrastatuna. Fotod M. Paju.

Alatskivi mka-lt leitud liikidest on paiksed, s.o talvituvad liigid, pruun-suurkõrv ja lendlase liigid; viimased on talvituspaikade suhtes ka nõudlikumad. Nahkhiirte arvukuse languse võivad tingida häirimine poegimisajal ja talvitusajal ning sobivate elupaikade vähenemine. Kaitsekorraldusliku tegevusena on SA KIK toetusel 2011. a taastatud nahkhiirte elupaigaks olev Alatskivi mõisa endine jääkelder (joon 5). Alatskivi tiigilendlase, pargi-nahkhiire, põhja-nahkhiire ja hõbenahkhiire poegimiskolooniad said tagasilöögi seoses²⁸ Alatskivi kiriku katuse remondiga.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- Nahkhiirtele kaitsealal sobivad toitumisalad (vanade puudega park 88 ha, avatud veepind 73 ha) on säilinud; varje- ja talvituspaigad on kindlaks tehtud, säilinud ja hooldatud ning kõik seni registreeritud 9 liiki esinevad kaitsealal.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- Nahkhiirtele kaitsealal sobivad toitumisalad (vanade puudega park 88 ha, avatud veepind 73 ha) on säilinud; varje- ja talvituspaigad on kindlaks tehtud, säilinud ja hooldatud ning kõik seni registreeritud 9 liiki esinevad kaitsealal.

Mõjutegurid ja meetmed:

+ head toitumis- ja varjepaigad

Nahkhiirte **otseseid ohutegureid** on vähe uuritud, kuid Alatskivi mka puhul tulevad arvesse järgmised:

- nahkhiirte varjepaikade, sh vanade majade ja keldrite lagunemine või ümberehitamine/lammutamine viisil, mis muudab need nahkhiirtele sobimatuks;

²⁸ M. Masing. Nahkhiired ja inimene: kogemused seoses häirimisfaktoriga. Abiks loodushuvilisele 03.2.2012

- õõnsustega vanade puude raiumine (hõlmab üksikpuude raiet, pargi rekonstrueerimist ja metsaraiet veekogude kaldaalal).

Meede 1: nahkhiirte leviku, täpsemate elu- ja varjupaikade, liigilise koosseisu ja arvukuse kindlaks määramiseks täiendav inventuur, et kaardistada kaitsealal olevad nahkhiirte jaoks olulised varjeobjektid.

Meede 2: konkreetsete abinõude (nahkhiirtele oluliste põlispuude hooldus, varjekastide paigaldamine, talvituspaikade korrastamine jms) väljatöötamine vastavalt inventuuri tulemustele.

Meede 3: metsaraiel õõnsustega puude säilitamine

- pargiala ja järvedega piirnevate niitude-karjamaade ning metsahäilude kinnikasvamise;

Meede: hooldustööd 45,5 ha, s.h 2,7 ha võsaraiet ning nende hilisem niitmine ja 42,8 ha (24,5 +18,3 ha) niitmine maastiku (s.h pargiaasade 20,8 ha) avatuna hoidmiseks ning niidutaimestiku ja niidust sõltuvate putukate liigirikkuse säilitamiseks.

- saakputukate vähenemine veekogude (eelkõige Alatskivi paisjärv) kinnikasvamise tõttu.

Meede: Alatskivi paisjärve puhastamine (renoveerimine) vastavalt 2007. a Inseneribüroo Urmas Nugin OÜ koostatud projektile (töö nr IB 3/2007), et ära hoida Lossijärve kinnikasvamise ja tagada seeläbi veepeegli säilimine.

2.1.3. MUU ELUSTIK

Lisaks kaitse-eesmärgiks seatud liikidele esinivad alal veel mitme kaitsealused taime- ja loomaliigid, mida ei ole planeeritud kaitse-eesmärgiks seada. Seepärast käsitletakse neid käesolevas KKK-s ühes alapeatükis ning seatakse eesmärgiks vaid nende kui maastiku ja elupaikade seisundit indikeerivate oluliste elementide jätkuv esinemine alal. Eesmärgi saavutamiseks pannakse rõhku eeskätt elupaigaks või kasvukohaks olevate koosluste soodsa seisundi saavutamisele ja hoidmisele.

Keskonnaregistris on kaitsealal registreeritud **kodukaku** (*Strix aluco*, KLO9110171; III kaitsekategooria, Eesti punases nimestikus - ohuväline) esinemine (inventeerija T. Hirse). Kuigi *kodukakk ei ole kaitseala kaitse-eesmärgiks, tuleb hooldustöödel säilitada õõnsustega puud ning pesitsusperioodil (märts – juuni) arvestada raierahuga.*

Kaitsealal on registreeritud ka üks **valge-toonekure** (*Ciconia ciconia*, KLO9108269; III kaitsekategooria, Eesti punases nimestikus - ohuväline) pesa.

Kevadisel läbirändel kaitseala järvedel märkimisväärselt **linde** ei peatu, kuid IBA-alana on registreeritud kaitsealast vaid 3,5 kilomeetri kaugusele jääv Lahepera järv. Täpsemad linnustiku-uuringud kaitseala kohta puuduvad. Alates 2004. aastast pesitseb Alatskivi paisjärvel **kümnokkluike** (*Cygnus olor*; Eesti punases nimestikus - ohuväline) paar.

Nii Kuningvere järves, Mustjärves kui ka Alatskivi paisjärves on **valge vesiroosi** (*Nymphaea alba*; III kaitsekategooria, Eesti punases nimestikus - ohulähedane) kasvukohad, mis tuleb kanda EELISEsse; Mustjärvest on andmeid ka II kaitsekategooria **väikese vesikupu** esinemise kohta 1957. a (hilisemad andmed puuduvad). Leiukohad vajavad enne andmete EELISEsse kandmist KeA looduskaitsebioloogipoolset ülevaatamist.

Luht ja linaleotiigid on elupaigaks **kahepaiksetele**. Varemadel aegadel on Alatskivil esinenud kaitsealuseid **mudakonna** (*Pelobates fuscus*; II kaitsekategooria, Eesti punases nimestikus - ohualdis) ja **rohekärnkonna** (*Bufo viridis*; I kaitsekategooria, Eesti punases nimestikus – äärmiselt ohustatud), kes on inimesest sõltuvad liigid. Aiamaade vähenemise ning juurviljakasvatuse lakkamise tõttu on need liigid Alatskivilt teadaolevalt kadunud. Täpsemad uuringud (ka liiginimestik) puuduvad.

Suurimetajaid (v.a metskitsed (*Capreolus capreolus*)) kaitsealal peaaegu ei esine (v.a Kõdesi mets); pisiimetajaid (v.a nahkhiired) ja putukaid on vähe uuritud ning info nende kohta on puudulik ja juhuslikku laadi. Täpsemad liiginimestikud puuduvad. Ühtegi riikliku loomastikuseireala (v.a jõevähk) kaitsealal ei ole.

Kaitsealal on levinud **koprad** (*Castor fiber*; LoD V), kes kaitsekorralduslikult on olulised, kuna nad ohustavad pargi seisukohast olulisi põlispuuid. Põlispuude kaitseks on juba paigaldatud võrgud (joon 34), kuid seda tegevust tuleb jätkata; samuti tuleb jõeäärsete niitude ja matkaraja üleujutuse vältimiseks likvideerida Alatskivi jõe lõigus Peatskivi - Valgesild tekkinud/tekkivad kopratammid. Põlispuude võrguga katmist (võrgustamist) käsitletakse täpsemalt lossipargi hooldusega seotud alapeatükis (p 2.3.3 ja 4.2.1).

Alatskivi järve väljavoolul on fikseeritud **saarma** (*Lutra lutra*; III kat, LoD II ja IV) esinemine 2006. a.

Kaitsealalt on tulnud teateid käpaliste, kaitsealuste putukate ja jäälinnu (*Alcedo atthis*) esinemise kohta, kuid süstemaatilist taimestiku, putukate ega linnustiku inventuuri pole läbi viidud, mis võimaldaks seni registreerimata väärtuslike liikidega kaitse korraldamisel arvestada.

Kaitsealal ei ole botaanilisi uuringuid teostatud ja vastavad liiginimestikud puuduvad, v.a kõigi järvede osalised taimestiku kirjeldused²⁹ ja mõisapargi puittaimede liiginimestik.

²⁹Eesti NSV järved. Koostaja A. Mäemets.

2.2. KOOSLUSED

2.2.1. ÜLDISELOOMUSTUS

Kaitsealal on registreeritud loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübid looduslikult rohketoitelised järved (3150), allikad ja allikasood (7160), vanad loodusmetsad (9010*) ja vanad laialehised metsad (9020*) (tabel 3) kokku 70,6 ha ulatuses (EELISE andmetel 71,1 ha). Elupaigatüüpide paiknemine kaitsealal on näidatud joonisel 12.

Tabel 3. Alatskivi mka-l kaitstavad elupaigatüübid.

Elupaigatüüp	Katvus (ha)*	Esinduslikkus A, B, C või D*	Katvus (ha)**	Esinduslikkus A, B, C või D**	Kirjeldus, märkused
3150	24,3	C	24,5	C	Inventeeritud 2001 Natura veeprojekti raames; elupaigatüüp on ainult Kuningvere järv. Keskkonnaregistris pindala 24,9 ha
7160	0,001	B	-	Andmed puuduvad.	Alal ei ole registreeritud allikasoid; Keskkonnaregistrisse on kantud 3 allikat: Punane allikas, Hundiallik(as) Kooljamäe all ja nimetu Hundikuristikus järve läheduses asuv allikas. Alal on ka registrisse kandmata allikaid.
9010*	38,8	C	39,1	C	PKÜ 2001 Ü. Reier, E. Uustalu; 7Ku2Ma+Hb+Ks+Ta; Ku kohati 100 a; Üldine hinnang alale: sarnaseid metsi võib Eestis leida suurel hulgal.
9020*	7,5	C	7,5	C	Inventuur: PKÜ 2001 (Ü. Reier, E. Uustalu) 2Ku1Ta1Sa1Va1Ja1Hb1Pn1Mä+To; kohati Ku üle 100 a; maastikuline väärtus; algselt oli elupaigana kirjas 14,58 ha suurem ala (sisaldas Lästeniidu mäge), kuid 2009. a seisuga on Lästeniidu mäe osa tunnistatud Natura kriteeriumitele mittevastavaks.
Kokku	70,601		71,1		

*Natura standardandmebaas <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=EE0080311> (17.12.2014)

**Keskkonnaministeriumi Natura andmebaas, elupaigainventuur

Kaitseala metsakaitse eesmärk on bioloogilise mitmekesisuse ning maastikuilme säilitamine. Alatskivi mka metsasus on väike, sest see on olnud ajalooline külamaastik. Väärtuslikeimaks taimekooslusteks on salumetsad (elupaigatüüp 9020*), mis asuvad kaitseala pv-s, vanad kuuse-segametsad (elupaigatüüp 9010*) Kõdesi skv-s ning erinevad niidud, mis kahjuks on osaliselt võsastumas. Niiduelupaikade inventuuri ei ole läbi viidud.

Kaitsealal on registreeritud ka 2 vääriselupaiga kriteeriumidele vastavat puistut³⁰ (endised riikliku registri nr 140082 ja 140083; joon 12).

2.2.2. LOODUSLIKULT ROHKETOITELISED JÄRVED (3150)

KE – jah, LoD I, LoA – jah.

Eestis hõlmab see elupaigatüüp keskmiselt kalgiveelisi rohketoitelisi (eutroofseid) järvi moreenmaastike nõgudes. Taimhõljum on neis järvedes liigirikas, kuid mitte eriti rohke biomassiga. Veesises taimetikus valitsevad põhja kinnituvad taimed, mille õisik ulatub veepinnale³¹. EELISE andmetel on see elupaigatüüp 34 kaitseala või hoiuala eesmärgiks. Kaitseala järvedest on elupaigatüübiks määratud ainult **Kuningvere järv** (VEE2058800)³², mis asub Pala - Alatskivi ürgorus ca 4,5 km Alatskivilt loodes.

Idas ja kirdes kerkib ürgorunõlv järve kaldast kümnekonna meetri kauguselt; läänest piirab järve Tagavere mägi – fluvioglatsiaalsest liivast ja kruusast koosnev vallseljak. Põhjasuunas on järv ümbritsetud põdsastunud sooribaga, mis varematal aegadel on kohalike inimeste jutu järgi olnud niidetav (joon 22). Järve pindala ja sügavuse kohta annavad erinevad allikad erinevaid väärtusi (n keskkonnaregistris on pindala 24,9 ha, A. Mäemetsa andmetel 24,3 ha; suurim sügavus on 7,4 m ja 8 m). Järv süveneb kõikjal järsult, eriti aga järve põhjakaldal. Kaldavööde on enamasti liivane, üksnes loodes ja kagus kohati mudane. Järv on allikatoiteline; Mäe talu kohal on tõusuallikas, mille vett kasutatakse joogiveeks. Järve lõunaosast voolab välja oja, mis suubub Alatskivi jõkke.

A. Mäemets³³ (1977) kirjeldab järve kui tüüpilist rohketoitelist head kalamajanduslikku järve, kus leidub ka palju jõevähki. Kaheksakümnendate aastate vähikatku tõttu kadus vähk järvest peaaegu täiesti, kuid nüüdseks on vähivarud taastumas. Järv kuulub riikliku keskkonnaseire alamprogrammi "Eluslooduse mitmekesisus" allprogrammi "Jõevähk".

Kaldaveetaimestikus on kõige levinum harilik pilliroog (*Phragmites australis*), järgnevad järvkaisel (*Schoenoplectus lacustris*), laialehine hundinui (*Typha latifolia*), konnaosi (*Equisetum fluviatile*) ja tarnad (*Carex sp.*). Loodeosas on rohkesti ujuvat penikeelt (*Potamogeton natans*), kollast vesikuppu (*Nuphar lutea*) ja valget vesiroosi. Veesisese taimestiku moodustavad vesisammal (*Fontinalis sp.*), kaelus-penikeel (*Potamogeton perfoliatus*) ja tähk-vesikuusk (*Myriophyllum spicatum*). Täielik taimenimestik puudub. Järvevesi on rohekaskollane ning väheläbipaistev. Füto- ja zooplanktonit on järves palju. Esineb ka suvist järve "õitsemist".

Kalastikus on rohkesti latikat, särge, haugi (*Esox lucius*), ahvenat, kiiska (*Gymnocephalus cernuus*), roosärge ja vingerjat. 60-datel tehtud Peipsi siia (*Coregonus lavaretus maraenoides*) sissetoomise

³⁰ Andersson, I., Martverk, R., Külvik, M., Palo, A., Varblane, A. Vääriselupaikade inventuur 1999 – 2002.

³¹ Paal, J., Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat.

³² Keskkonnaregister, KKKs käsitletud veekogude registrinumbrid ja üldandmed seisuga 23.09.2013

³³ Eesti NSV järved. Koostaja A. Mäemets.

katsed ei olnud edukad, kuid järves kohanes peled (*Coregonus peled*). Hilisematest leidudest ei ole aga andmeid.

Suurimaks probleemiks Kuningvere järve ümbruse elanikele on kujunenud nn metsikud puhkajad, eriti pärast järvele osutava viida paigaldamist seoses *Via Hanseatica* projektiga. Järv on väga populaarne väljasõidukoht. Järve kaldaalad on kõik eramaad, kuid avalikuks kasutamiseks, mistõttu konfliktide vältimiseks on otstarbekas aidata kujundada ja korrastada avalik supluskoht koos parklaga ja riietuskabiinidega; võimalusel rajada ka ametlik puhkekoht (lõkkekoht). Külustusobjekti (s.h DC, parkimisvõimalus, lõkkekoht jms) võimalikku väljaehitamist Kuningvere järve äärde käsitletakse külustuskorralduse peatükis. Natura veeprojekti raames³⁴ hinnati järve esinduslikkuseks C, üldiseks looduskaitseks seisundiks samuti C. Samad andmed on Natura standardandmebaasis³⁵. VRD järgi kuulub tüpoloogiliselt keskmise karedusega kihistunud järvede hulka.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- Kuningvere järv on säilitanud VRD-le vastava tüübi omadused ja on saavutanud vähemalt hea ökoloogilise seisundi. Elupaigatüüp (3150) on säilinud 24,5 ha ulatuses esinduslikkuse ja üldhinnanguga C; sellega on tagatud ka hingu, vingerja ja jõevähi elupaikade ning nahkhiirte toitumispaikade säilimine.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- Kuningvere järv on säilitanud VRD-le vastava tüübi omadused ja on saavutanud vähemalt hea ökoloogilise seisundi. Elupaigatüüp (3150) on säilinud 24,5 ha ulatuses esinduslikkuse ja üldhinnanguga C; sellega on tagatud ka hingu, vingerja ja jõevähi elupaikade ning nahkhiirte toitumispaikade säilimine.

Mõjutegurid ja meetmed

- Järve võimalik eutorfeerumine ja puudulik ülevaade järve ökoloogilisest seisundist.

Meede 1: Reostuse ilmnemisel selle kohene lõpetamine, järve ökoloogilise seisundi hindamiseks inventuuri läbiviimine.

Meede 2: Järve järve ökoloogilise seisundi hindamine üldlimnoloogiliste ja VRDst lähtuvate kriteeriumite järgi vastavalt riiklikule seire programmile saastekoormuse või toitainete tõusu jälgimiseks ning vajadusel kaitsemeetmete planeerimiseks ja rakendamiseks.

³⁴ Tambets, M. jt, 2001. Ülevaade EL Loodusdirektiivi mage- ja riimvete elupaikadest ning taime- ja loomaliikidest Eestis.

³⁵ <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=EE0080311>

2.2.3. ALLIKAD JA ALLIKASOOD (7160)

LoD I, KE – jah, LoA – jah.

Elupaigatüüp hõlmab eelkõige allikasoid, vähemal määral ümbritseva soota allikaid. Eestis on ca 3000 allikat, millest enamik on suhteliselt väikese vooluhulgaga (alla 10 l/sek). Lõuna-Eestis on rohkesti väikeseid allikaid ürgorgude veerudel³⁶. Suurest arvust hoolimata on allikad üheks kõige rohkem ohustatud elupaigaks. Neid võib kergesti rikkuda reostamisega või melioratsiooniga, mis võib toimuda allikast kaugel³⁷.

Pala-Alatskivi ürgoru pervedel on mitmeid allikaid, millest tähelepanuväärsemad on kaitsealale jäävad Kooljamäe jalamil asuv tõusuallikas, mida kohalik rahvas nimetab **Hundiallikaks** (VEE4405300, nimeta), **Hundikuristiku allikas** (VEE4405100, nimeta) ning **Punane allikas** (VEE4405101; vooluhulk 0,6-1 l/s; joon 6). Allikate seisundit ei ole teadaolevalt hinnatud (Natura standardandmebaasis olev seisundihinnang tugineb H. Kingu suulistele andmetele (K. Mölleri e-kiri 18.12.2014). Punane allikas ja Hundiallik(as) on Eesti ürglooduse objektid. Allikate vesi on puhas; Punase allika vett kasutati mõisas joogiveena ja selle veega on ravitud silmi³⁸. Allikatoiteline on ka Alatskivi alevikus olev vana **linaleotiik** ning **saarega tiik** (joon 7) endises mõisasüdames. Allikasoid kaitsealal ei ole.

Joonis 6. Punase allika väljavool. Paljandit, millest allikas välja voolab, ohustab matkajate ülesronimine. Foto M. Paju

Joonis 7. Vallakeskuses asuv saarega tiik. Saarele viiv sillake on ehitatud 2009.a SA KIK toel. Foto M. Paju.

³⁶ Paal, J. 2004. Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis.

³⁷ Paal, J. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat.

³⁸ Pirrus, E. Eesti ürglooduse raamat. XV osa. Tartu maakond.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- 3 allikat on säilinud ja nende ümbrus (veeseaduses ettenähtud kalda piiranguvöönd (r=50m)) on heas seisukorras.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- 3 allikat on säilinud ja nende ümbrus (veeseaduses ettenähtud kalda piiranguvöönd (r=50m)) on heas seisukorras.

Mõjutegurid ja meetmed

- allikate ümbruse tallamine, risustamine;

Meede 1: külastatavate allikate (esmajoones Punase allika) ümbruse jooksev (hooajaline) heakorrastamine (käsitletakse külastuskorralduse peatükis);

Meede 2: info jagamine allikate kaitseväärtuse ja olulisuse kohta (käsitletakse külastuskorralduse peatükis).

Allikate inventuuri kavas ei käsitleta, kuna puuduvad seisundi hindamise kriteeriumid (K. Möller e-kiri 19.12.2014).

2.2.4. VANAD LOODUSMETSAD (9010*)

KE – jah, LoD I, LoA – jah.

See elupaigatüüp on väga laia mahuga hõlmates puutumatud või vähese inim mõjuga vanu metsi. Eestis kuuluvad selle tüübi alla nii okas-, sega- kui ka osa lehtmetsi, mis on kujunenud suuremal või vähemal määral inimtegevuse tulemusena, kuid vastavad põlismetsa või loodusmetsa kriteeriumitele. Puurindes valitsevad mänd, kuusk, kask või haab, kuid mitte laialehised puuliigid^{39, 40}.

EELISE andmetel registreeriti PKÜ inventuuri käigus (2001) kaitsealal metsakvartalis AK068 elupaigatüüp 9010* kahe lähestikku asetseva lahustükina (kokku ca 40 ha), mille esinduslikkus on C ja üldine hinnang on C. Kohati on alal suhteliselt palju rohurinnet. Inventuuri käigus haruldasi taimeliike ei leitud. Ala funktsionaalne säilivus on hinnatud väga heaks. Natura standardandmebaasi andmetel on ala üldine looduskaitseline seisund hinnatud heaks (B), kuid üldine looduskaitseline väärtus on hinnatud kesiseks (C). Suurem osa elupaigatüübist kuulub Kõdesi skv-sse (Kõdesi mets; ca 30 ha; riigimaa; joon 8), väike osa (ca 10 ha; eraomand + jätkuvalt riigi omanduses olev maa) jääb Alatskivi pv-sse, mis asub Kõdesi metsast lõuna pool teed ning on idaosas läbiraiutud ja ei vasta seetõttu elupaigatüübi kriteeriumitele. Selle lahustüki lõunaosas asub vääriselupaiga tunnustele vastav metsaos (endine VEP nr 140083; ca 1,3 ha). Kahte lahustükki eraldab tormimurru koristamise tagajärjel tekkinud lageraielangile kujundatud noor tammik (er 8), mille hooldamist peaks jätkama.

³⁹ Paal, J., 2004. Euroopas väärtustatud elupaigad Eestis.

⁴⁰ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat.

Kõdesi mets on olnud metsamaa ka mõisa ajal (lisa 10, verstakaart). Metsa jagab kaheks mõisaaegne põhjaosas põliste puude (tammed, pärnad; (er 2-6)) gruppidega palistatud jalutusratsutustee, mida mööda 21. sajandi alguses veeti välja metsamaterjali (tormimurru). Tee lõpeb väikese metsalagendikuga (er 1; 0,4 ha), kus suurel rändrahnul (Kalevipoja e Apollo kivi) seisib pronksist Apollo kuju. Mõisaajal on lagendik olnud nelinurkne ja sellele on olnud ligipääs ka idasuunalt nagu on näha 1928. a koostatud Alatskivi mõisa suvituspiirkonna plaanilt (lisa 11). Rändrahn on looduse üksikobjektina kaitse all. Metsatee on tähistamata ja ei ole aktiivses kasutuses halva seisukorra tõttu (tee rikuti metsa väljaveoga).

Joonis 8. Kõdesi mets. Foto M. Paju.

Metsaregistri andmetel on kvartali kogupindalast küpset, üle saja aasta vanust okasmetsa ca 21 ha⁴¹, kuid sinna hulka on arvestatud ka ca 5 ha mõisapargi osa (sihitee, Apollokivi ümbrus, istutatud põlispuude grupid), mille peab elupaigatüübist välja arvama. Ala on kohati liigniiske, valdavalt on tegemist kuuse-segametsaga, mis kuulub jänese kapsa, mustika ja jänese kapsa-mustika kasvukohatüüpidesse. Osaliselt on mets kuulunud jalutusala pargi koosseisu nn sihiteena, kus tee ääres kasvasid istutatud tamme- ja pärnagrupid, mis praeguseks on võssa kasvamas. Tamme vanus on Metsaregistri andmetel 100-140 aastat. Alal kasvab ka sama vanu kuuski ja mände. Kõrgeimad kuused on ca 32 m kõrgused (er 2, 5, 7). Kõdesi metsa on siiski majandatud, millest annavad tunnistust üksikud pehkinud kändud, ja muul viisil kujundatud (alal on mitmed korrapärased nelinurksed osaliselt veega täidetud süvendid (tiigid ?)), mille ääres kasvavad vanad tammed. Häilud on uuenenud sarapuu ja tammega. Ala ei vaja looduslikkuse taastamist. Ala põhjaosa on liigniiske immitsevate allikate tõttu; alal on märgatav vana kraavitus.

Apollo kivini toova metsatee (sihitee) ääres kasvate tammegruppide ümbrus on võsastumas - põlispuude võradesse on kasvamas noored isekülvsed puud. 2001. a tehtud inventuuri käigus on elupaigatüübi koosseisu arvatud paraku ka need istutatud puudegrupid. Põlistammede ja -pärnade eluea pikendamiseks ning mõisaaegse pargiilme osaliseks taastamiseks (vaatelisuse parandamiseks) tuleks sihiteele lähimad põlispuude grupid puhastada võradesse kasvanud noortest puudest. Metsa

⁴¹ <http://register.metsad.ee/avalik/info.php?id=374688101111> (september 2014)

poolitav mõisaaegne jalutus-ratsutustee (sihitee) on rikutud metsa väljaveoga ja sellele on langenud puid ning tee vajab taastamist külastuskorralduse eesmärgil. Seega on Kõdesi skv-s praegu kaitseväärtuste säilitamise vajaduste vahel vastuolu. Kõdesi metsas ei ole ette nähtud metsamajanduslikke, küll aga kaitse-eesmärkidest lähtuvaid hooldustöid: metsatee parandamine, s.h roobaste/aukude täide kruusaga ja tee ülekatmine peenkruusaga, teeäärsest alalt küllastajatele ohtlike puude väljaraie, tamme- ja pärnagruppide puhastamist põlispuude võradesse isekülvist kasvanud noortest puudest ning teeäärte (1-2 m mõlemal pool teed) puhastamist võsast ja murdunud puudest/puuokstest. Nimetatud töid käsitletakse pargi hooldusega seotud peatükis.

Tuleb arvestada, et tegemist on kuuse-enamusega alaga, kus on oht, et vanuse tõttu võib korruga näiteks tormi tagajärjel või üraskirüüste tõttu välja langeda suur hulk kuuski (ja kohati on juba langenudki), mistõttu võib kannatada ka maastiku üldilme.

KeA Jõgeva-Tartu regiooni spetsialistide hinnangul ei kvalifitseeru ala täies ulatuses elupaigatüübiks loodusdirektiivi tähenduses, mistõttu kava perioodi lõpul või uue kaitse-eeskirja koostamisel tuleb selle väärtus ja piirid inventeerida. 2014. a kava koostamise ajal vaadati ala koos metsaekspert A. Paloga üle. Tema sõnul vastab Kõdesi mets (s.t elupaigatüüp 9010*) osaliselt, elupaigatüübi 9050 (rohundirikkad kuusikud) tunnustele, kuid põlismetsa jaoks on ala liiga väike. A. Palo soovitude kohaselt on lubatav eemaldada üraskirüüste tunnustega puid seal, kus kolde läbimõõt on 30-40 m, kusjuures jämedaid (diameeter rinnakõrguselt > 50 cm) puid kahjustuskoldest ei eemaldata, vaid jäetakse lamapuiduks. Elusate vanade tamme võra tuleb varjutavatest noortest kuuskedest lahti raiuda. Säilitada tuleb vanad (ka kuivanud) laialehelised puud. Puistu ühtlane läbiraie on keelatud. Langetatud puud tuleb täielikult koristada.

Vastuolu tõttu pargimaastiku ja elupaigatüübi kaitse korralduse vahel ning kuna ala osaliselt ei vasta elupaigatüübi kriteeriumidele, siis KKKs käsitletakse ala nii elupaigatüübina 9010* (ca 21 ha Metsaregistris olevat üle saja aasta vanust metsa) kui pargina (Apollo kivini viiv tee ja selle äärde istutatud tamme-pärnade grupid). Vajalik on elupaigatüübi ja pargi piiride (planeeritav Lossipargi pv) täpsustamine ning inventuuri tulemuste põhjal metsa-elupaigatüübi pindala korrigeerimine.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- Elupaigatüüp vanad loodumetsad on säilinud 21 ha ulatuses vähemalt esinduslikkusega C.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- Elupaigatüübi vanad loodumetsad piir on täpsustatud ning säilinud on ligikaudu 21 ha ulatuses kava koostamise ajal metsaregistris olnud vana (vanus üle saja aasta) metsa.

Mõjutegurid ja meetmed

- + enamus elupaigatüübiks 9010' määratud metsa asub skv-s
- Elupaigatüübi ja skv ebatäpne (pargielemente mitteamvestav ja elupaigatüübi kriteeriumitele mittevastav) ulatus keskkonnaregistris, s.h ka vastuolu pargimaastiku ja elupaigatüübi kaitse vajaduste vahel.
- Elupaigatüüp asub KKK koostamise ajal osaliselt pv-s.

Meede: elupaigatüübi ja mõisapargi elementide inventuur piiride täpselt määramiseks ja väärtuste seisundi hindamiseks.

2.2.5. VANAD LAIALEHISED METSAD (9020*)

KE – jah, LoD I, LoA – jah.

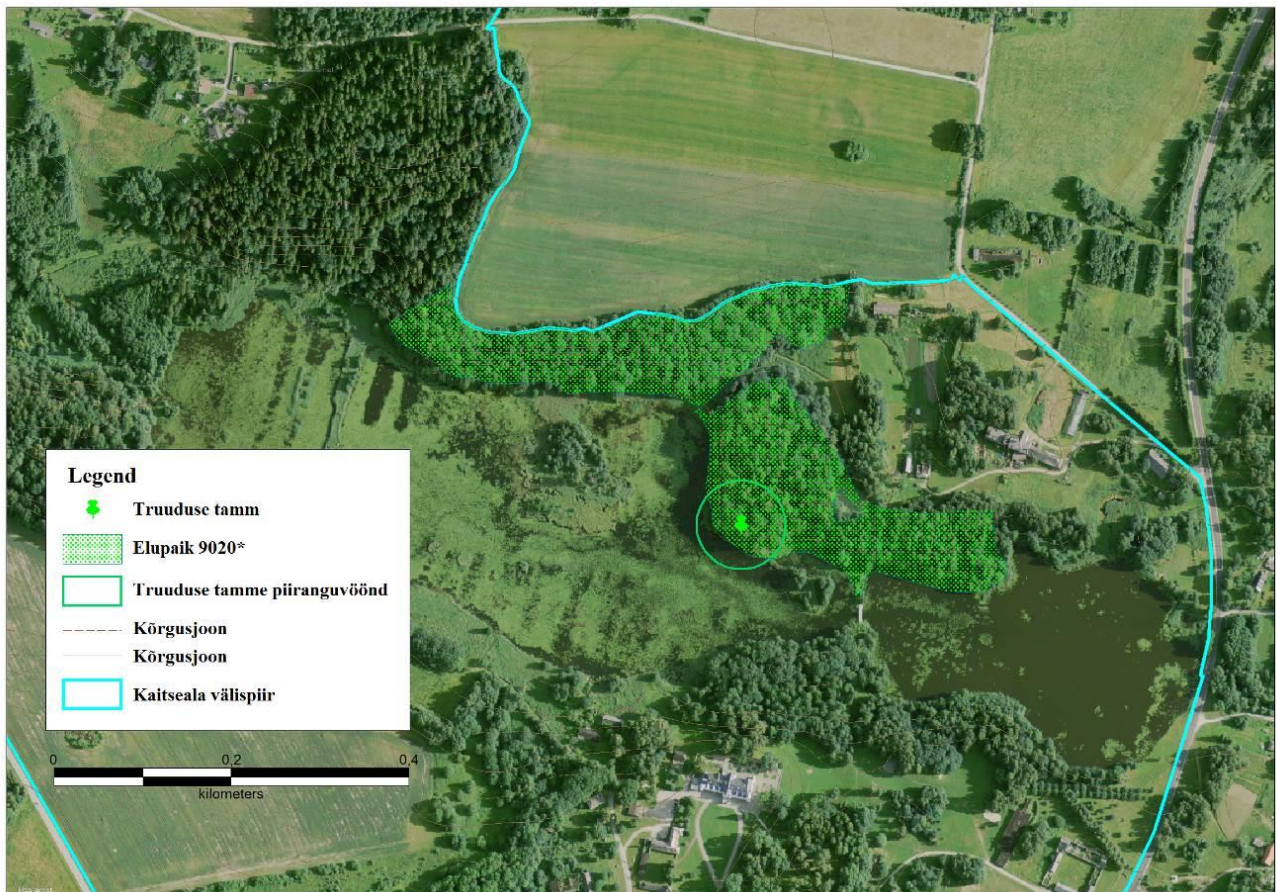
Looduslikud laialehised metsad moodustavad ülemineku läänetaiga ja nemoraalsete metsade vahel. Need on vanad salumetsad, mille puurindes valitsevad pärn, tamm, vaher, jalakas või saar. Laialehised metsad kasvavad lainjatel moreenitasandikel, oosidel jt kõrgendikel, kus muld on toitainete poolest rikas ning kogu aasta jooksul veega hästi varustatud. Iseloomulik on metsakoosluse pikaaegne kasvamine samas paigas. Niisugustes metsades on alati rohkesti surnud ning õõnsustega puid, lama- ja kõdupuitu, kus leiab eluvõimaluse palju eriliiki, s.h haruldasi ja ohustatud samblikke, seeni, putukaid ja linde^{42, 43}.

Kaitseala vanadeks laialehelisteks metsadeks määratud puistud kasvavad kahe lahustükina toitainerikkal parasniiskel mullal ürgoru ja orus oleva oosi – endise (nimeta) linnamäe - nõlvadel (jätkuvalt riigi omanduses olev maa), s.o maadel, mis ei sobi põlluharimiseks. EELISE andmetel on selleks elupaigatüübiks määratud 7,5 ha kaitseala metsadest (joon 9 ja 12). Lõunapoolset (joon 10), järve kaldal asuvat lahustükki (3,9 ha) on suures osas hooldatud pargina (v.a linnamäetagune ala ja sillast idapoole jääv ala). Põhjapoolsem, ürgoru veerul olev lahustükk (3,6 ha, joon 11) on metsailmelisem, kuid ka seal on tehtud raieid, et avada vaateid oruveerul kasvavatele põlispuudele. Alal on valitsevateks puuliikideks tamm, pärn ja vaher, paiguti kasvab ka saari ja laiguti haabasad. Puistu on erivanuseline, kohati esineb jämedaid mahalangenud puutüvesid ning surnud puitu - murdunud puutüved ja puuhunnikud, mis on hoolduse käigus jäetud koristamata. PKÜ inventuuri käigus on ala hinnatud arvestatava väärtusega elupaigatüübiks (esinduslikkus C, üldine looduskaitsealine seisund B), mille funktsionaalne seisund on hea. Ala on hinnatud kõrge väärtusega olevaks eelkõige maastikulisest seisukohast (parkmets), kuid mitte elupaigatüübi seisukohast lähtudes. Elupaigatüüp vajab piiride ülevaatamist ning seisundi hindamist, sest enamus selleks elupaigatüübiks määratud alast kuulub endise mõisa pargi koosseisu ja osaliselt (ca 3,5 ha) on seda hooldatud pargina (koristatud murdunud puid, raiutud võsa jms). KeA Jõgeva-Tartu regiooni spetsialistide hinnangul ei kvalifitseeru ala täies ulatuses elupaigatüübiks loodusdirektiivi tähenduses, mistõttu kava perioodi lõpul või uue kaitse-eeskirja koostamisel tuleb selle väärtus ja piirid inventeerida ning seisund hinnata.

Kaitsealale jääv Alatskivi metsandiku kvartal AK191 (Lästeniidumägi, tõenäoliselt endise mõisa pargi osa) oli algse inventuuri järgi (PKÜ, 2001) samuti määratletud väheväärtuslikus seisundis olevaks elupaigatüübiks 9020*, kuid kuna tegemist on endise parkmetsa alaga, millel on tugev inimõju, siis 2009. a seisuga ei ole see enam elupaigatüübina arvel. Piki kitsast vallseljakut (Lästeniidumägi; enamus riigimaa) kulgevalt vanalt jalutusteelt avanevad ilusad vaated maastikule, mis tuleks taastada ja avatuna hoida. Jalutustee ümbruses (er 2 ja 3) kasvavad mitmed üle saja aasta vanad gruppidega istutatud kased, tammed, mille võraalune tuleks puhastada järelkasvust, ja kuused.

⁴² Paal, J., 2004. Euroopas väärtustatud elupaigad Eestis.

⁴³ Paal, J., 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat.

Joonis 9. Elupaigatüübi 9020* paiknemine Alatskivi maastikukaitsealal. Aluskaart: Maa-amet 2014.

Vastuolu tõttu pargimaastiku ja elupaigatüübi kaitse korralduse vahel ning kuna ala osaliselt ei vasta elupaigatüübi kriteeriumidele, siis KKKs käsitletakse ala nii elupaigatüübina (ca 4 ha) kui pargina. Vajalik on elupaigatüübi ja pargi piiride täpsustamine ning inventuuri tulemuste põhjal metsa-elupaigatüübi pindala korrigeerimine.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- Elupaigatüüp vanad laialehised metsad on säilinud 4 ha ulatuses esinduslikkusega C.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- Elupaigatüübi vanad laialehised metsad piir on täpsustatud ning vanad laialehised metsad on säilinud 4 ha ulatuses esinduslikkusega C.

Joonis 10. Vaade sanglepa-alleelt üle järve elupaigatüübi 9020* lõunapoolsele osale, mida on hooldatud pargina.

Foto M. Paju.

Mõjutegurid ja meetmed

- Elupaigatüübi vanad laialehised metsad osaline asumine piiranguvööndis.
- Elupaigatüübi vanad laialehised metsad ja ajaloolise mõisapargi ebatäpne (elupaigatüübi kriteeriume ja pargielemente mittearvestav) ulatus keskkonnaregistris, s.h vastuolu pargimaastiku ja elupaigatüübi kaitsevajaduste ja hooldusvõtete vahel.

Meede 1: elupaigatüübi ja mõisapargi elementide inventuur piiride täpseks määramiseks ja väärtuste seisundi hindamiseks.

Meede 2: elupaigatüübi jätmine üksnes looduslikule arengule.

2.2.6. MUUD VÄÄRTUSED. VÄÄRISELUPAIGAD

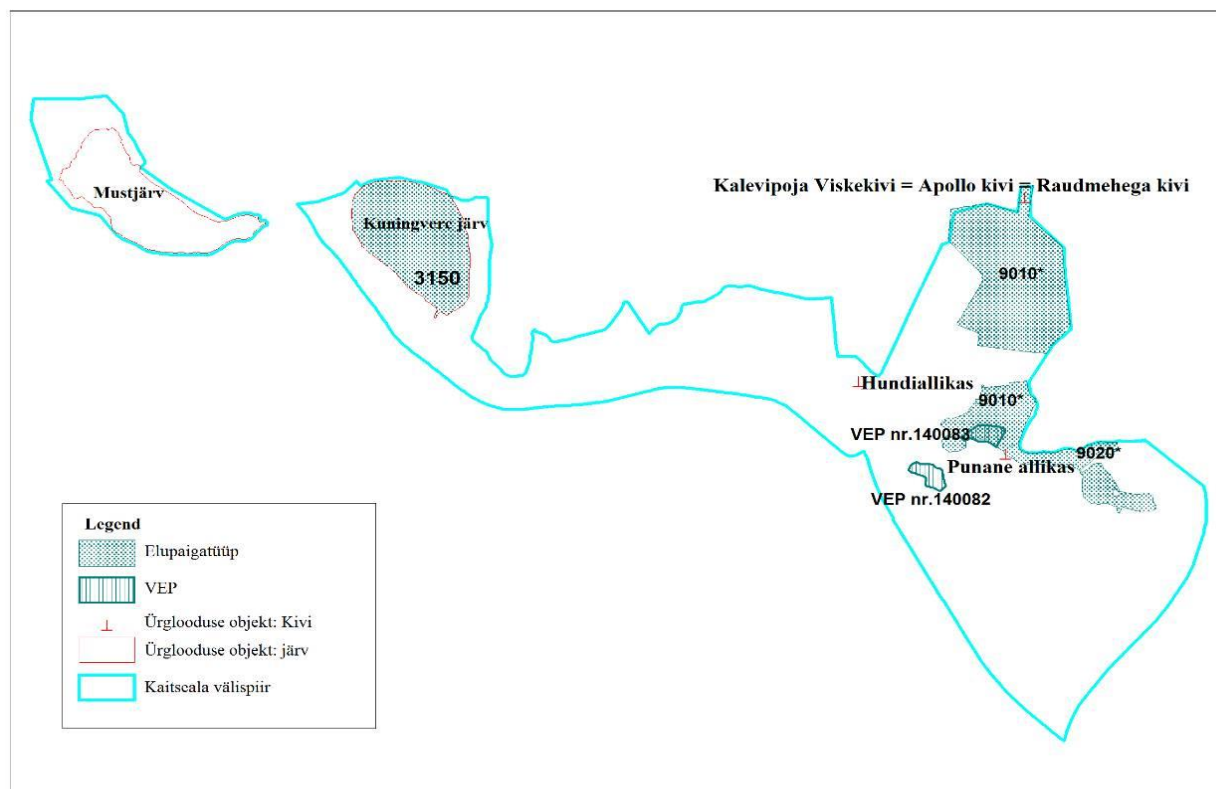
1999-2000 a metsa vääriselupaikade (VEP) inventuuri käigus määratleti Alatskivi mka Alatskivi pv-s kaks VEP kriteeriumidele vastavat ala (joon 12).

Endine VEP nr 140083 (1,2 ha) on erivanuseline sinilillekuusik (100-150 a). Vääriselupaika jääb uhtorg ojaga (Hundikuristik; joon 16), mis varem on olnud avatud maastik. Praeguses metsas on kohati väga tihe põõsarinne, mistõttu maapinnal on valgust vähe. Üksikute väga vanade kuuskede ja kaskedega on seotud võtme-elementid.

Endine VEP nr 140082 (1,2 ha; joon 11) on registreeritud sinililletammiku fragmentidega, üksikute surnud puude ja päikesele avatud tammedega (kopra kahjustus) laialehine mets mäekünka (Lokutamägi; joon 11) järsul lõunanõlval. Künka ülivanade kaskede, pärnade ja üksikute kuuskedega põhjanõlv laskub Alatskivi paisjärveni. Indikaatorliigina on leitud sulgjat õhikut (*Neckera pennata*) (EELIS).

Joonis 11. Lokutamäel asuv VEP tunnustega ala. Oosi harjal kulgeb matkarada. Foto M. Paju

Joonis 12. Skeem väärtuste paiknemisest Alatskivi mka-l. Aluskaart: Maa-amet 2014.

2.3. MAASTIK, LOSSIPARK JA ÜSIKOBJEKTID

2.3.1. MAASTIK. VAATED.

Iga ajastu jätab maastikku omad jäljed. Maastiku elamuslikkus on ressurss turismi- või puhkemajanduse arendamiseks. Maastikulise elamuslikkuse määrab visuaalse ruumi liigestatus reljeefi ja metsapiiriga, üksikute maastikuelementide (veekogud, talukohad, metsatukad, üksikpuud, hoone jne) mitmekesisus ja kvaliteet. Viimase all tuleb mõista kultuurmaastiku heakorrastatust ja kasutuskultuuri ning loodusmaastikul bioloogilist ja elupaigastikulist mitmekesisust. Turismi- ja puhkemajanduslikuks põhiressursiks on puhkeveekogu lähedus ning kasutusvõimaluste mitmekesisus⁴⁴.

2000. aasta juulis Euroopa Nõukogu poolt heaks kiidetud **maastikukonventsioon**⁴⁵, mida Eestis ei ole veel ratifitseeritud, sedastab, et *maastik on oluline ökoloogiline, sotsiaalne ja majanduslik ressurss, mida tuleb komplekselt kaitsta/kasutada ning mida tuleks väärtustada ja säilitada kui looduslikku ja kultuurilist pärandit eelkõige kohalikul ja piirkondlikul tasandil.*

Alatskivi piirkonna pinnakate pärineb põhiliselt viimase jäätumise lõpul liustikust väljasulanud ja sulamisvee poolt ümberstatatud moreenist. Lavamaa idaosa kujundas oluliselt Peipsi liustikuvool. Viimasel jääserva seiskumisel lavamaa põhjaosas ca 12 250¹⁴C a tagasi kujunesid Peipsi liustikuvoolu servas lõunapool Tarakvere-Saare-Pala-Alatskivi mõttelist joont ulatuslikud (ca 180 km²) irdjääväljad, mille nõgudesse, jääalustesse tühemikesse ja jääpankade vahele kuhjunud väljasulanud setetest kujunesid mõhnastike liiva-kruusakünkad ning Alatskivi ürgorus asuvad oosid (joon 2). Mõhnasid katva moreeni tõttu on enamik alast põllustatud.⁴⁶ Rahvusarhiivi Kaartide Infosüsteemis nähtava enne Põhjasõda koostatud Alatskivi mõisa kaardil (lisa 10) on märgitud suuremale osale praegusest kaitsealast põlispõllud ja heinamaad. Tsaariajal koostatud verstakaardil ning hilisematel Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu erinevatel topograafilistel kaartidel (lisa 10) on kaitseala piires puistu tingmärk Kuningvere järve lõunakaldal, Kõdesi metsa, Lästeniidu mäe ja kaheosalise paisjärve kallastel (park, allee ja õunaaed), s.t samades asupaikades, kus kaasajal. Enamvähem samas ulatuses on soovitatav metsasust ka hoida.

Peipsi järve veetaseme muutused geoloogilises minevikus on nähtavad rannamoodustistena (murrutusastangud) mõlemal pool Tartu–Kallaste maanteed, kus Kagu-Eesti (Ugandi) lavamaa läheb üle Peipsi madalikuks. Devoni liivakividest astang algab Kallastelt ning jätkub Peipsist eemaldudes ja madaldudes (3-4 m) Alatskivi suunas üle nelja kilomeetri pikkuselt⁴⁷. Kokku on alal seitse erineval kõrgusel asuvat endist rannajoont (joon 53), millel on eriline tähtsus Peipsi järve kujunemisloo tundmaõppimisel⁴⁸ ning seetõttu vajavad need kaitset (säilitamist).

Tänapäevase Alatskivi ümbruse loodusmaastike suurem ümberkujundamine inimese poolt algas keskajal koos mõisaajaga. Ürgoru nõlvadel asuv lossipark ja endised mõisapõllud, -metsad ja -aiad ning talumajapidamised moodustavad suurima osa kaitsealast. Pärast II Maailmasõda tegutses Alatskivi Lossis masina-traktorijaam, mistõttu hävisid lossi ümbritsenud rikkalikud roosipeenrad (nüüd osaliselt taastatud), ning hilisemal ajal sovhoosikeskus. Nõukogude ajal oli põhiline

⁴⁴ <http://www.alatskivi.ee/?nodeid=166&lang=et>

⁴⁵ <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/landscape/versionsconvention/Estonien.pdf>

⁴⁶ I. Arold. Eesti maastikud.

⁴⁷ Op cit

⁴⁸ Alasoo murrutusastangu maastikukaitseala kaitse-eeskiri. Eelnõu.

põllumajandustoodang aedvili. Praeguse kaitseala territooriumil asus Tartu Piimakombinaadi tsehh, Alatskivi sovhoosikeskus, Tartu rajooni põllumajandustehnika remondipunkt jm tootmisettevõtted, mille hooned või varemed risustavad kohati maastikku. Taasiseseisvumise järel langesid kasutusest välja endine õunaaed (märgitud juba tsariaja lõpus koostatud verstasele kaardile) ja väikesed heinamaalapid, mis on võsastumas.

Vaatamata Alatskivi valla headele looduslikele eeldustele (maastik liigestatud ürgorgude, lainja lavamaa ja Peipsi madalikuga) võib tänast maastikulist elamuslikkust valla territooriumil hinnata vaid Eesti keskmiseks. Põhjuseks on maastiku tehiselementide hooldamatus ja madal maaviljeluskultuur, õigemini selle puudumine suurel osal põllumaadest. Põllumaade võsastumise jätkudes võib valla puhkemajanduslik ressurss oluliselt väheneda.⁴⁹

Alatskivi ürgorg on tänapäevases reljefis hästi jälgitav (joon 2, 15 ja 48) ning selle kõige maalilisem ja teaduslikult huvipakkuvam osa asub Kokora ja Alatskivi vahel. Ürgorus ja selle veerudel asuvad viimasest jääajast pärit pinnavormid: mõhnad (n Maasikmägi, Kooljamägi), oosid (n Kalevipoja süng (joon 14 ja 48), Lästeniidu mägi, Lokutamägi), termokarsti lohud ja moreenkünnised. Huvitav on see, et ükski mõhn ega oos pole täielikult liitunud oruga, vaid neid lahutab orust sügav vagumus. Seetõttu pakub nimetatud ürgorulõik teaduslikku huvi mandrijää liikumise selgitamisel.

Vaadet mitmekesisele maastikule on kaitseala üks olulisemaid väärtusi. Reljefne looduslikult ilus maastik ja 20. sajandiks väljakujunenud maakasutusstruktuur – lainjad põllumaad ja järsemate nõlvadega seljakutel ja ürgoru veerudel üksikute tukkadena säilinud mets – on olnud põhjuseks, miks kaitseala loodi.

Maastiku ilme kujundamisel on oluline arvestada järgmisi põhimõtteid:

- vältida kõiki uusi omadustelt või väljanägemiselt maastikus võõraid elemente (liine, maste, tööstushooneid jne); seostada rajatavad tehisevormid (uued hooned, mastid, liinid jne) läbimõeldult ümbrusega ning varajasemate olemasolevate rajatiste ja hoonetega (võimalusel viia trassid maa alla);

- säilitada ajalooliselt kujunenud avatud-suletud maastike vahekord;
- varjata haljastusega maastikuilmet rikkuvaid ehitisi.

Maastikuhooldustöödeks võivad olla nii pargialade kui ka niidu- ja luhaalade niitmine (teatud tingimustel võimalik keltsalt põletamine), võsatorje niidetavate alade ettevalmistamiseks, vaadete avamiseks ja matka- ja rattaradade hoolduseks, kujundusraied, s.h vaadet segavate üksikpuude või puugruppide eemaldamine, roigasaedade/karjakoplite ehitamine jm maastiku ilmet muutev tegevus.

Kaitseala **maastikuvaateid risustavaid või segavaid objekte** on vaid üksikuid. Suurim häiring on Alatskivi-Pala maanteele avanevad tootmishooned (joon 46), mis domineerivad maastikupildis. Vaate neutraliseerimiseks on soovitatav Päiksi teel asuva tootmisotstarbega maa lõunapiirile (ca 160 m ulatuses) istutada laiuva võraga sügisel värvuva lehestikuga puuderida (20-25 puud). Maaüksuste piirile on küll istutatud noori mände, kuid nende kasvamine võtab aega. Hirveaias asuva nõukogudeaegse hoidla põhjakül on varjestatud viirpuudega, mis mõjuvad hästi ka lehtedeta perioodil (joon 47). Sama hoone lossi poole avanev läänekülg rikub vaadet (on ebasobiv mõisamaastikku) ja on samuti soovitatav varjestada. See on eriti oluline, sest 2014. a turismi edendamiseks Hirveaeda paigaldatud „kollases aknas“ on esiplaanil lagunev silikaathoone, mitte vana mõisakeskuse maakivist hooned (joon 47). Kuigi vanas mõisamaastikus on hoonete varemed

⁴⁹ <http://www.alatskivi.ee/?nodeid=166&lang=et>

- ajaloolise maakasutuse tagajärjel väljakujunenud traditsiooniline pärandmaastik on säilinud ja seeläbi on tagatud maastiku puhkeväärtus.

Mõjutegurid ja meetmed

- ajalooliselt kujunenud avatud-suletud maastike vahekorra rikkumine, s.h avatud alade (vana mõisasüda, õunapuuaed, endised väikesed heinamaad/karjamaad jne) võsastumine, vaatesektorite kinnikasvamine, avatud alade pindala vähenemine.

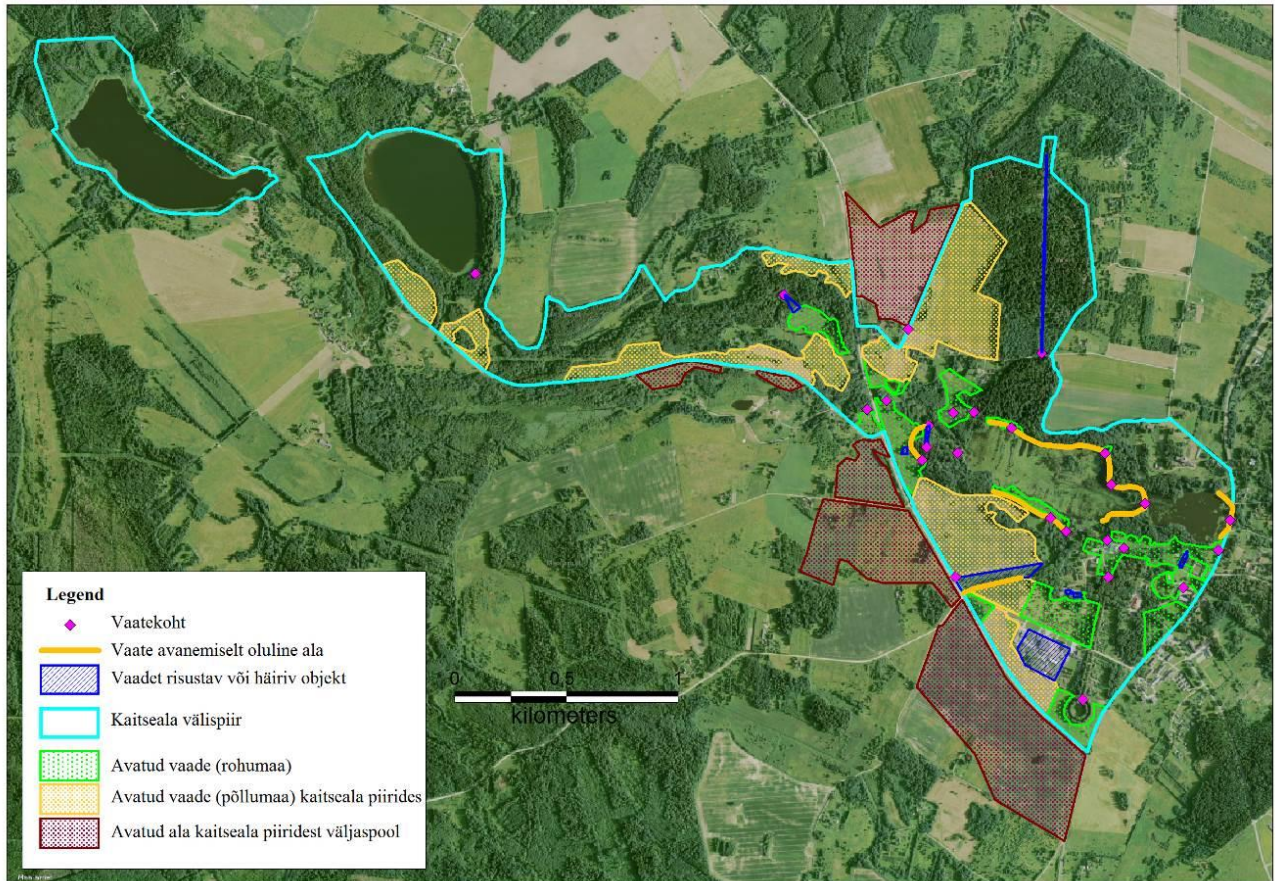
Meede: regulaarsed maastikuhooldustööd 26,7 ha (joon 51, tabel 5), s.h 2 ha võsaraiet vaadete taastamiseks ning nende hilisem niitmine ja 24,7 ha niitmine maastiku avatuna hoidmiseks ning niidutaimestiku ja niidust sõltuvate putukate liigirikkuse säilitamiseks.

- omadustelt või väljanägemiselt maastikku võõraste/ebasobivate elementide (liinid, mastid, madal-tihe elamukvartal, tööstushooneid jne) paigutamine;

Meede: ehitustegevuse planeerimisel teemaplaneeringutes ette nähtud meetmete arvestamine.

- Maastike kahjustamine liigse ja reguleerimata külastuskoormuse tõttu, s.h tuleoht omavoliliste lõkete tegemisest, reostus laagripaikades, nõlvade erosioon jms.

Meede: matkaraja rajatiste väljaehitamine ja korrastamine vastavalt OÜ Minnoli koostatud ja KeA Jõgeva-Tartu regiooni poolt kooskõlastatud Alatskivi matkaraja rekonstrueerimise projektile.

Joonis 13. Maastikukaitseala vaatelisuse seisukohast on olulised suured avatud alad. Kaardile on märgitud ka vahetult kaitseala välispiiri kõrval olevad suured avatud alad, mis toetavad kaitsealal avanevaid vaateid, s.t lisavad maalilisust, ja mida ei ole soovitatav metsastada, täis ehitada ega põllumajanduslikust kasutusest välja arvata (kokku ca 80 ha). Aluskaart: Maa-amet 2014.

Joonis 14. Vaade Lästeniidumäelt Kalevipoja süngile. Foto M. Paju.

Joonis 15. Lambasillale viiva tee ümbrus. Läbi puude paistab ürgoru nõlv. Matkaraja kõrval olevaid niidualasid on ebaregulaarselt hooldatud, mistõttu need on taas võsastumas. Foto M. Paju.

2.3.2. VEEKOGUD

Alatskivi maastike kujunemisloos ning nende praeguses ilmes on väga oluline roll veekogudel – järvedel, paisjärvedel, jõel ja allikatel. Kaitseala veekogud kuuluvad Ida-Eesti vesikonna Peipsi alamvesikonda.

Kagu-Eesti lavamaa põhjaosa liigestavas Alatskivi – Pala ürgorus asuvad nn **Kokora – Alatskivi järved** (Kokora Mustjärv, Kuningvere järv, Alatskivi (pais)järved, Väike Savastvere järv, Kaanjärv, Vilajärv) ja neid ühendav Alatskivi (Kuuse) jõgi. Alatskivi maastikukaitseala piirides paiknevad neist Kuningvere järv ja Kokora Mustjärv, Mustjärvest algav Alatskivi jõgi ning kaheosaline paisjärv – Lossijärv ja Veskijärv.⁵⁰ Kaitseala veekogud kuuluvad avalikult kasutatavate veekogude hulka. 3,5 km kaugusel Alatskivist kagus asub Peipsi järvega ühenduses olev Lahepera järv (IBA, Natura 2000 võrgustiku linnuala (RAH0000073; EE0080372) ja loodusala (RAH0000155; EE0080319) ning Lahepera hoiuala (KLO2000237)). Kõigi nimetatud järvede areng on olnud tihedalt seotud Peipsi järve arenguga. Oletatavasti algas ürgorus asuvate järvede kujunemine pärast I Peipsi jääpaisjärve, mille veed katsid ka peaaegu kogu praeguse Vooremaa, taandumist.

Alatskivi valla üldplaneeringu järgi on Alatskivi valla neljast **vooluveekogust** (Alatskivi jõgi, Kargaja jõgi, Torila oja ja Naelavere peakraav) teatava puhkemajandusliku väärtusega vaid kaitsealale jääv Alatskivi jõgi. Kõik nimetatud vooluveekogud piirnevad valdavalt metsa- või rohumaaga ning on seega looduslikult põllumajandusliku hajureostuse eest suhteliselt hästi kaitstud⁵¹.

Alatskivi jõgi (VEE1052100) algab Mustjärvest ning suubub Rootsi küla all Peipsisse. Alatskivi jõkke on väljavool ka Kuningvere järvel. Jõgi on 11,7 km (koos lisaharudega 17,2 km) pikk ja madal. Kaitseala piires voolab jõgi valdavalt looduslikus sängis. Jõel on kaks jalakäijate ülepääsu:

⁵⁰ A. Mäemets, Eesti järved. 1977.

⁵¹ <http://www.alatskivi.ee/?nodeid=166&lang=et>

Kalevipoja sängi piirkonnas ümarpalkidest purre (nn Lambasild) ning jõele paisutatud järve jagab lossi all kaheks Turbasild e Valgesild (joon 17), mis mõlemad on osa matkarajast. Lambasild remonditi 2008. a. Metallist Turbasilla asemele ehitati puidust kaarsild. Jõe kalda piiranguvöönd on 100 m. Jõe kallastel elavad koprad, kelle arvukus on viimastel aastatel tõusnud. Kobraste rohkus on juba põhjustanud üleujutusi Lambasilla piirkonnas, samuti on nad kahjustanud pargi põlispuid (joon 29). Kaitsekorralduslikult on jõega seotud kobraste ohjamine ja külastuskorraldus (sildade korrashoid).

Kokora Mustjärv (ka *Alatskivi Mustjärv, Savastvere Mustjärv*)

Pikliku kujuga 23,8 ha suurune Kokora Mustjärv (VEE2058700) asub Pala - Alatskivi ürgorus ca 4,5 km Alatskivilt loodes. Järve kohal on ürgorg üsna kitsas. Järve ümbritseb kitsas niiduriba, põhjakaldal ulatub järve kaldale mets, järve kaguosast voolab välja Alatskivi jõgi (ka Kuuseoja). Keskmiselt 5 m sügavune (max 8 m) järv süveneb järsult, vesi on pruunikasroheline värvusega, järve põhja katab muda. Järv saab oma vee põhiliselt põhja- ja kaldaallikatest. KKK-s järvega seotud hooldustöid ette ei nähta. Kaugemas tulevikus võib tekkida vajadus järve taastamiseks.

Kuningvere järv

Kuningvere järv (VEE2058800⁵², joon 16) asub Pala – Alatskivi ürgorus ca 4,5 km Alatskivilt loodes. Järve pindala on 24,3 ha. Idas ja kirdes kerkib ürgorunõlv järve kaldast kümnekonna meetri kauguselt; läänest piirab järve Tagavere mägi – fluvioglatsiaalsest liivast ja kruusast koosnev vallseljak. Põhjasuunas on järv ümbritsetud põõsastunud sooribaga, mis varemadel aegadel on kohalike inimeste jutu järgi olnud niidetav.

Järv süveneb kõikjal järsult, eriti aga järve põhjakaldal. Kaldavööde on enamasti liivane, üksnes loodes ja kagus kohati mudane. Järv on allikatoiteline. Järve lõunaosast voolab välja oja, mis suubub Alatskivi jõkke. A. Mäemets (1977) kirjeldab järve kui tüüpilist rohketoitelist head kalamajanduslikku järve, kus leidub ka palju vähki. Kaheksakümnendate aastate vähikatku tõttu kadus vähk järvest peaaegu täiesti, kuid nüüdseks on vähivarud taastumas.

Joonis 16. Vaade Kuningvere küla juures Kuningvere järvele 20. sajandi I poolel ja 2007. a. Foto tundmatu autori erakogust ja H. Lukk.

⁵² Keskkonnaregister, KKKs käsitletud veekogude registrinumbrid ja üldandmed seisuga 23.09.2013

Olemas on kaks avalikku ligipääsu järvele, üks kagust, teine idast. Kagus olev järveni viiv tee on ca 300 m enne järve suletud ning seal on olemas ka parkimisvõimalus (tähistamata). Järveni viib sealt jalgte. Idast järveni ei pääse kuna see asub mäeseljändikul. Järveni pääseb sealt jalgteed mööda. Kõrgele külustuskoormusele viitavad sissetallatud rajad ja rohkearvulised ebaseaduslikud lõkkeplatsid kallastel.

Kaitsekorralduslikult on järvega (elupaigatuüp 3150, hingu ja vingerja elupaik) seotud seire ja uuringud (p 2.2.2. ja 4.1.5) ning külustuse korraldamine järve lõunakaldal (p 3.3.) nn metsiku turismi ohjamiseks.

Alatskivi paisjärv (VEE2059200, joonised 18 ja 19) paisutati Alatskivi jõele juba rootsi ajal. 17. sajandi lõpu kaartidele (1684⁵³, 1688⁵⁴) on märgitud veski ja paisjärv (veskijärv), mis hilisemal ajal jaotati tammi ja silla abil (ehitusaeg ei ole teada) kaheks – läänepoolseks Lossijärveks ja idapoolseks Veskijärveks. Järve veepeegli, mis on kaitseala üks suurimaid maastikulisi väärtusi, pindala on keskkonnaregistris 23,4 ha, koos saartega 24,6 ha. 1970-datel aastatel puhastati järv mudast ja laiendati selle lääneosa, kuid tänaseks on alanud jälle järve kinnikasvamine (eriti Lossijärve lääneosas). Kava koostamise perioodil jooksis järv kahel korral (2012, 2014) tammi (omanik Maanteeamet) purunemise tõttu veest tühjaks. Tammi remont ei ole KKK-s ette nähtud töö. Järve kallastel asunud heinamaid niidetakse projektipõhiselt; kaldaalad on soostumas. Lossijärves asub maaküttetorustik lossi tarvis. Liivane kallas on vaid Tartu – Kallaste maantee läheduses, kuhu on rajatud ujumiskoht kohalike elanike tarbeks; ujumiskohta hooldab Alatskivi vallavalitsus.

Joonis 17. Lambasild (vasakul) ja Turbasild (paremal) Alatskivi jõel. Fotod M. Paju.

Alatskivi vallavalitsus on planeerinud paisjärvede puhastamise (renoveerimise), millele keskkonnaekspert A. Järvet koostas 2007. a keskkonnamõju hindamise. 2013. a renoveeriti

⁵³ <http://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/viewImage?id=229354&page=2>

⁵⁴

http://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/searchAdvanced?place_specification=Alatskivi&digitized=1&gis=1&vmod e=grid&q=1

paisregulaator, mille käigus osaliselt puhasti ka Tartu – Kallaste maanteepoolne (idapoolne) järvepõhja ja rajati vaatekohaga kergliiklustee, millest 2014. a talve algul vesi läbi murdis ja mis seetõttu kokku varises, põhjustades järve tühjaksjooksmise (joon 19). Paisjärv (veepeegel) on kaitseala üks põhilistest maastikuväärtustest, mis vajab kogu ulatuses puhastamist, kuid eriti oluline on see Lossijärvepoolses osas.

Joonis 18. Vaade üle kinnikasvava Alatskivi paisjärve lossile. Maasäärel kasvavad puud on KKK koostamise perioodil kasvanud suuremaks ning varjavad matkarajalt vaate lossile.

Foto M. Paju.

Joonis 19. 2014. a kokku varisenud sild Kassiveski puhkekoha juures. Foto M. Paju

Ürgoru pervedel on mitmed allikad, millest kaitsealale jäävad ja turismiväärtust omavad Kooljamäealune **Hundiallik(as)** Peatskivi külas (jäeb matkarajast pisut kõrvale), **Hundikuristiku allikad** (joon 18) ja **Punane allikas** (joon 6) Lossijärve kaldal (matkaraja ääres).

Joonis 20. Vaade matkarajalt Hundikuristikule (VEP140083). Vaate avamiseks matkarajalt ja hooldamise võimaldamiseks tuleks väärtuse säilitamise eesmärgil eemaldada ainult oru põhjast olev peenvõsa ja murdunud oksad (pildil esiplaanil). Foto M. Paju.

KKK-s on allikatega seotud töid käsitletud p 2.2.3 ja 3.3 (koos matkarajaga).

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- Kaitseala järvede veepeegel on säilinud Keskkonnaregistrisse kantud ulatuses, nende ümbruse avamaastik on hooldatud ja järved vaadeldavad.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- Lossijärv on taastatud, järvede ümbruse avamaastik on hooldatud ja järvede veepeegel on vaadeldav.

Mõjutegurid ja meetmed

- Järvi ümbritsevate alade võsastumine ning järvede vaadeldavuse vähenemine/kadumine;
- Alatskivi paisjärve (eelkõige Lossijärve) ja Mustjärve veepegli kinnikasvamine.

Meede 1: maastikuhooldustööd 45,5 ha, s.h 2,7 ha võsaraiet vaadete taastamiseks ning nende hilisem niitmine ja 42,8 ha (24,5 +18,3 ha) niitmine maastiku (s.h pargiaasade 18,3 ha) avatuna hoidmiseks ning niidutaimestiku ja niidust sõltuvate putukate liigirikkuse säilitamiseks.

Meede 2: Alatskivi paisjärve puhastamine (renoveerimine, s.h paisregulaator) vastavalt projektile.

Meede 3: Kokora Mustjärve seire ja vastavalt vajadusele meetmete väljatöötamine järve noorendamiseks kaugemas tulevikus (kavas ei käsitleta).

2.3.3. ALATSKIVI LOSSIPARK⁵⁵

Firenze 21. mail 1981. a kogunenud Rahvusvahelise Mälestiste ja Mälestisalade Kaitse Nõukogu ning Rahvusvahelise Maastikuarhitektide Föderatsiooni (ICOMOS-IFLA) Ajalooliste Parkide Rahvusvaheline Komitee otsustas koostada **ajalooliste parkide kaitse harta**⁵⁶, nn *Firenze harta*, mis registreeriti ICOMOSi poolt 15.12.1982. a *Veneetsia harta* (1964) lisana. Kuigi Eesti ei ole hartat seni ratifitseerinud, on kaitsealale jääva Alatskivi mõisa pargi kontekstis olulised Firenze hartas sätestatud põhimõtted, et ajaloolist parki tuleb säilitada sobivas ümbruses ning igasugune füüsilise keskkonna muutmine, mis kahjustaks ökoloogilist tasakaalu, peab olema keelatud nii pargisisese kui ka -välise infrastruktuuri puhul (kuivendustööd, niisutussüsteemid, teed, parklad, tarad, hooldusrajatised, objektid pargikülastajate teenindamiseks jne).

Käesolev punkt on koostatud lähtuvalt pargi hoolduskava koostamise juhendist⁵⁷.

Alatskivi mõisa kohta on esimesed teated 1601. aastast. 1628. a kinkis Rootsi kuningas Gustav II Adolf selle oma sekretärile J. A. Salviusele, kelle käest mõis 1642. a Cronmannidele siirdus. 1753. a ostsid mõisa Stackelbergid, neilt pärandus see 1870. a Nolckenitele, kelle omanduses oli mõis kuni riigile võõrandamiseni. 1688. a mõisakaardil on näha kaks mõisa peahoonet (nii Vanamõisa kohal kui ka enamvähem praeguse lossi asukohas), järv ning põllu- ja heinamaad.

Mõisasüda on asunud ka Tartu – Kallaste maantee (suure tee) ääres kalmistu läheduses. 1880–85 ehitas A. von Nolcken uue historitsistliku peahoone (joon 21), milleks ta sai inspiratsiooni 1875. a Šotimaal Aberdeenshires Royal Deesides kuninganna Victoria jaoks ehitatud Balmorali lossi vaatamas käies. Tagasi jõudes kerkis maastikuliselt parimasse asukohta Alatskivi jõe ürgoru ja paisjärve kõrgele kaldale Balmorali lossi vähendatud koopia. Loss, mille esifassaadi ilmestab suur palkon, on osalt ühe-, osalt kahekorruseline ja ebasümmeetrilise põhiplaani tugevalt liigendatud fassaadiga ja tornikestega suur kivist hoone, mille juurde kuulus hulk kõrvalhooneid, millel on ka maastikku ilmestav tähtsus. Lossi ümbritseb põlispuudega park. Alatskivi mõis on üks kaunimaid ja stiilipuhtamaid 19. sajandi ehitusnäiteid Eestis.

Võõrandamisjärgselt on peahoones tegutsenud kool, piirivalvekordon ja majandikeskus, mis kõik jätsid ümbruse kujundusele oma jälje. Praegu tegutseb lossis sihtasutus Alatskivi Loss, mille põhieesmärk on mõisakompleksi taastamine ja turundamine. Säilinud on ka vanem peahoone, mis ümberehitatuna on kasutusel vallamaja ja huvikeskusena. Loss ei ole otseselt kaitseala kaitseväärtus, kuigi on maastikus olulisim dominant. Seetõttu käsitletakse kavas lossiga seotud probleeme ainult maastikuvaatelisest seisukohast lähtuvalt.

Alatskivi lossipark (ettepanekuna Lossipargi pv, pindalaga 88 ha, lisa 7) on Tartumaa suurim ja üks paremini säilinud pargiarhitektuuriliste elementidega mõisaparke. Lossipargi hulka on arvatud lossi lähem ümbrus koos vana mõisasüdamega, alleed, Lossi- ja Veskijärv, ümber järvede kulgev ajalooline jalutusrada (matkarada) ning Apollo kivi koos selleni viiva jalutusteedega. A. von Nolcken kujundas kogu lossi ümbritseva mõisasüdame inglise parkide eeskujul **maastikupargiks**, millele

⁵⁵ Eesti pargid 2.

⁵⁶ http://www.keskkonnaamet.ee/public/Firenze_harta.pdf

⁵⁷ Pargi hoolduskava koostamise juhend.

oli heaks eelduseks ümbritsev vallseljakute- ja orguderikas maastik – pargis asuvad ka muinaslinnused (Alatskivi Linnamägi ja Kalevipoja säng) ning Punane ja Hundikuristiku allikas. Alatskivi jõele rajatud paisjärv jagati tammiga kaheks – Ülemiseks ehk Lossijärveks ning Alumiseks ehk Veskijärveks. Maastikupargi kujunduses rõhuti eeskätte vaadete avarusele ning maalilisusele.

Peahoonesist pargiosa ja väikest tagaväljakut, mis rekonstrueeriti täielikult 2008-2011 vastavalt ARC Projekt OÜ koostatud projektile, piirab heas seisukorras uhke väravahoonega madal maakivimüür. Väljaspool kivimüüri ümbritseb Alatskivi lossi vaba kujundusega pinnase- või muruteedega maastikupark. Kunagi oli suure avatud esiväljaku servas kaks punastest tellistest väravatorni, millest on säilinud peahoone vastas asuv (joon 21). Väike tagaväljak oli kujundatud avatuna ning siit laskusid järve suunas terrassid, kus praegu kasvavad pargi vanimad pärnad. Ülemiselt terrassilt järveni viis graniidist astmetega trepp, mis lammutati 1970tel, kuid tuleks taastada. Vanadelt fotodelt on näha, et lossi taga ja külgedel asusid väikesed korrapäraselt paiknevad lilleparterid, mis on nüüdseks taastatud. Terrassilt avanevad vaated Alatskivi järvedele, orunõlva terrassidele ja lossi idaküljel olevale suurele avatud Hirveaiale (joon 22). Samuti rajati parki jalutus- ja ratsutusteid, paviljone ning püstitati monumente, kuid väikerajatistest puuduvad fotod ja täpsed asukohajoonised, v.a Belvedere Apollo kuju, mis asus teiselpool järve sihitee lõpus rändrahu peal. Majandushoonete juures vanas mõisakeskuses asub tiik (süvendati ja suurendati 1970tel; puhastati KIK toel 2009. a) saarekesega, millele viib puidust sillake (joon 7).

Joonis 21. Vaated väravast lossile ning lossist esiväljakule ja väravahoonele, mille tagant algab Parunitee. Esiplaanil algne ja rekonstrueeritud ringtee. Parempoolsel fotol taustal väljaspool pargimüüri olev tihe kulissina istutatud pärnapuistu. Foto M. Paju.

Joonis 22. Üle tagaväljaku terrassi avaneb pikk vaade Hirveaeda, kus nüüd asub ka nn kollane aken, ja järvele. Fotod M. Paju.

Domineerivateks puudeks Alatskivi mõisa pargis on pärnad, saared, tammed, vahtrad; vähemal määral esineb pargis lehiseid, kuuski ja mände. Inglise stiilile omaselt täiendati pargipuistut maalilisuse suurendamiseks eksootiliste puuliikide nagu nulgude, seedermandide ja lehistega. Aktsentpuid pargis ei ole. Suurim üksikuna kasvav puu on väga heas seisundis harilik saar esifassaadi idaküljel. **Tõenäoliselt vanimad pargipuud** kasvavad vallamaja (endise peahoone) ees (6 pärna) ning lossi põhjakülje terrassidel ja läänekülje sissesõidul. Vallamaja esiste pärnade võrasid hooldati (tasakaalustati) 2012. a Müürisisese pargiala põlispuud hooldati pargi rekonstrueerimise käigus, mil mitmele puule paigaldati tugivööd. Teisi puud hooldatud ei ole. Kuivade okste eemaldamist vajaks üks pärnapuu läänepoolse sissesõidutee ääres. Järveäärseid pargipuud ohustab kobraste tegevus (joon 29).

Pargis on seitse **puiesteed** (joon 31): osaliselt kolmerealine pärna-allee (nn Parunitee; kogupikkus ca 700 m; märgitud juba verstakaardile (lisa 10)) Tartu suunas, mis lõpeb kogu Eestis ainulaadse kaherealise pärnapuudest ringiga (joon 23), sanglepa-tammeallee (ca 500 m; joon 24) piki järvekallast, endise peahoone (nüüdne vallamaja) lähistelt Paruniteele kulgev tihe ühepoolne pärna-allee nn hekitee (ca 100 m; joon 25)) ja lossi läänevärava lähistelt algav kava koostamise ajal suuresti võsastunud tammeallee. Alleed on vanemad kui sada aastat, nende hooldamine on olnud juhuslik, mistõttu puuvõrad vajavad hoolduslõikust. 2013. a hinnati Parunitee pärnade seisundit (S. Järve) ja anti soovitus allee hoolduseks (lisa 9). Lisaks neljale vanale puiesteele on maantee silla läheduses Hirveaeda viivale alale 20. sajandi lõpukümnendil istutatud kaseallee (ca 100 m) ja tammeallee (ca 120 m;), mis mõlemad vajavad võrade tõstmist vähemalt jalutusraja kohal. Lühike pärna-allee on ka lossi terrassilt järveni viiva jalgteel (joon 37).

Olulised pargiarhitektuurielemendid on **puuderingid**: suurim (läbimõõt ca 100 m), kaherealise istutusega pärnaring on Paruni ratsutamistee lõpus, kaks väiksemat algselt pügatud pärnadest ringi on endise kasvuhoone kõrval (joon 26), osaliselt säilinud (pool?)ring on vahetult lossi kõrval tagaväljakul (joon 27) ning pärnadest poolring vana peahoone (nüüd vallamaja) esiväljakul. Lossi kõrval asub ka alleedega samavanune pärnadest ruut, mida arvatakse olevat endine kurniväljak või laste mänguplats, ning tihedate ridadena istutatud pärnadest nelinurk (joon 28), mille otstarve on teadmata.

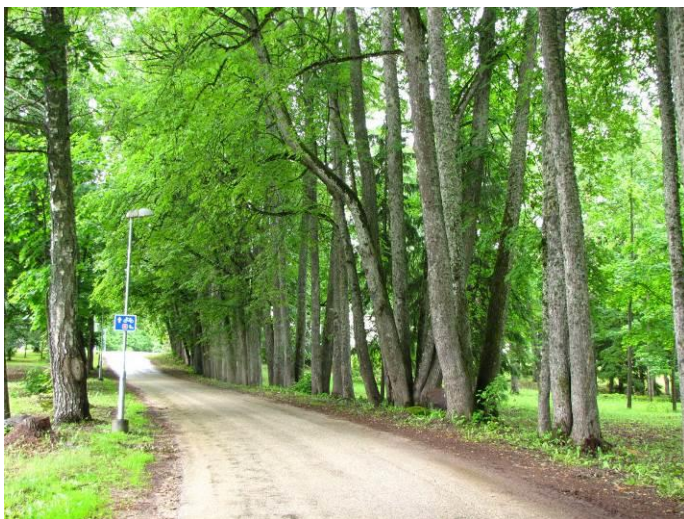
Joonis 23. Suurim pärnaring asub ratsutamistee lõpus. Puude seisundit hinnati 2013. a. Ringist on vaja eemaldada 2 puud; hooldust, s.h tugivõid vajavad 18 puud (lisa 9).

Foto M. Paju.

Joonis 24. Järve kaldal kulgeval sanglepatammealleel tuleb eemaldada ainult tee kohale ulatuvad murdumisohtlikud oksad. Alleealust muruteed tuleb niita suve jooksul (mai-august) vastavalt vajadusele, et tagada külastajate vaba liikumine. Allee ja järve vahelise ala avatuna hoidmiseks piisab, kui seda niita üks kord suve teises pooles (juuli lõpus). Fotol esiplaanil oleval alusel on kunagi tõenäoliselt asunud skulptuur.

Foto M. Paju.

Joonis 25. Vallamaja juurest Paruniteeni kulgeva tiheda pärna-allee puude võrades on üksikuid kuivi oksa, mis tuleb eemaldada vastavalt vajadusele. Muid hooldustöid ei ole kavas ette nähtud.

Foto M. Paju.

Joonis 26. Üks algselt püगतud olnud pärnaringidest kasvuhoone varemete läheduses. Ringid puhastati võsast 2007. a alguses. Puude võrades on üksikuid kuivi oksa, mis tuleb eemaldada vastavalt vajadusele. Ringide niitmine kord aastas on lülitatud õunaaia hooldatava pindala hulka.

Foto M. Paju.

Joonis 27. Pärnapiir lossi taga terrassil. Puude võrades on üksikuid kuivi oksa, mis tuleb eemaldada vastavalt vajadusel. Muud hooldustöid ei ole kavas ette nähtud.

Foto M. Paju.

Joonis 28. Tihedate ridadena istutatud pärnagrupp endise juustukeldri ja sauna vahel vahetult läänepoolse sissesõidutee ääres. Hoolduseks piisab kui ala niita üks kord suve jooksul. Kuna ala ei ole aktiivses kasutuses, siis puuvõrade hooldust ei ole vaja; koristada tuleks murdunud oksad.

Foto M. Paju.

Joonis 29. Koprakahjustused põlisel tammel. Tamm kuivas, kuid jäetakse elustikupuuna alles. Alates 2006. a on põlispuudele kaitseks kobraste eest paigaldatud metallvõrke. Fotod M. Paju.

Joonis 30. Läbi Kõdesi metsa kulgev sihitee, mis viib kivilõhust Apollo kivini. Esiplaanil teed ääristavad üle saja aasta vanused kuuseread, tagaplaanil kahte vanametsa osa eraldav tammenoorendik.

Foto M. Paju.

Pargi erinevad osad on kasutuses väga erineva intensiivsusega. Kõige suurem koormus on lossi esi- ja tagaväljakul, endisel peasissekäigualeel (Paruniteel), mida kasutavad juurdepääsuteena kodudele kohalikud elanikud ning lossi ja matkaraja külastajad, ning Hirveaial. Hirveaed on avar pargiaas, mida ümbritsevad puud ja kus asub kohaliku kogukonna jaoks oluline suveürituste korraldamise ala (lõkkeplats, laululava jms; joon 44). Pargi äärealad on praegu väikese kasutusintensiivsusega, sest need on paraku kesiselt hooldatud, viidastamata ja kohati on juurdepääs raskendatud halbade teolude tõttu.

Lossist järve vastaskaldal läheb intensiivses kasutuses olev pargiala sujuvalt üle lehtmetsaks, seejärel okasmetsaks (Kõdesi metsaks). Läbi Kõdesi metsa viib sirge pinnasetee (nn sihitee, joon 30) lagendikule (0,3 ha), kus asub kaitsealune looduse üksikobjekt Kalevipoja viskekivi ehk Apollo kivi (joon 32), mille lähiümbruses on üksikud istutatud põlispärnad. Kivini viiva metsatee

(sihitee) ääres kasvab mitmeid mõisaajal istutatud tammegruppe, mille ümbrus on võsastumas (põlispuude võradesse on kasvamas noored isekülvsed puud). 2001. a tehtud inventuuri käigus on need puudegrupid arvatud elupaigatüübi 9010* koosseisu. Põlistammede ja -pärnade eluea pikendamiseks ning mõisaaegse pargiilme osaliseks taastamiseks (vaatelisuse parandamiseks) tuleb sihiteele lähimad põlispuude grupid puhastada võradesse kasvanud noortest puudest. Kõdesi metsa poolitav mõisaaegne jalutus-ratsutustee (sihitee) on rikutud metsa (tormimurru) väljaveoga ja vajab taastusremonti ja seejärel regulaarset hooldust külastuskorralduse (nii esteetilisus kui ka ohutus) eesmärgil.

Parki läbib Alatskivi matkarada (joon 36), mis loodi juba 1970.-datel aastatel; järve ümbritsevas osas kattub matkarada pargi jalutusradadega. Järve ääres asuvad ka mitmed avatud alad (pargiaasad kolme lahustükina). Lisaks pargiaasadele on avatud ala ka üksikute põlispuudega vana mõisasüda (s.h endine iluaed, mis nõukogude ajal oli kooliaed). Mõisaajal viisid kaugemad jalutusteed ka Lästeniidu mäele, mis kaitseala tzoneeringu alusel jääb väljapoole planeeritavat Lossipargi piiranguvööndit. Lästeniidu mägi on teravaharjaline järsunõlvuline ca 1,8 km pikkune oos, mille suhteline kõrgus on kuni 10 m⁵⁸. Oosi lael kulgev ca 1 m laiune rada on osaliselt ääristatud üle 100 aasta vanuste kaskedega, mis mitmes kohas on istutatud 2 või 3 kaupa. Oosi nõlvadel on üksikud laiuva võraga vanad tammed, mis näitavad, et oosi nõlvad on olnud lagedad. Kohalike elanike jutualusel olevat Lästeniidu mäelt avanenud pikk vaade lossile. Raja ääred vajavad hõredast võsast puhastamist; samuti on põlispuude eluea pikendamise ja vaatelisuse eesmärgil oluline puhastada võsast vanade tammede võraalused (ca 20 puud). Rajal liikumist takistavad üksikud murdunud puud, mis tuleb rajalt eemaldada, kuid jämedad tüved tuleb alale alles jätta.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- ajalooliselt kujunenud planeering, dendrooloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt, esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtuslik puistu ning pargi- ja aiakunsti hinnalised kujunduselemendid ning park kui elupaik on säilinud vähemalt 88 ha suurusel alal ajaloolise pargi piires

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- ajalooliselt kujunenud planeering, dendrooloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt, esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtuslik puistu ning pargi- ja aiakunsti hinnalised kujunduselemendid ning park kui elupaik on säilinud vähemalt 88 ha suurusel alal ajaloolise pargi piires

Mõjutegurid ja meetmed

- + säilinud on esialgne pargiplaneering, ajaloolised pargielemendid ja hulgaliselt põlispuud
- eakad pargipuud on pikaajalise hooldamatuse tõttu muutumas külastajatele ohtlikuks.

⁵⁸ Raid, M., Tartu Metsamajandi järelvalvepiirkonna looduskaitseobjektid.

Meede 1: pargipuude võrahooldus. Esmajärjekorras tuleb vastavalt eksperthinnangule teha tasakaalustuslõikus/võrahooldus ca 220 puule ja toetus/sidumine 30 (Parunitee allee) + 18 (kaherealine ring) puule. Puude asukohad on märgitud skeemil lisa 9.

Meede 2: ohtlike puude eemaldamine Parunitee alleelt (13 puud) ja kaherealisest pärnaringist (2 puud). Puude asukohad on märgitud skeemil lisa 9.

- pargi vaatelisuse vähenemine vaadete kinnikasvamise (võsastumise) tõttu.

Meede 1: Võsastuvate alade puhastamine (0,7 ha, tabel 4 ; joonis 31, lisa 8).

Meede 2: iga-aastane niitmine (18,3+0,7 ha).

- pargiala ülekasutamise (tallamine, kooskõlastuseta lõkkeasemed, nõlvade erosioon jms);

Meede: külustusobjektide (trepid, laudtee, sillakesed, purded, lõkkekohad, puhkekohad, välikäimlad, infotahvlid) korrastamine vastavalt OÜ Minnoli koostatud Alatskivi matkaraja rekonstrueerimise projektile (käsitletakse külustuskorralduse peatükis).

- pargistruktuurielementide hävimine Kõdesi metsas, s.h metsatee äärde istutatud põlispuude (tammede ja pärnade) ümbruse võsastumine, ja seeläbi puude laasumine; puude eluea ja esteetilisuse vähenemine; ajaloolise pika vaatesihi hävimine.

Meede 1: põlispuude võradesse isekülvist kasvanud noorte puude väljaraie, vajadusel võrahooldus (murdunud/rippes okste eemaldamine). Peale esmaste hooldustööde iga-aastane puuvõrade aluse niitmine, et hoida vaade teelt avatuna.

Meede 2: vööndipiiride (Kõdesi skv, Alatskivi pv) täpsustamine ja Lossipargi pv moodustamine koostöös Muinsuskaitseametiga; (lisa 7 Lossipargi pv ettepanek).

- Järveäärsete puude kahjustamine kobraste poolt

Meede: perspektiivsete järelkasvupuude võrgustamine kaitseks kobraste eest. Võrgustuste kontroll (lõdvendamine vastavalt vajadusele).

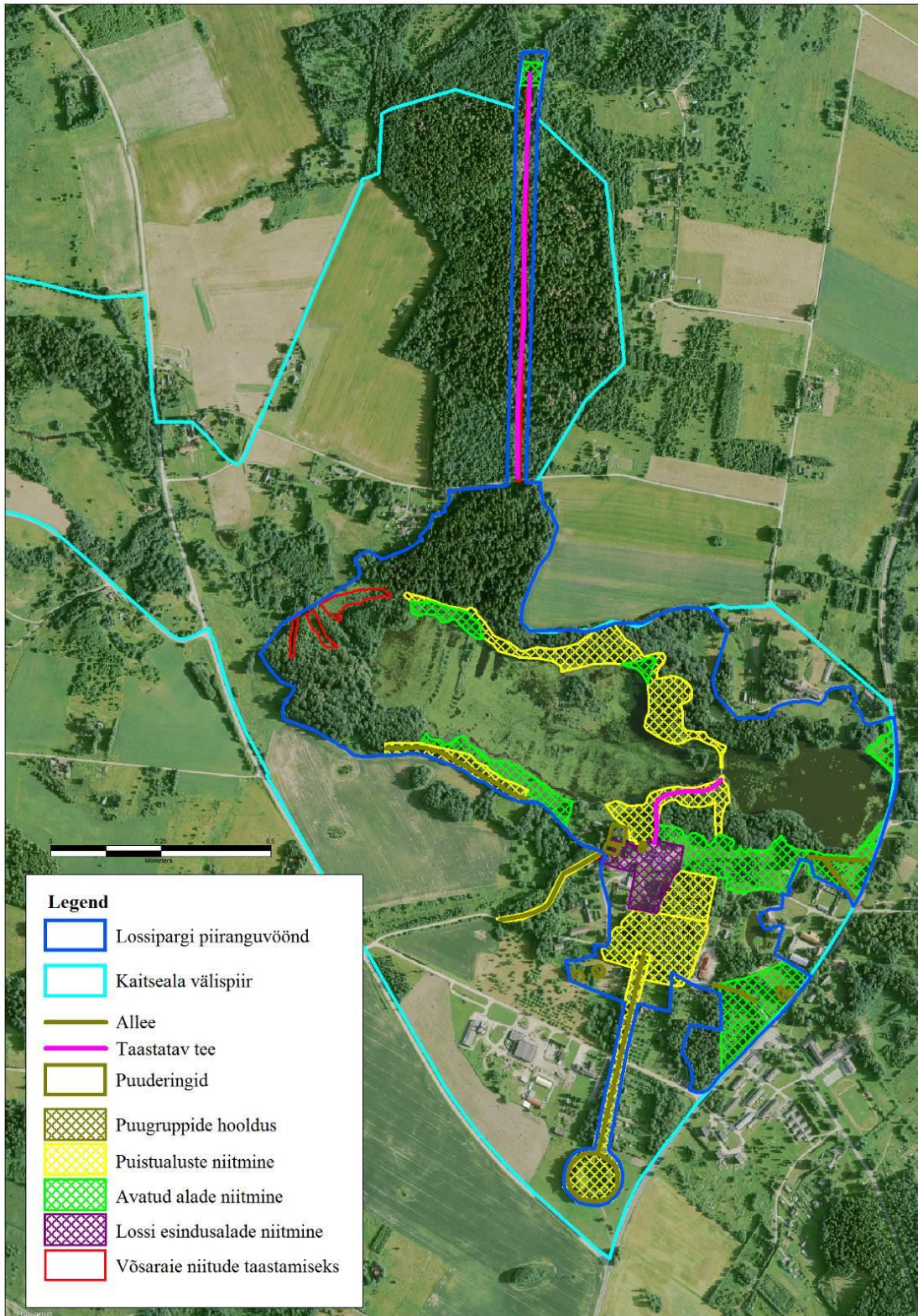
- metsaveoga rikutud endise jalutustee aktiivsest kasutusest väljalangemine.

Meede 1: Apollo kivini viiva metsatee (sihitee) tasandamine-remont, selle jalgrattaga sõidetavaks-jalutatavaks muutmise, s.h roobaste/aukude täitmine kruusaga ja ülekatmine peenestatud kruusaga; teeäärsest alalt külustajatele ohtlike puude väljaraie. Sihitee pikkus on ca 1 km, laius 4-6 m.

Meede 2: Apollo kivini viiva metsatee regulaarne hooldus.

- võimalik jaotamine elamukruntideks, mis lõhuvad pargi terviklikkuse; kommunikatsioonide plaanipärase rajamine kõrghaljastuse vahele; plaanipärase puude istutamine.

Meede: projektide asjakohane järelevalve.

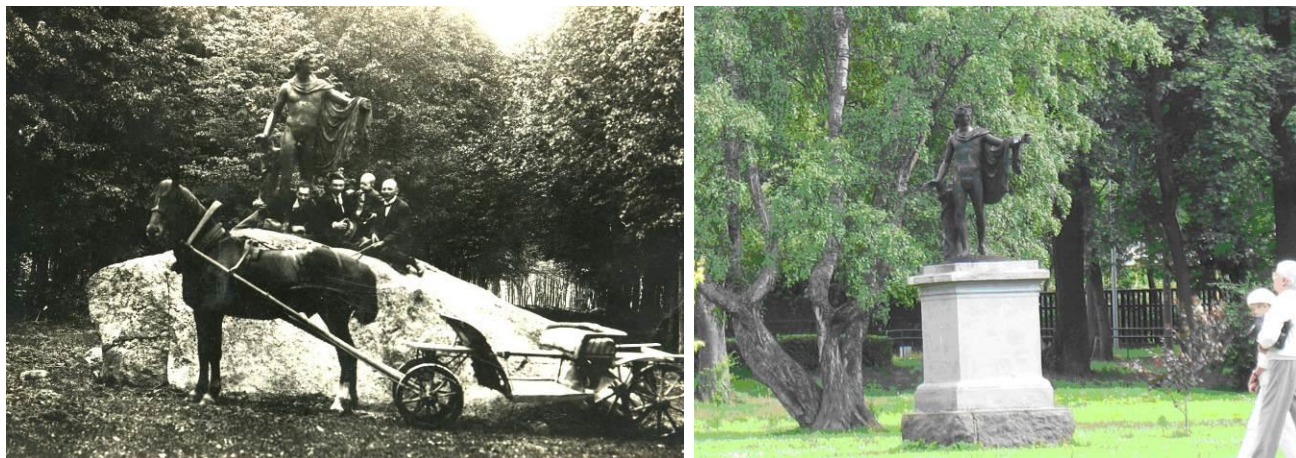

Joonis 31. Lossipargi hooldusalad. Joonisel kujutatud Lossipargi pv piir on KeA ettepanek. Aluskaart: Maa-amet 2014.

2.3.4. KAITSEALUSED LOODUSE ÜSIKOBJEKTID

Kaitsealuste looduse üksikobjektidena on kaitseala koosseisus Kalevipoja viskekivi ehk Apollo kivi (KLO4001040), mis asub Alatskivi piiranguvööndis, ja Truuduse tamm (KLO40000417), mis asub praeguses Kõdesi skv-s. Mõlemad objektid asuvad ühtlasi endise mõisapargi alal, kavandatavas Lossipargi pv-s. Selleks, et likvideerida dubleeriv kaitsekord, tehakse KKKs ettepanek uues koostatavas kaitse-eeskirjas mitte määrata senistele üksikobjektidele piiranguvööndit, sest Lossipargi pv kaitseerežiim tagab ka üksikobjektide kaitse ja eksponeerimise (mõlemad objektid on olulised pargikujunduslikud elemendid).

Kalevipoja viskekivi ehk Apollo kivi sai oma nime sellel kunagi asunud Apollo kuju (joon 32) järgi. Kuju paigutati kivile 19. sajandi lõpuaastail. Praegu asub kuju Kadrioru pargis. Kivi ümbermõõt on 16,7 m, kõrgus 1,68 m. Kivi asub pargilagendikul (ca 0,3 ha), mida niidetakse projektipõhiselt kord aastas. Kivini viib metsatee (sihitee), mis on puidu väljaveomasinatega rikutud ning vajab tasandamist. Tee on kaugemas pargiosas kohati liigniiske. Kivi on tähistatud.

Joonis 32. Apollo kuju Alatskivil ja oma praeguses asukohas Kadrioru pargis. Fotod: Arhiivifoto SA Alatskivi Loss kogudest ja M. Paju.

Truuduse tamm kasvab Lossijärve ääres asuval kõrgendikul. Puu ümbermõõt on 420 cm, kõrgus ca 25 m. Võras on üksikuid kuivanud oksid, mistõttu puu vajab võra hooldust. Tamme võra ulatuses ei kasva teisi puid. Idapoolsel tüveosal on vääveltoriku (*Laetiporus sulphureus*) viljakehad. Puu kasvab matkrajaga ääres. Puu all on palkpingid ja infotahvel. Puu juures on nõukogudeaegne looduskaitsemärgisega betoontähis.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- Kaitsealused looduse üksikobjektid on säilinud, nende ümbrus on hooldatud ja objektid vaadeldavad. Tamme võra on hooldatud.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- Kaitsealused looduse üksikobjektid on säilinud, nende ümbrus on hooldatud ja objektid vaadeldavad. Tamme võra on hooldatud.

Mõjutegurid ja meetmed

- Kivi ja tamme ümbritsevate lagendike (ca 0,3 ha ja ca 1 ha) võsastumine ning objektide vaadeldavuse vähenemine/kadumine.

Meede 1: regulaarne objektide ümbruse niitmine (ca 0,3 ha (Apollo kivi) + ca 1 ha (tamm)).

Meede 2: Apollo kivini viiva juurdepääsutee hooldusremont (ca 1 km (0,4 ha)) ja hilisem regulaarne hooldus.

- Tamme muutumine külastajatele ohtlikuks

Meede: Tamme võra hooldus.

2.3.5. MUINSUSKAITSEALUSED JA PÄRANDKULTUURI OBJEKTID

Alatskivi maastikukaitsealale jäävate muinsuskaitsealuste arheoloogia- ja arhitektuurimälestiste nimekiri on esitatud lisa 4. Kokku on kaitsealal **17 arheoloogiamälestist**, neist 3 asulakohta, 2 linnust, 1 kivikalme, 1 ohvriallikas ja 10 kääbast. Kavas käsitletakse arheoloogiamälestistest vaid linnamägede hooldust (niitmine) ja ohvriallikat „Punane allikas“ (ümbruse korrastamine matkaraja osana). Teised arheoloogiamälestised ei ole kaitseala kaitsekorralduslikult olulised objektid.

Savastveres Kuningvere järve äärses männikus on kümmekond **kääbast**, mis tõendavad, et piirkonnas elati juba II sajandil e.m.a., s.t varasel rauaajal, kuigi kivikalmetesse on maetud surnuid ka järgnevatel ajalooperioodidel. Osa kalmeid on lõhutud. Kääbaste hooldust kavas ei käsitleta.

Asulakohad ja linnamäed (Kalevipoja säng ja nimetu linnamägi) pärinevad vanemast rauaajast, s.o esimestest sajanditest m.a.j. **Linnamägi** on Alatskivi-Pala ürgorus jõe vasakkaldal asuv vallseljak, mille nõlvade kõrgus on 8-13 m, nõlvade kalle 25⁰-35⁰, kohati ka 45⁰. Linnuse õuepindala on ca 2400 m². *Linnamäel elanud Mustkuningas, kes langenud võitlustes sakslaste vastu.*

Peatskivi külas asuv linnamägi (linnus) **Kalevipoja säng**, on oma olemuselt samuti ürgoru põhjas asuv vallseljak (joon 2). Selle linnuse õuepindala on ca 2200 m² (pikkus 85 m, laius 23-30 m), otsvallide kõrgus 1,4-1,8 m. Pärast H. Moora tehtud proovikaevamisi 1953. a, on korraldatud kaevamisi veel 1968., 1969. ja 1971. a. Kokku on läbikaevatud ala pindala vaid 192 m² (J. Seliranna andmetel). Vanimad asustusjäljed pärinevad varasest rauaajast, viimased aga kuuluvad I aastatuhande lõppu ja II algusesse m.a.j. Linnus jäeti maha umbes 12. sajandil.

Linnamäed ei ole eraldi pinnavormidena looduskaitse all. Neid käsitletakse kavas maastikuelementidena (p 2.3.1), mille eksponeerimine on oluline. Linnamägede hooldus seisneb nende niitmises vähemalt 1x aastas (tabelid 4 ja 5; lisa 8), et hoida need avatuna. Kalevipoja sängi hooldus on arvestatud lahustüki (Kalevipoja sängist Lokuta mäeni) koosseisus ja nimetu linnamäe hooldus (niitmine vastavalt vajadusele) on järvekalda III lahustüki koosseisus.

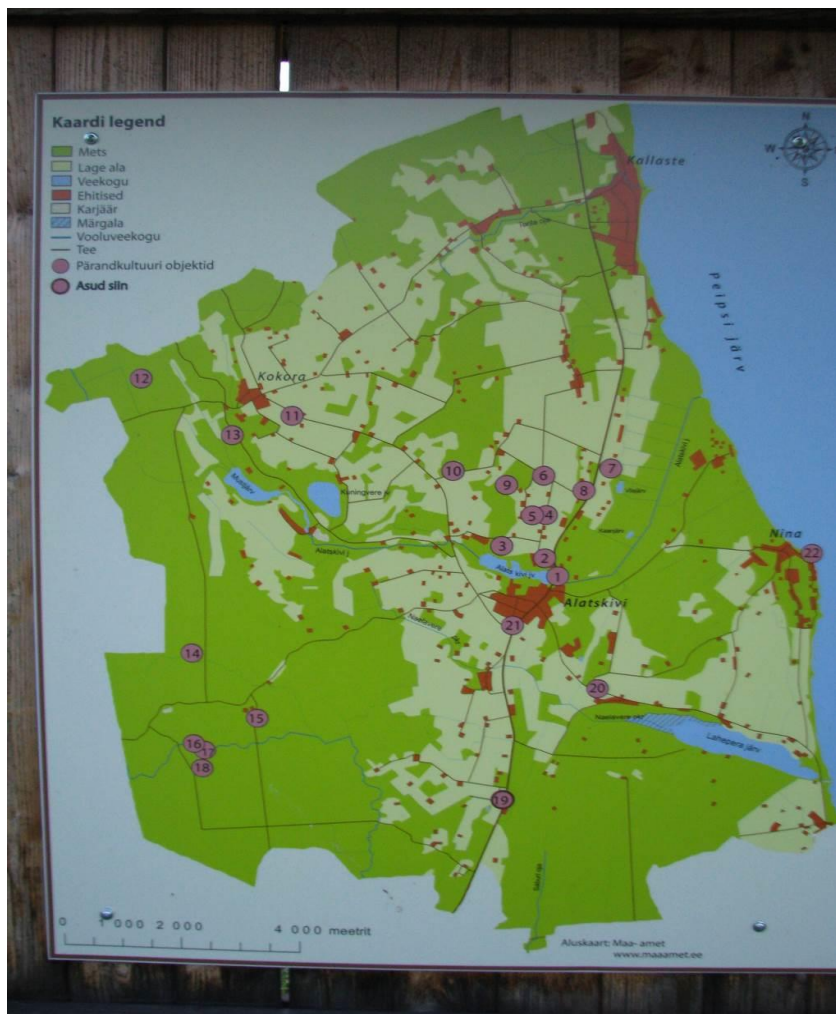
Savastvere küla aiamaadel on märgata *muinasasula* nõgist kultuurikihti. 1935. a leidis Vahtra talu peremees oma põllult kartulimuldamiel mitmesugusid pronksehteid (rinnakeesid, kaela- ja käevõrusid, sõrmuseid) kokku 145 eset või ehtekatket. Savastvere asula ja peitleid on dateeritud II aastatuhande esimestesse sajanditesse.

Arhitektuurimälestistena arvele võetud hooneid on kaitsealal samuti 17. Ehitismälestistest käsitletakse kavas eraldiseisva objektina Alatskivi mõisa parki (p 2.3.3 ja 4.2.1; mälestis nr 7160). Teisi ehitismälestisi kavas ei käsitleta.

Kaitsealal asuvad pärandkultuuriobjektid on inventeeritud Eesti-Läti koostööprogrammi raames läbi viidud pärandkultuuri inventuuri raames. Need objektid on kantud **pärandkultuuriobjektide** registrisse (lisa 5) ja on looduses valikuliselt ka tähistatud infotahvliga (joon 33 ja 34). Kohaliku omaalgatuse programmi (KOP) projekti „Pärandkultuuri objektide tähistamine Alatskivi vallas II etapp“ raames paigaldas seltsing Alamin 22 pärandkultuuri objekte tutvustavat infotahvlit, s.h kaitsealal asuvate Hundikuristiku kivisilla (asub raja tähistamata osas; joon 34), Apollo kivi ning Vanamõisa söe- ja lubjapõletusahjude juurde. Külastuskorralduse seisukohast on olulised nii matkaraja vahetus läheduses või muude kaitseala teede äärde jäävad objektid (lisa 5). Hundikuristiku kivisild vajab remonti, et see oleks paremini eksponeeritud ja ka ohutu külastajatele.

Enamus pärandkultuuriobjekte asub väljaspool kaitseala piire. Need on leitavad rajaskeemi abil, mis on iga objekti juures (joon 33). Arvestades, et mõned pärandkultuuriobjektid on unikaalsed (n lambatee salad; joon 35), tuleks need ära märkida ka kaitseala üldinfotahvilil, kuid hooldusobjektidena neid kavas ei käsitleta. Eraldi pärandkultuuri rada ei ole kavas koostada, sest kuigi üldjuhul koostatakse tutvustav rada siis, kui objekte on ühes piirkonnas palju⁵⁹, tuleb arvesse võtta, et suur osa objektide on tegelikult maastikus raskesti märgatavad või hävinud, neil on tähtsus eelkõige kohaliku kogukonna jaoks ja need ei paku laiemat huvi. Erandiks on Alatskivi jõel asunud Kassiveski (märgitud juba 1688. a pärinevale kaardile) asukoht, kust avaneb pikk vaade üle Alatskivi paisjärvede (joon 19). Eelnimetatud projekti toel on Kassiveski asukohta kujundatud veskikivist lauaga puhkekoht ja väike parkla ning paigaldatud pärandkultuuri infotahvel, mis on oluline külastuskorralduse seisukohalt. Parkla on pehme pinnasega ja seetõttu sadude korral raskesti kasutatav ja vajaks tugevdamist, kuid kuna see asub vahetult väljaspool kaitseala, siis seda kavas ei käsitleta.

⁵⁹ Tarang, L. jt. Väike pärandkultuuri käsiraamat.

Joonis 33. Kohaliku omaalgatuse programmi projekti toel paigaldatud iga objekti juurde infostendid, millel on tekst juuresoleva objekti kohta, samuti on lisatud kaardil näha kõik Alatskivi vallas asuvad pärandkultuuri objektid.
Foto P. Valge.

Joonis 34. Üle Hundikuristiku kivisilla viib rada Apollo kivini. Sild on osaliselt kokku vajunud, kuid väärib taastamist. Foto M. Paju.

Joonis 35. Lambatee pärnasalud istutati selleks, et pakkuda kuumadel suvepäevadel lambakarjale päikese eest varju. Mujal Eestis teadaolevalt selliseid salusid ei ole.
Foto M. Paju.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaline kaitse-eesmärk:

- Pärandkultuuriobjektid (Apollo kivi, Truuduse tamm, linnamäed, Hundikuristiku kivisild, Lambatee salud) on säilinud, nende ümbrus on hooldatud ja objektid vaadeldavad.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:

- Pärandkultuuriobjektid (Apollo kivi, Truuduse tamm, linnamäed, Hundikuristiku kivisild, Lambatee salud) on säilinud, nende ümbrus on hooldatud ja objektid vaadeldavad.

Mõjutegurid ja meetmed

- Objekte ümbritsevate alade võsastumine ning objektide vaadeldavuse vähenemine/kadumine.

Meede 1: regulaarne objektide ümbruse niitmine (ca 0,3 ha (Apollo kivi) + ca 1 ha (Truuduse tamm)).

Meede 2: Hundikuristiku kivisilla taastamine.

Meede 3: Linnamägede (2 tk) ja allikate (2 tk) ümbruse hooldus (niitmine).

3. ALA JA SELLE VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS

3.1. VISIOON JA EESMÄRK

Kehtiva KE kohaselt ei ole kaitseala ja selle väärtuste tutvustamine kaitse-eesmärgiks, kuid kuna ala on Tartumaa olulisimaid turismipiirkondi nii omaette sihtkohana kui ka Peipsi ranniku turismimarsruutide osana, siis on oluline tagada külastusobjektide ettevalmistus nii loodusväärtuste kaitseks kui ka külastajate ohutuse tagamiseks. Kava koostamisel arvestati ala loodusväärtustega, aga ka sellega, et Alatskivi on väga vana asustuspiirkond, mis on rikas pärandkultuuriobjektide poolest. Kaitseala lähistel asuvad mitmed teised kergesti ligipääsetavad kaitsealad (Lahepera hoiuala, Kallaste paljand, Padakõrve looduskaitseala) ja viidastatud pärandkultuuri objektid (lisad 4 ja 5). Seoses restaureeritud lossi ja mitmete toitlustuskohtade avamisega külastajatele on kaasajal Alatskivi vallakeskus koos selle keskel paikneva Alatskivi lossi ja lossipargi, järvi ümbritseva ca 4,5 km pikkuse ja puhkekohtadega matkaraja, Kuningvere järve ning Alatskivi Looduskeskusega kujunenud piirkonna turismimagnetiks. Külastuse kasvades võib liigne külastuskoormus kaitseväärtusi ohustama hakata.

Kaitsealal viibimine on lubatud piiranguteta. Kaitseala peamine turismiväärtus on reljeefist tingituna vaateline maastik, mille väärtust mõjutab negatiivselt peamiselt kinnikasvamine ja siiani vaid väga väikesel määral külastusest tingitud erosioon Kalevipoja süngi nõlval ja Kuningvere järve ääres. Elamuste pakkumiseks ja loodusväärtuste kaitseks on seega oluline külastajate asjakohane suunamine. Kuna alal on olemas matkarada ja piirkonnas on kergesti ligipääsetavad veel mitmed huviobjektid, ei ole vajadust uute külastusobjektide ja radade rajamiseks. Üldjoontes on külastusobjektid rahuldavas seisundis, kuid raja infosüsteem vajab väljavahetamist. Samuti jätab soovida rajalt maastikule avanevate oluliste vaadete seisukord. RMK kodulehel on matkaraja kohta lühiinformatsioon (<http://loodusegakoos.ee/kuhuminna/puhkealad/tartu-jogeva-puhkeala/9485>).

Harrastuskalapüük on vaid väheste kohalike kalameeste huvi. Erinevalt suurematest ja kalarikkamatest jõgedest ei tekita kalastamine Alatskivil probleeme ja selle täiendav piiramine ei ole vajalik; kohalike elanike sõnul on probleemiks kujunemas vaid prahistamine. Kalastamine kui eriliiki puhkevõimalus negatiivseid keskkonnamõjusid (lindude ja muu eluslooduse häiring jm) tõenäoliselt ei tekita, sest Alatskivi järved ei ole olulise tähtsusega kalajärved. Kalapüügi piiramine võib tulevikus vajalikuks osutuda vaid Kuningvere järvel.

Kaitsekorraldusperioodil lahendamist vajavad probleemid ja tegevused on täpsemalt esitatud konkreetseid objekte käsitlevates punktides. Kaitsekorraldusperioodi tegevusteks on olemasolevate objektide jooksev korrashoid, s.h kahe rajalõigu remontimine (taastamine), Kuningvere järve äärse isetekkelise puhkekoha kaasajastamine ja olemasoleva raja täiustamine (liigniiskete lõikude täitmine, lossitaguse trepi väljaehitamine jms). Ujumiskohta ja Lossipargi laululava ei käsitleta KKK-s külastusobjektina.

Visioon

Alatskivi maastikukaitsealal pakutakse külastajatele heatasemelist aktiivse puhkuse võimalust; avatud on Alatskivi Looduskeskus, mis koos kaitseala matkaradadega annab külastajatele informatsiooni piirkonna loodus- ja kultuuriväärtustest. Külastus ei kahjusta ala kaitseväärtusi.

Eesmärk

Alatskivi maastikukaitseala külastusobjektid on korrektselt hooldatud ja arvestavad ala külastuskoormust. Külastajate liikumine on oskuslikult kanaliseeritud (suunatud) ja see ei kahjusta kaitseväärtusi.

3.2. PIIRITÄHISED

Kaitseala tähistamiseks on kaitseala piiri keerukusest lähtuvalt arvestatud 22 keskmise suurusega ja kaitseala nimega piiritähist. Tähised peaksid olema kõikide kaitsealasse suunduvate teede ääres. Piiritähiste võimalikud asukohad on esitatud lisas 3. KKK koostamise ajal on tähistatud ainult vanem kaitseala osa, s.t Alatskivi-Pala ja Tartu-Kallaste maanteed vaheline ala. Hetkel säilinud tähiste arv ei ole teada.

3.3. ALATSKIVI MATKARADA JA MUU TARISTU

Loodushuviliste jaoks on kaitsealal ettevalmistatud ringina toimiv ca 4,5 km pikkune **matkarada, mis on aktiivses kasutuses** (joon 36) ning millelt varasematel aastatel hargnesid hooldatud rajad Kalevipoja süngilt piki Lästeniidu mäe endise suusahüppetornini (ca 600 m) ja Punase allika lähelt Apollo kivini (ca 1 km). Mõlemad harud olid rajatud mõisaajal jalutusteedena ja kasutusel veel 21. sajandi alguses. Raja esmase kirjelduse koostasid E. Uibu ja J. Eilart 1975. aastal⁶⁰. Rada renoveeriti 1999. aastal, kuid pärast seda ei ole iga-aastane hooldus olnud tagatud, mistõttu Lästeniidu mäel olevat teed ja Apollo kivini viivat teed kasutavad ainult üksikud inimesed. Mõlemad rajalõigud väärivad siiski hooldust. Matkarada kulgeb enamasti kallasrajast „maa pool“ ajaloolistel jalgradadel, sest kaldad on liigniisked ning ei võimalda liikumist kallasraja piires.

Matkaselli märkidega (joon 39) tähistatud 4,5 km pikkune rada algab Alatskivi surnuaia vastast, kulgeb piki paisjärvede põhjakallast Kalevipoja süngini, järvede lõunakallast mööda lossiparki ning sealt tagasi algusesse. RMK on aastatel 2012 ja 2013 läbiviinud külastusmahu uuringu (külastajate loenduse). Selle alusel oli külastatavus mõlemal aastal 4500 – 4800 inimest. Suur osa Alatskivi lossi külastajatest käib ka lossipargis jalutamas ning lossi perenaise sõnul lähevad pärast esiväljaku ääres olevate infotahvlitega tutvumist ka matkarajale. Lästeniidu mäe tee ja Apollo kivini viiv tee ei olnud RMK uuringus, kuid lossirahva andmetel on neilt sageli küsitud juhatust Apollo kivini jõudmiseks.

Kaitsealal on erinevate huvigruppide poolt paigaldatud erineva kujundusega infotahvleid ja rajatähiseid, mis asendatakse järkjärgult vastavalt OÜ Minnoli koostatud ja KeA Jõgeva-Tartu regiooni poolt kooskõlastatud Alatskivi matkaraja rekonstrueerimise projektile, mis käsitleb vaid nn lühiraja (4,5 km) väljaehitamist, ega puuduta Lästeniidu mäe ja Apollokivi tee korrastamist. Mõlema tee hooldus aga on külastuskorralduse seisukohast lähtuvalt väga oluline. Kaitsealale paigaldatakse lisaks DEVEPARK-projekti raames paigaldatud ajaloolise mõisapargi lugu ja pargielustikku tutvustavatele tahvlitele kolm suurt üldinfotahvli (keskuse parkla, Kalevipoja süngi parkla ja lossi parkla; joon 40); rajale on ette nähtud 11 huvipunkti, mille juurde paigaldatakse vähemad infotahvlid.

Surnuaia, lossi ja Kalevipoja süngi juures on **parklad**; kaitseala külastuskorralduse seisukohast on oluline Kalevipoja süngi juures asuva parkla (4 autot või 1 bussikoht) hooldus ja Kuningvere järve

⁶⁰ Looduse õpperajad. Koostaja J. Eilart

äärde parkimisvõimaluse loomine (praegu pargitakse autosid suvaliselt; maaomanik ja vallavalitsus on väga huvitatud konfliktse olukorra lahendamisest). Rajal on 2 **kuivkäimlat** (Kalevipoja sängi juures parklas ja Hirveaias).

Kalevipoja sängil on **lõkkekoht** laudade ja pinkidega (joon 41). Kalevipoja sängile viib 2008. a ehitatud puidust trepp (vajab remonti). Punase allika ja Truuduse tamme juures ning Lokutamäel on **puhkekoht** (palkpingid, infotahvel). Kuningvere järve ääres on isetekkeline **puhkekoht**, mis vajab kaasajastamist (taristu paigaldamine, parkimisvõimaluse loomine) ja hooajalist hooldust (niitmine (ca 1 ha), prügikoristus), sest on nii kohalike elanike kui ka kaugemalt tulijate poolt suvehooajal aktiivselt kasutatav. Nn metsik kasutamine kahjustab nii pinnast kui ka taimestikku (eelkõige kasvavate puude kahjustamine küllastajate poolt) ja häirib kohalikku külakogukonda. Puhkekoha väljaarendamine ja regulaarne hooldus on Alatskivi Vallavalitsuse sõnul väga vajalik, sest järv on avalikus kasutuses ning parim järve äärde pääs on üle eramaa, mida on kasutatud juba mitmeid aastakümneid.

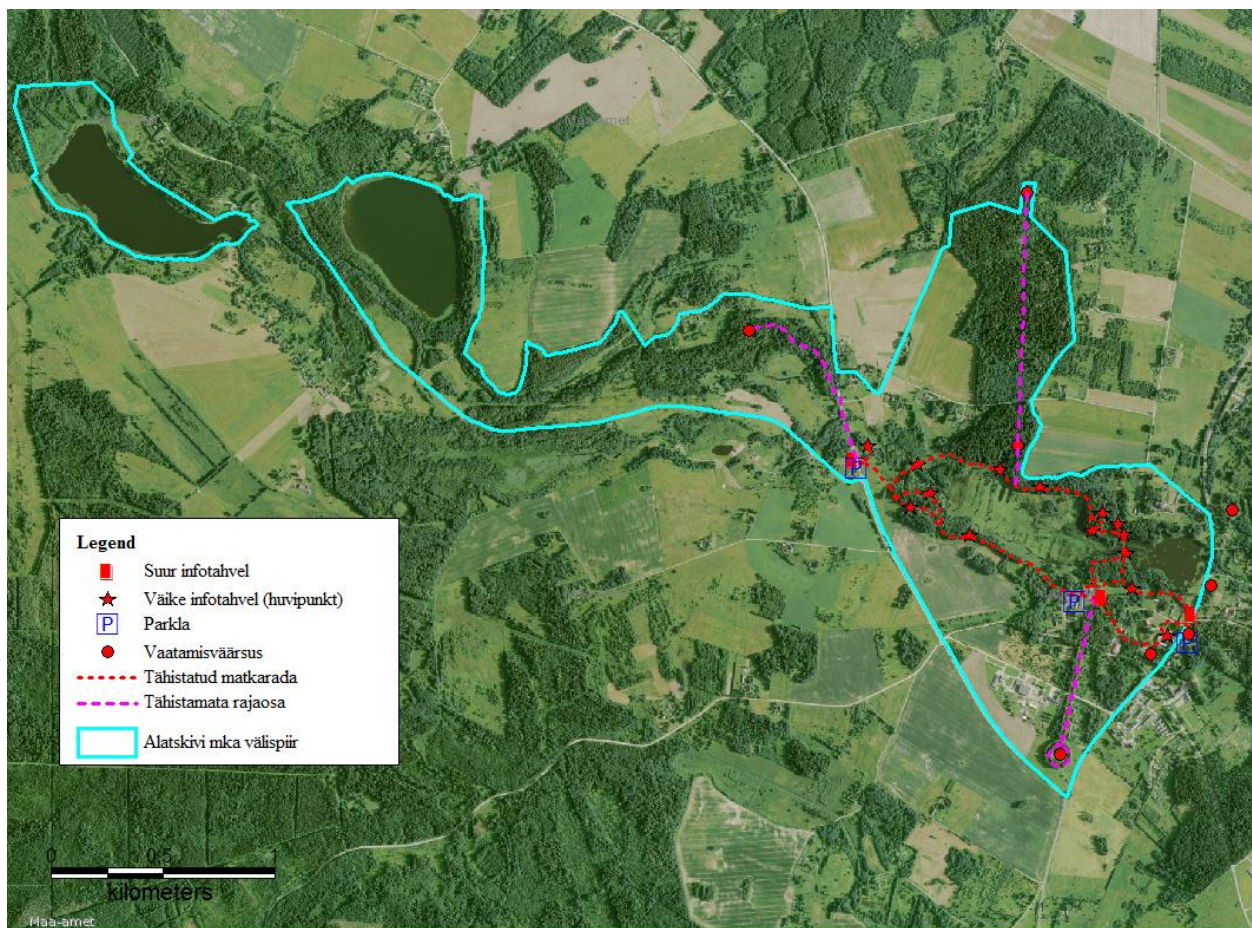
Üle Alatskivi jõe ja paisjärvede pääseb kahe **jalakäijate silla – Turbasilla ja Lambasilla** - (matkarajal, olulised kaitsekorralduslikult; joon 17), kergliiklussilla (oluline kaitsekorralduslikult; joon 19) ja kahe autosilla (ei ole kaitsekorralduslikult olulised) kaudu. Matkaraja ohutuse tagamiseks on igal aastal vaja üle kontrollida Turbasild ja Lambasild ning kolm kraave ületavat sillakest linaleo tiigi, Kalevipoja sängi ja sanglepa-tammeallee alguses; samuti sillake lossi tagant laskuval jalutusteel. Matkaraja kolme liigniiskesse kohta on ehitatud (kokku 50 m) **laudteed**, mis uuendati 2013. a (joon 42). Kuna laudteed on kitsad, siis ei ole matkarada täies ulatuses võimalik läbida ei lapsevankrite ega ratastooliga. Kalevipoja sängini viiva liigniiske rajalõigu kuivendamiseks on sellest kahele poole kaevatud kraavid, mis vajavad igal kevadel sisse vajunud pinnasest (labidaga) puhastamist (joon 43).

Taastamist vajab matkaraja **lossitagusele osale viiv trepp**. Praegu on rada suure languse ja libeduse tõttu ohtlik, kuigi seda kasutavad paljud matkajad järveni pääsemiseks (joon 37).

Veskijärve ääres on valveta **ujumiskoht**, mida hooldab Alatskivi Vallavalitsus. Kaitsealal toimivate ürituste tarbeks on Alatskivi Vallavalitsus rajanud Hirveaeda **laululava** (joon 44), mida hooldatakse valla vahenditega. Pisut enne laululava asub kollane aken (joon 38) ja sellega seotud projekti tutvustavad infotahvlid, mille ümbrus ei ole vormistatud tallamiskindlaks ja see tõttu mõjuvad need korratuna.

Kaitsealal puudub KKK koostamise ajal korrastatud ja viidatud telkimiskoht. Alatskivi vallavalitsus on avaldanud soovi rajada minimaalse varustusega (lõkkekoht, pingid-lauad, DC) laagriplats endise naftabaasi kohale (ca 70 inimest; munitsipaalmaa). Telkimis- ja puhkekoha ehitamisel tuleb rajatiste arv ja asukoht täpsustada nii Alatskivi Vallavalitsuse kui ka KeA-ga. Laagriplatsi rajamise puhul otsustab detailplaneeringu vajaduse üle kohalik omavalitsus.

Rattaradadena on kasutatavad peaaegu kõik kaitsealal olemasolevad kruusa- või pinnasekattega teed. Pehme pinnase tõttu ei ole rattasõit lubatav ümber järve kulgeval matkarajal. Rattasõiduks mittesobiv rajaosa on soovitatav tähistada vastavate märkidega selleks, et ratturid ei sattuks erosiooniohtlikele jalgteedele ja rohtunud nõlvadele ega kahjustaks maastikku.

Joonis 36. Alatskivi MKA matkaraja skeem. Aluskaart: Maa-amet 2014.

Joonis 37. Lossi terrassilt järveni viival nõlval olev tee. Küllastajate ohutuse tagamiseks tuleb taastada trepp ja hooldada rajaäärseid puid. Vaatelisuse tagamiseks on raja ja järve vahelist ala võsastumise vältimiseks vaja niita vähemalt kord suve jooksul. Foto M. Paju

Joonis 38. *National Geographic*'u kollane aken, mis paigaldati 2013. a, on populaarne pildistamise koht,.

Foto M. Arro.

Joonis 39. Seni kasutusel olevad rajatähised. Foto M. Paju

Joonis 40. Raja alguses, lossi lähistel ja Kalevipoja sängi juures parklas on kaitseala, mõisaparki ja pargi elustikku tutvustavad suured infotahvlid.
Fotod M. Paju.

Joonis 41. RMK hooldatav lõkkekoht Kalevipoja sängil.
Foto M. Paju.

Joonis 42. Rajal on kolm 2013. aastal uuendatud laudteed. Hundikuristiku kõrvale lammialale on õppeotstarbel jäetud kasvama hall-lepik, et näidata kui suureks võivad need puud kasvada. Hall-lepik hooldust ei vaja. Rajalt tuleb koristada vaid murdunud puud.
Foto M. Paju.

Joonis 43. Üle lammiala Kalevipoja sängini viivat rajalõiku ääristavaid kraave (2x250m) tuleb puhastada vastavalt vajadusele, et tagada vee äravool ja raja läbitavus. Rada on loodud mõisaajal lammaste ühelt karjamaalt teisele ajamiseks.
Foto M. Paju.

Joonis 44. Laululava Hirveaias. Laululavale ei ole lubatud ehitada katust ega kaart, et mitte rikkuda vaadet lossist Hirveaiale.
Foto M. Paju.

Mõjutegurid ja meetmed:

- matkaraja ülekasutamise tõttu liigniiskete rajalõikude mudastumine;
- rajaäärte võsastumine ja selle tagajärjel vaadete kadumine.
- matkaraja muutumine külastajatele ebamugavaks või ohtlikuks

Meede 1: 4,5 km pikkuse matkaraja järjepidev hooldus, s.h rajaäärte niitmine kummalegi poole rada 5 m (vastavalt RMK standarditele), puittaimestiku osaline eemaldamine vaadete avamiseks, vaadete hooldus.

Meede 2: rajakatte parandamine purustatud kruusaga (ca 500 m).

Meede 3: laudteede hooldus (3 laudteelõiku (ca 25m, ca 15m ja ca 10 m)).

Meede 4. Kraavide puhastamine Kalevipoja sängile viiva teelõigu ääres (2x 250m) tee seisundi hoidmiseks.

Meede 5: Matkaraja rajatiste (trepid (Kalevipoja sängi trepp, lossitagune trepp), 2 silda (Valgesild e Turbasild ja Lambasild), purded (Kalevipoja sängile viival teel, tamme-sanglepa-allee alguses, linaleotiigini viival teel), lõkkekoht (Kalevipoja sängil), puhkekohad (Punase allika ja Truuduse tamme juures, Lokutamäel), välikäimlad (Kalevipoja sängi parklas, Hirveaias), pingid, infotahvlid) väljaehitamine ja korrastamine vastavalt OÜ Minnoli koostatud ja KeA Jõgeva-Tartu regiooni poolt kooskõlastatud Alatskivi matkaraja rekonstrueerimise projektile ja RMK standarditele.

Meede 6: Lästeniidu mäel oleva tee (ca 600 m) taastamine (eelkõige kohatise hõreda kõrge võsa eemaldamine 3 m ulatuses rajast, põlistammede võradest isekasvanud noorte puude eemaldamine) ja vaate avamine niidualale. Viit on vaja paigutada Kalevipoja sängi parkimiskoha juurde maanteele ja raja otsa. Taasvõsastumise vältimiseks niita (trimmerdada) igal teisel aastal.

Meede 7: Kalevipoja sängi lõkkekohta puudega varustamine, et vältida kasvavate puude kahjustamist külastajate poolt; puude jaoks varjualuse ehitamine.

Meede 8: Mitmekeelsete (vähemalt eesti- ja inglisekeelsete, võimalusel ka venekeelsete) infotahvlite (3 suurt, 11 A3 formaadis) paigaldamine ja hooldus ning suunaviitade paigaldamine rajale.

Meede 9: Kuningvere järve puhkekoha (ca 1 ha) kaasajastamine (taristu paigaldamine, parkimisvõimaluse loomine) ja hooajaline hooldus (niitmine (ca 1 ha, 2-3 korda suve jooksul), prügikoristus) Alatskivi vallavalitsuse ja RMK koostöös eraomanikuga.

3.4. ALATSKIVI LOODUSKESKUS

Kaitsealal mõisa endises ait-kuivatis asub **Alatskivi Looduskeskus**, mis tegutseb hooajaliselt. Hoone ja selle ümbrus on oluline maastikuelement. Alatskivi valla arengukavas on Alatskivi Looduskeskus märgitud loodusturismi atraktiivse pakkujana. Looduskeskuse eesmärgiks on piirkonna kaitsealade ja kohalike loodusväärtuste tutvustamine (joon 45) kohapõhise loodusekspositsiooni ja matkaraja toel. Looduskeskus on oma ligipääsetavuse tõttu väga hea alguspunkt erineva raskusastmega loodusmatkadele *Padakõrve sipelgamaailma*, *Lahepera linnuriiki*, *Kallaste järsakkaldale* ning kaitsealusele looduse üksikobjektile Nina kivi külvile.

KKK koostamise ajal on looduskeskuses järgmised ekspositsioonid:

* *Salumetsa puud* – eksponeeritakse 12 kodumaise puuliigi lahtikäivaid tüvesid; lisatud on seletavad tekstid. Ekspositsioon on seotud matkarajaga.

* *Salumetsa taimed* – Eesti esimene klaasherbaarium, kus eksponeeritakse sadat Alatskivi maastikukaitsealal kasvavat taime.

* *Vesineitsikul ja mudakonnal külas* – Eestis ühe tavalisima kiililiigi, vesineitsiku, näitel vee-elustikku tutvustav ekspositsioon. Mudakonna näitel kahepaiksete elutsükli ja tiigielustikku tutvustav ekspositsioon.

* *Kivid jutustavad ajaloost* – geoloogiline ekspositsioon rändkividest ning eriti Alatskivi piirkonna kividest. Eksponeeritakse vana aidahoone maakividest seina, millel on erinevate kivimilise koostisega kivilid lihvitud pinnanäidis ning nimesilt.

* *Eesti makett* – reljefne lahtikäiv makett pinnavormide ja maakoore siseehituse tundmaõppimiseks.

* *Kronoloogiakänd* – lehise känd, mille abil on võimalik saada algteadmisi puude aastaringide kujunemisest.

* *Sipelgapesa makett* – metsakuklaste elu tutvustav ekspositsioon. Ekspositsioon on seotud Padakõrve matkarajaga.

Alatskivi Looduskeskus (ALK) tegutseb Alatskivi vallale kuuluvas hoones, seda haldab MTÜ Alatskivi Looduskeskus ja selle suurim probleem on veevarustuse, kanalisatsiooni ja kütte puudumine. Seetõttu ei ole võimalik aastaringselt kasutatavate programmide-näituste korraldamine ja muud asjakohased pidevad tegevused. Looduskeskuses puudub palgaline töötaja, seetõttu toimuvad programmid tellimisel. Juunist augusti lõpuni on keskus avatud ja seal jagavad selgitusi vabatahtlikud noorgiigid.

Looduskeskuse väljaehitamine on oluline kogu piirkonna külastuse suurendamise ja keskkonnahariduse edendamise seisukohalt.

Joonis 45. Alatskivi Looduskeskuse ekspositsioonid. Fotod M. Paju.

Meede: Alatskivi Looduskeskuse arendamine.

4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED, EELARVE JA AJAKAVA

4.1. INVENTUURID, SEIRED JA UURINGUD

4.1.1. METSAELUPAIGATÜÜPIDE KORDUSINVENTUUR

Seoses vajadusega täpsustada metsaelupaigatüüpide ja mõisaaegse pargi vahelised piirid tuleb nimetatud alad inventeerida vastavalt LoD metsaelupaikade inventeerimise juhisele soovitatavalt kaitsekorraldusperioodi alguses (2015), et rakendada aladele õiget hooldust. KKK edukuse ning eesmärkide saavutamise hindamiseks on vajalik kaitsekorraldusliku perioodi lõpus, 2023. a, läbi viia metsaelupaigatüüpide seisundi hindamine tulemuslikkuse üle otsustamiseks.

Tegevus on vajalik väärtustele 2.2.4., 2.2.5. ja 2.3. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II prioriteeti. Töö korraldajaks on KeA.

4.1.2. TIIGILENDLASE RIIKLIK SEIRE

Seire on oluline EL loodusdirektiivi artikkel 17 kohase aruandluse esitamiseks. Käesoleval ajal kasutatav (eksperimentaalne) seiremetoodika põhineb juhuvalimil. Seire hõlmab nii poegimiskolooniate loendust kui ka loendusit tootumisveekogudel. Valimi alad vaadatakse üle 1x aruandlusperioodi jooksul.

Tegevus on vajalik väärtustele 2.1.2. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II prioriteeti. Töö korraldajaks on KAUR.

4.1.3. KÄSITIIVALISTE LIIGILISE KOOSSEISU JA VARJEPAIKADE INVENTUUR

Seni Alatskivil tehtud nahkhiireuringud on olnud pistelised. Uuringute tulemusena on Alatskivi ümbrusest fikseeritud 9 nahkhiireliiki, mille alusel võib väita, et Alatskivi lossipark on Eestis liikide arvukuselt üks parimaid⁶¹. Alatskivilt leitud liikidest on paiksed, s.o talvituvad liigid pruun-suurkõrv ja lendlase liigid; viimased on talvituspaikade suhtes ka nõudlikumad. Nahkhiirtele sobivate varjepaikade inventuur peab sisaldama nii põlispuude hinnangut, et välja selgitada nahkhiirte jaoks olulised puud ja tagada nende säilimine. Samuti on oluline kindlaks teha olemasolevad talvitumiskohad (vanad keldrid jms), et tagada Eestis talvituvatele liikidele sobivad talvitustingimused, s.h töötada välja konkreetsed abinõud (põlispuude hooldus, varjekastide paigaldamine, talvituspaikade korrastamine jms) vastavalt inventuuri tulemustele.

Nahkhiirte leviku (s.h nii talvituskohtade kui ka suviste poegimiskolooniate ja varjepaikade), liigilise koosseisu ja arvukuse kindlaks määramiseks on vajaliku täiendav uuring.

Tegevus on vajalik väärtustele 2.1.2. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II prioriteeti. Töö korraldajaks on KeA.

⁶¹ M. Masing. Eesti parkide nahkhiireline väärtus detektor-uuringute põhjal (1999-2008). Abiks loodushuvilisele, 25.2.2009

4.1.4. KUNINGVERE JÄRVE JA MUSTJÄRVE HÜDROBIOLOOGILINE UURING

Kuningvere järvel tuleb läbi viia hüdrobioloogilised uuringud, et hinnata elupaiga 3150 ökoloogilist seisundit. Samaaegselt Kuningvere järve uuringutega tuleb läbi viia ka Mustjärve uuringud, et hinnata Mustjärve ökoloogilist seisundit (teostamisel tuleb lähtuda väikejärvede seiremetoodikast). Hüdrobioloogilise uuringu käigus tuleks kirjeldada järve ökosüsteemi üldnäitajaid, funktsioneerimise eripära ja selle vastupanuvõimet surveteguritele. Samuti hinnata ökoloogilist seisundit üldlimnoloogiliste ja EL Veepoliitika Raamdirektiivile vastavate kriteeriumide järgi. Esitada ohustatud ja haruldaste liikide seisund (suurtaimed, kalad, s.h hink ja vingerjas).

Tegevus on vajalik väärtustele 2.2.2. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II prioriteeti. Töö korraldajaks on KeA.

4.1.5. KÜLASTUSKOORMUSE UURING

Külastuse paremaks korraldamiseks, külastajate ohutuse tagamiseks ja loodusväärtuste säilitamiseks paremate võimaluste loomiseks on vajalik iga-aastane hooajaline külastajate loendamine mattloenduriga.

Tegevus on vajalik kaitseala kõikidele väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II prioriteeti. Töö korraldajaks on RMK.

4.1.6. MAASTIKUHOOLDUSE TULEMUSLIKKUSE UURING

Kaitsekorraldusperioodi keskel, KKK vahehindamise käigus tuleb KeA-l fikseerida fotodega maastike seisund; perioodi lõpus on vajalik läbi viia maastike ja mõisapargi seisundi (maastikuhoolduse) kordusuuring, et hinnata kaitse tulemuslikkust ja teha ettepanekud uue KKK koostamiseks.

Tegevus on vajalik väärtusele 2.3. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub III prioriteeti. Töö korraldajaks ja läbiviijaks on KeA.

4.2. HOOLDUS-, TAASTAMIS- JA OHJAMISTEGEVUSED

4.2.1. LOSSIPARGI TAASTAMINE JA HOOLDUS

Hoolduse korraldamiseks on lossipark jaotatud hooldusaladeks (tabel 4; joon 36; lisad 8 ja 9).

Alatskivi lossipark (ca 88 ha vastavalt piiriettepanekule) on üks suurejoonelisemaid maastikuparke Tartumaal. Pargi rekonstrueerimiseks on Alatskivi Vallavalitsuse tellimisel koostatud müüriga piiratud pargiosa (esindusala, 1,8 ha) kujundusprojekt (ARC Projekt OÜ, 2006), mille alusel on rekonstrueeritud jalutusteed, rajatud parkla ja taastatud roosiaed. Esindusala hulka kuuluvaid murualasid (s.t pargi esiväljak ja tagaväljak) on soovitatav korrapäraselt niita kogu vegetatsiooniperioodi vältel või kujundada esiväljakule madal lillemuru, et hoida kokku niitmiskulusid. Esindusala hooldust KKK tegevuste tabelis ei käsitleta, kuna nimetaud töödega tegeleb Alatskivi lossi haldaja tavapärase majandustegevuse käigus.

Lossipargi koosseisu kuuluvad Lossi esindusala, s.t esi- ja tagaväljak, mille hooldust KKK-s ei käsitleta, mitmed avatud alad - Hirveaed, endine kooliaed mõisakeskuses, järveäärsed pargiaasad

(niidud) nelja lahustükina ja kaks väikest võsastuvat, kuid vaateliselt olulist ala Lambatee luhal Peatskivi küla all ning Lokutamäe tõusul (kokku $3,8+2,5+2,3+0,4+0,2 = 9,2$ ha); hõreda puistuga kaetud alad - müürisisene puistu, lossitagune nõlv, järve vasakkalda ala ja Lokutamägi (kokku hooldatavat ala $1+1,6+3,2 = 5,8$ ha) ning kaks suurejoonelisemat alleed (kokku $1+2,8 = 3,8$ ha).

Hirveaia hea seisund on tagatud, kui avatud aasa (3,8 ha) niidetakse 2 korda suve jooksul – vahetult jaanipäevaüritustega seotud alad (eelkõige laululava ja lõkkekoha lähiumbrus) ca nädala aega enne jaanipäeva üritusi ja tervikuna suve lõpus, et tagada aasalillede (võimalusel kujundada niitmise abil lillemuru) õitsemine. Sagedasem niitmine ei võimalda aasalillede õitsemist ja vähendab seega ka putukate mitmekesisust. Eriti olulised on suvelilled mesilastele, kimalastele ja liblikatele. Hirveaias asub ka nn kollane aken, mille ümbrus vajab vähemalt sama tihedalt niitmist nagu parki läbiv ja kollasest aknast mööduv matkarada. Kollase akna lähiumbrus vajab porile tallamise vältimiseks muru tugevdamist peenkruusaga, millest muru läbi kasvab.

Endine kooliaed (2,5 ha), väheste suurte puude ja põõsagruppidega muruala mõisakeskuses, on aktiivsest kasutusest väljas. See moodustab terviku vallamaja (endise peahoone) esise väljakuga, kus asub pargi suuruselt teine pärnadedest poolring. Kooliaia lõunapoolses osas kasvavad vanad õunapuud, mis on maanteest eraldatud kunagise kuusehekiga. Vallamaja ees kasvavad kuus põlispärna, mille võra tuleb hooldada vastavalt tekkivale vajadusele. Ala hooldamiseks piisab, kui seda niidetakse vähemalt üks (kuid soovitatavalt kaks) korda vegetatsiooniperioodil (vallamajaesist võib niita vastavalt võimalusele sagedamini); õunapuude esteetilisuse ja juhuslike küllastajate ohutuse tagamiseks on soovitatav võradest koristada murdunud oksad. Vaatelisuse suurendamiseks võib kaaluda lillemuru kujundamist. Kuuseheki soovib vallavalitsus likvideerida, et rajada sinna avaturg. Kuna hekis pesitseb kõrvukräts (*Asio otus*), on töö lubatud vaid väljaspool pesitsusaega. Avaturu rajamine vajab detailsemat planeeringut.

Alatskivi jõe- ja paisjärveäärsed *poollooduslikud pargiaasad* (ca 2,3 ha, nelja lahustükina) on osaliselt endised heinamaad Lossijärve ääres ($0,2+0,5+1,1$ ha), mis on kaasajal olulised vaatelisest seisukohast. Samuti on neil suur tähtsus putukate ja nahkhiirte toitumisalana. Suurimaks ohuks on nende kinnikasvamine (võsastumine, mätastumine) niitmise lakkamisel ning seeläbi liigilise mitmekesisuse vähenemine ja maastiku ilme vaesestumine (pikkade vaadete kadumine). Neile lahustükkidele piisab, kui neid niita 1x vegetatsiooniperioodil soovitatavalt suve teises pooles. Veski järve idaosas olev avatud ala (IV lahustükk, 1,1 ha) on oluline pika järvevaate tagamiseks Kassiveski puhkekohalt. Avatud aladeks loetakse KKK tähenduses ka Lambatee luhta Peatskivi küla all (0,4 ha) ja Lokutamäe tõusu (0,2 ha), mis tuleb enne regulaarset niitmist võsast puhastada. Mõlemad on olulised maastikuvaate tagamiseks, s.h on Lokutamäe tõusu avatuna hoidmine oluline ka loodushariduse seisukohast.

Pargi territooriumil on 7 *alleed*, millest Paruniteed (2,8 ha) tuleb niita ülepinnaaliselt vähemalt 1 kord suve jooksul suve teises pooles. Sanglepa-allee (ca 1 ha) on osa matkarajast, mistõttu seda tuleb matkaraja laiuselt niita küllastajate läbitavuse tagamiseks vastavalt vajadusele, kuid külustusperioodil mitte harvem kui 1x kuus. Kindlasti tuleb tagada enamkasutatavate alleede (esmajärjekorras Parunitee hooldus (lisa 9)) puude ohutus teel liikujatele.

Pargi kaitsekorralduslikult olulised *hõreda puistuga kaetud alad* asuvad suures osas järve kallastel ürgoru veerudel. Hoolduse paremaks korraldamiseks on need jaotatud kaheks lahustükiks – *lossitagune puistu* ning *järve vasakkalda puistu*. Ka Lokutamägi on kaetud hõreda puistuga (peamiselt põlised pärnad), kuid seal puistualune hooldust (niitmist) ei vaja; hooldada

tuleb ainult Lokutamäelt avanevat vaadet, mis on ühtlasi ka suusanõlv (nn Lokutamäe tõus, 0,2 ha). Samuti ei vaja niitmist vahetult pargimüüri taga sissesõidutee ääres olev puistu (2,6 ha). Viimati nimetatud puistute teeäärsete puude võrasid tuleb liikujate ohutuse tagamiseks hooldada vastavalt tekkinud vajadusele.

Lossitagune puistu (I lahustükk) on kujunenud endise terrassaia kohale järvekaldale. Siin kasvavad ühed vanimad pargi pärnadest. Järve kaldal kulgev praegune matkarada on kuulunud jalutusala koosseisu, kuid alal on asunud ka majandushooneid (jäakelder (joon 5), juustukelder (joon 27), veski (varemetes), küün (hävinud)). Tagaväljakult järve äärde laskuval teel on kunagi asunud trepid, mis olid KKK koostamise ajal täiesti lagunened ja jäänused koristatud, ja heas seisus sillake. Treppide ehitus on Alatskivi matkaraja rekonstrueerimisprojekti ettenähtud töö. Puistualusest osa - raja ja järvevaheline ala ning rada piirav vallseljak (1,6 ha) - vajab vaatelise hoidmiseks ja taasvõsastumise vältimiseks ülepinnalist niitmist 1 kord vegetatsiooniperioodil. Järelkasvu tagamiseks tuleb alles hoida üksikud tamme ja pärna noored isekülvsed puud. Matkarada vajab 3-5 m laiuselt läbitavuse tagamiseks niitmist vähemalt kord kuus, kuid oluline on tagada ka rajalt avanevad vaated järvele.

Vasakkalda puistu (II lahustükk) asub järve ja ürgoru põhjaveeru vahelisel alal lossi vastaskaldal (joonised 9 ja 10). Selles puistuosas kulgeb matkarada. Puistualusest osa – Truuduse tamme ja Punase allika lähiümbrus, raja ja järvevaheline ala ning rajalt avanevad vaated oruveerul kasvavatele laiuva võraga jämedatele põlistammedele (3,2 ha) ja Hundikuristikule (joon 20) - vajab vaatelise hoidmiseks ja taasvõsastumise vältimiseks ülepinnalist niitmist (trimmerdamist) 1 kord vegetatsiooniperioodil (soovitavalt suve teises pooles). Vaate suunamiseks ja hoidmiseks ning hoolduse kergendamiseks on põlistammede ja raja vaheliselt alalt vaja eemaldada ca 25 kuivanud, murdumisohtlikku ja/või vigastustega halli leppa. Matkarada vajab kõrge rohttaimestiku tõttu läbitavuse tagamiseks 3-5 m laiuselt niitmist (trimmerdamist) vähemalt kord kolme nädala tagant.

Lokutamäe parkmets sarnaneb tüüpilise pärnaenamusega salumetsaga, kus asub ka VEP-tunnustega ala. Salumetsad on Eestis vähe säilinud ning seda eriti Tartu maakonnas. Ala läbib matkaraja üks haru (ca 350 m; joon 11). Hooldustööna vajab ala vaadete lahti hoidmist ainult Lokutamäe tõusul (kasutatav suusanõlvana; 0,2 ha) ja vallseljaku harjalt järvele ning raja läbitavuse tagamist, s.h tee, mis asub järsult sanglepa-allee suunas laskuval nõlval, erosiooni vältimiseks purustatud kruusakihi või hakkega katmist. Järveäärsed põlised tammed vajavad kobraste eest kaitset (võrgustamist). Ala tervikuna ei vaja niitmist ja on säilitatav metsailmelisena.

Pargis spetsiaalset pargiinventari (pingid, lehtlad jms) ei ole, kuid parki läbib matkarada, mille paremaks kasutamiseks on vaja lossitaguste treppide taastamine ja sillakese korrashoid ning läbi Kõdesi metsa Apollo kivini viiva tee ja teeäärsete põlispuugruppide hooldus. Osaliselt vastab Kõdesi mets elupaigatüübi 9010* tunnustele, kuid A. Palo soovitude kohaselt on lubatav eemaldada ürasekirüüste tunnustega puud seal, kus kolde läbimõõt on 30-40 m, kusjuures jämedaid (diameeter rinnakõrguselt > 50 cm) puud kahjustuskoldest ei eemaldata, vaid jäetakse lamapuiduks. Elusate vanade tamme võra tuleb varjutavatest noortest kuuskedest lahti raiuda. Säilitada tuleb vanad (ka kuivanud) laialehelised puud. Puistu ühtlane läbiraie on keelatud. Langetatud puud tuleb täielikult koristada.

Mõisaajal pargiga seotud jalutusteed Läteniidu mäel käsitletakse maastikuhoolduse alapunktis.

Tabel 4. Pargi hooldusalad. Helehalliga on märgitud esialgsed taastamisalad, mis liituvad hiljem niidetavate aladega; heleroheline – niidetavad avatud alad (tabel 6).

Hooldusala nimi	Pindala (ha)	Tähtsus	Märkused
Hirveaed	3,8	I	Niita ülepinnaaliselt 2x suve jooksul: I enne jaanipäeva, II augustis-septembris. Matkaraja ulatuses niita vastavalt vajadusele. Hirveaia ja endise kartulihoidla vahele varjestava haljastuse istutamine.
Endine kooliaed	2,5	I	Niita 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. Vallavalitsuse poolne osa on soovitav niitmise abil kujundada lillemuruks.
Parunitee (allee)	2,8	I	Niita ülepinnaaliselt 1x suve jooksul suve teises pooles. Alleepuid hooldada ohutuse tagamiseks vastavalt vajadusele (ülevaatus igal aastal). NB! Esmane hooldus kavaperioodi alguses (lisa 9).
Sanglepa-allee	1,0	I	Niita ülepinnaaliselt 1x suve jooksul suve teises pooles. Matkaraja laiuses niita vastavalt vajadusele. Alleepuid hooldada ohutuse tagamiseks vastavalt vajadusele (ülevaatus igal aastal).
Järveäärne pargiaas (I, II, III lahustükk)	0,2 +0,5+1,1	I	Lossijärve ääres. Niita ülepinnaaliselt 1x suve jooksul suve teises pooles. Matkaraja ulatuses järve vasakkalda ja raja vahel ning raja laiuses niita vastavalt vajadusele. II tükil 25-30 lepa eemaldamine.
Järveäärne pargiaas (IV lahustükk)	0,5	I	Veskijärve ääres. Ala oluline pika järvevaate tagamiseks Kassiveski vaatekohalt. Niita ülepinnaaliselt 1x suve jooksul suve teises pooles. Kulustumise vältimiseks soovitav niita igal aastal.
Järve kaldapuistu, I lahustükk	1,6	II	Nn lossitagune ala; oluline järvevaate tagamiseks. Niita ülepinnaaliselt 1x suve jooksul suve teises pooles.
Järve kaldapuistu, II lahustükk	3,2	I	Järve vasakkaldal ja oruveerul olev puistu. Trimmerdada ülepinnaaliselt 1x suve jooksul suve teises pooles taasvõsastumise vältimiseks. Matkaraja laiuses niita vastavalt vajadusele. Oluline vaatesektori hoidmiseks oruveeru põlistammedele+Truuduse tamme ümbrus+Punase allika ümbrus+Hundikuristik.
Müürisisene puistu	1,0	II	Niita ülepinnaaliselt 1x suve jooksul suve teises pooles. Jooksvalt koristada murdunud oksad. Toetusega puid kontrollida jooksvalt, vajadusel tellida sidemete pingutamine.
Lossi esi- ja tagaväljak	1,8	I	Lossi esinduasla. Kavas täpsemaid juhiseid ei anta. Niita vastavalt vajadusele. Soovitav esiväljak kujundada lillemuruks, et vähendada niitmiskulusid. Lossist läänes olevate puudegruppide alune niitmist ei vaja, jooksvalt koristada murdunud oksad.
Sissesõidualleeäärne puistu	-	III	Nn müüritagune ala. Võrahooldus, ohtlike puude eemaldamine vahetult tee äärest vastavalt vajadusele. Niitmist ei vaja. Tegevuskava tabelis ei käsitleta.
Lokutamäe tõus	0,2	I	Algselt hõreda kõrge võsa eemaldamine. Seejärel niitmine 1x suve teises pooles; oluline vaatelisuse hoidmiseks. Ala kasutatav suusamäena.
Lambatee luha kaasik	0,4	II	Kõrge võsa eemaldamine üksikute suurte puude vahelt vaatelisuse hoidmiseks ning käpalistele paremate valgustingimuste loomiseks. Niitmine 1x suve teises pooles.
KOKKU	20,6 ha		I prioriteet – 17,6 ha (s.h 0,4 ha võsa eemaldamine ja hilisem niitmine) + alleepuude hooldus Paruniteel; II prioriteet – 3,0 ha (s.h 0,2 ha võsa eemaldamine ja hilisem niitmine);

Korraldajad: RMK, Alatskivi Vallavalitsus, huvilised.

4.2.2. MAASTIKU HOOLDUS

4.2.2.1. VAADETE HOOLDUS

Vaadet mitmekesisele maastikule on kaitseala üks olulisemaid väärtusi (joon 13). Kuna vaadete hooldus on paljuski seotud nii lossipargi kui ka väljaspool pargipiire oleva kaitseala maastike hooldusega (võsatorje ja niitmise), siis käesolevas punktis neid töid eraldi välja ei tooda. Vaadete hooldusena käsitletakse allpool häiringute kõrvaldamist (enamasti raieid) ja leevendusvõimalusi ning vaatkoridoride taastamist.

Varjestava haljastuse istutamine leevendava meetmena on oluline kaitseala kahes piirkonnas: 1) Kaitsealal Päiksi tee ääres olevate tootmishoonete lõunakülje (joon 46) varjestamiseks piisab, kui ligikaudu 160 m pikkusele lõigule istutatakse 20-25 sügisel dekoratiivselt värvuvate lehtedega ja vähemalt 3,5 m kõrgust lehtpuud (= heistrit; soovitatavalt vahtrad, pärnad, künnapuud).

Joonis 46. Tartu poolt Alatskivile sissesõidul domineerivad vaadel tootmishooned ja erinevad mastid.
Foto R. Kruup

2) Hirveaia idapiiril asuva silikaadist endise kartulihoidla põhjaküljel on varjestatud viirpuudega, mis mõjuvad hästi ka lehtedeta perioodil. Sama hoone lossi poole avanev lääneküljel rikub vaadet ja on samuti soovitatav varjestada kas kõrgete põõsaste või madalakasvuliste lehtpuude (kõrgus kuni 5 m; ca 50 tk) üheliigilise või nn kirju reaga; analoogia põhjal võib kasutada ka viirpuid. See istutus on eriti oluline, sest 2014. a turismi elavdamise eesmärgil Hirveaeda paigaldatud kollases aknas on esiplaanil lagunev silikaathoone, mitte vana mõisakeskuse maakivist hooned (joon 47).

Joonis 47. Nõukogudeaegne kartulihoidla on ühelt küljelt varjatud viirpuudega, kuid teiselt poolt on häirivalt avatud, ega sobi eksponeeritavasse mõisamaastikku. Fotod M. Paju

Tegevus on vajalik väärtustele 2.3. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub I tähtsusklassi. Korraldajad on kohalikud ettevõtjad koostöös Alatskivi Vallavalitsusega esimesel võimalusel.

Vaadete avamine ehk puude raied vaadete avamiseks on olulised neljas kohas:

- 1) Pala teelt Kalevipoja sängile avanevalt pikalt vaatelt tuleb eemaldada haavad ja hall-lepad (kokku ca 20 tk) (joon 48); alles jätta ainult kõige idapoolsem puudetukk;
- 2) matkarajalt üle järve lossile avanevalt vaatelt tuleb eemaldada 4-6 hall-leppa (joon 49);
- 3) eelmisega peaaegu samas kohas tuleb nõlval kasvavatele tammedele vaate parandamiseks raiuda 25 kuivamas või vigastatud halli leppa;
- 4) Alatskivi-Kallaste maanteelt avaneb piki noort tammeallee vaade lossitornile, mis on enamvähem nähtav lehtedeta perioodil. Vaadet varjab allee lõpus täpselt vaate keskel kasvav kuivavate okste ja tüvevigastusega kask (joon 50).

Tegevus on vajalik väärtustele 2.3. seatud eesmärkideni jõudmiseks.

Tegevus varjestava haljastuse istutamine kuulub II tähtsusklassi. Korraldajad Alatskivi Vallavalitsus, maaomanikud.

Tegevus vaadete avamine kuulub I tähtsusklassi. Korraldajad RMK, Alatskivi Vallavalitsus.

Võsaraiet käsitletakse punktis 4.2.2.2.

Joonis 48. Pikk vaade üle Pala-Alatskivi ürgoru. Oru põhjas on Kalevipoja süng. Eemaldada tuleb suurem osa vaadet varjavatest haabadest ja leppadest (fotol keskel); alles jätta vaid kõige idapoolsem (fotol vasakul) puudetukk.

Hooldada tuleb üksiku põlistamme (fotol paremal) võra; piirata vasakul esiplaanil olevat põõsast.

Foto M. Paju

Joonis 49. Matkarajalt üle järve lossile avanevalt pikalt kitsalt vaatelt tuleb eemaldada 4-6 leppa.

Foto M. Paju

Joonis 50. Tamme-allee keskteljelt tuleb eemaldada kuivanud ladva ja murdunud okstega kask.

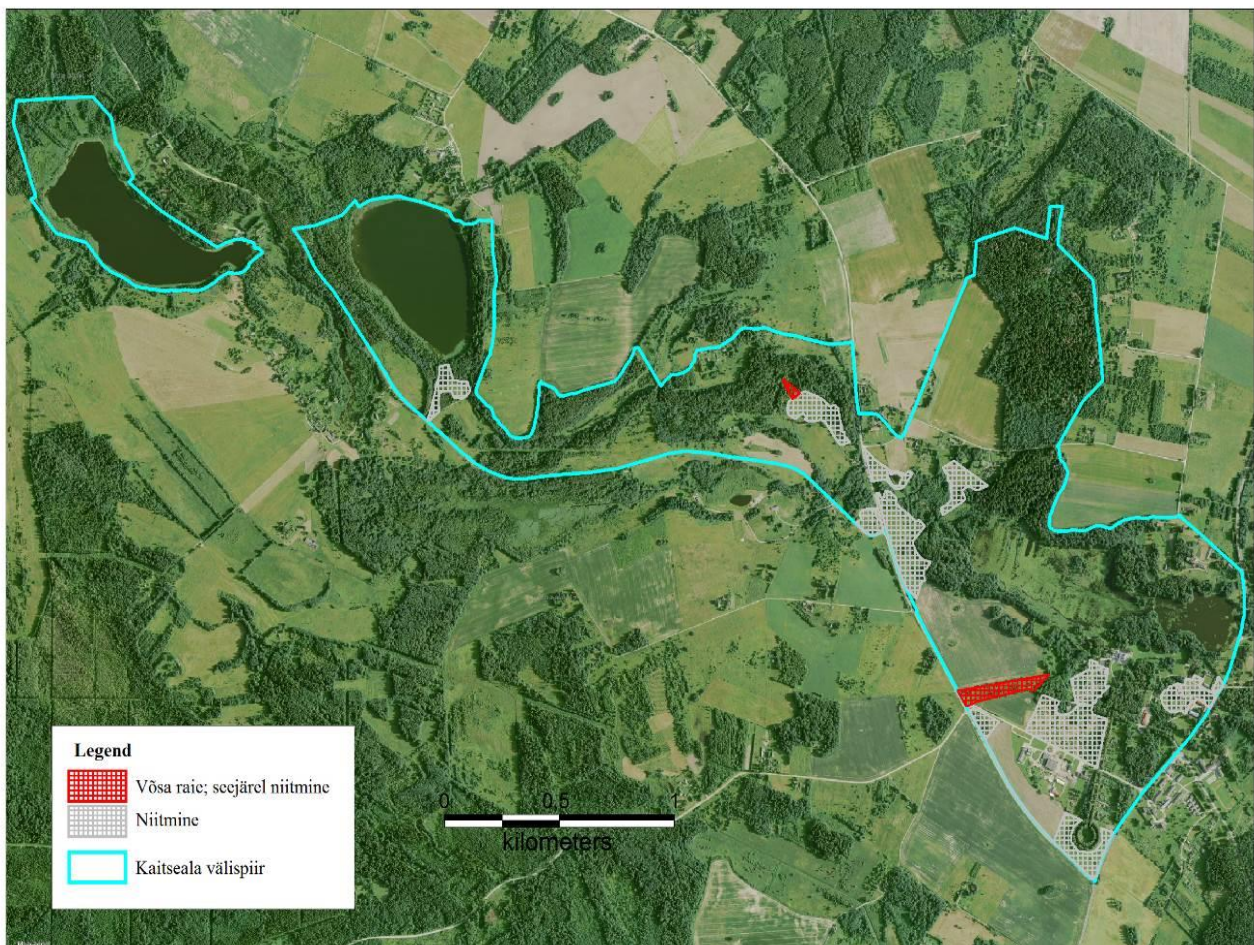
Foto M. Paju

Varemete ümbruse hooldus. Kuigi vanas mõisamaastikus on hoonete varemed tavalised, on oluline lossi esindusalade vahetus läheduses asuvate kasvuhoonevaremete ümbruse korrastamine nii maastikupildi parandamiseks kui ka külastajate ohutuse tagamiseks. Esmaseks hoolduseks tuleb eemaldada võsa, jättes tee ja varemete vahele kasvama üksikud terve võraga lehtpuud (kokku ca 0,1 ha), ning korjata hunnikusse varisenud müürikivid. Võimalusel tuleb ala tasandada, et seda oleks võimalik niita (trimmerdada). Soovitav on säilinud müüriosade konserveerimine, et peatada varemete edasine lagunemine. Hooldustööd on arvestatud piirkonna „Vana õunaaed“ hulka.

Tegevus on vajalik väärtustele 2.3. seatud eesmärgideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II tähtsusklassi. Korraldajad RMK, Alatskivi Vallavalitsus.

4.2.2.2. AVATUD MAASTIKE TAASTAMINE JA HOOLDUS

Selleks, et maastikuhooldustegevusi paremini ellu viia, jaotati kaitseala erinevate looduslike tingimuste ja kujunemislooga ja sellest tulenevalt ka erineva hooldusvajadusega piirkondadeks (hooldusalad tabel 5, joon 51). Vajalikud tegevused on esitatud hoolduspiirkondade kaupa (kokku 26,7 ha). Enamus maastikuhooldust vajavatest aladest on jätkuvalt riigi maal, vaid Naftabaasi puhkekoht asub munitsipaalmaal.

Joonis 51. Maastike hooldustööd. Aluskaart: Maa-amet 2014.

Tabel 5. Maastikuhoolduse piirkonnad. Helehalliga on tähistatud algselt võsast puhastamist vajavad alad.

Hooldusala nimi	Pindala (ha)	Tähtsus	Märkused
Vana mõisasüda	2,0	I	Niitmine vastavalt KOV ja elanike võimalustele, kuid mitte vähem kui 2x vegetatsiooniperioodil. Murdunud okste koristamine, põlispuude võrahooldus vastavalt vajadusele. Hooldus oluline mõisamiljöö säilitamiseks. NB! Osaliselt reformimata riigimaa.
Vana õunaaed	5,6	I	Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. Murdunud puude ja okste koristus jooksvalt. Vanade liinipostide eemaldamine. Hooldus oluline vaadete tõttu.
Kalevipoja sängist Lokuta mäeni	4,3	I	Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. Osaliselt kattub matkarajaga; hooldus oluline vaadete tõttu. Kalevipoja sängi hooldus on arvatud samasse alasse.
Pala tee niit (I lahustükk)	3,2	II	Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. Oluline vaate hoidmiseks.
Pala tee niit (II lahustükk)	1,8	I	Ala kõrgest tihedast võsast puhastamine vaate avamiseks ürgorule; jätta rühmadena kasvama üksikud kased. Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest.
Kuningvere järve niit	1,0	II	Niitmine ja prahikoristamine külastajate paremaks teenindamiseks. Konfliktide vältimiseks vajab külastuskorralduse täpsemat planeeringut
Lästeniidu mäe niit	2,3	II	Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. Oluline vaate hoidmiseks.
Lästeniidu mäelt avanevad vaated	0,2	II	Ala tihedast kõrgest võsast puhastamine vaate avamiseks, seejärel iga-aastane niitmine. Mäel kasvavate põlistammede alt isetekkeliste noorte puude ja hõreda võsa eemaldamine. Matkaraja ühe haru lõpp-punkt; hooldus oluline vaadete tõttu. Väidetavalt on siit kunagi paistnud ka loss.
Kooljamäe niit	1	I	Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. Heina võib ka purustada. Üksikud pajupõõsad jätta kasvama.
Peatskivi küla heinamaad	1,0	II	Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. Oluline vaate hoidmiseks.
Peatskivi küla niit; I lahustükk	1,7	I	Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. Oluline vaate hoidmiseks.
Karjaõu	1,9+0,3	II	Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. Murdunud okste koristamine, põlispuude võrahooldus vajadusele. Tammede alt võib niita üle aasta.
Naftabaasi puhkekoht	0,4	II	Niitmine 1x vegetatsiooniperioodil, soovitavalt alates juuli II poolest. NB! Pärast puhkekohta väljaehitamist niita vastavalt vajadusele. Puhkekohta rajamist käsitletakse külastuskorralduse peatükis.
KOKKU: 26,7 ha		I prioriteet - 16,4 ha (s.h 1,8 ha võsast puhastamine ja hilisem niitmine) II prioriteet - 10,3 ha (s.h 0,2 ha võsast puhastamine ja hilisem niitmine)	

Aladel, millel on toimunud esmane võsatõrje, ei tohi hooldustöid katkestada, sest ühekordne võsatõrje ei anna efekti pigem halvendab olukorda. Nimetatud aladel on esimesel kolmel aastal pärast võsa eemaldamist oluline niita vähemalt 1 kord vegetatsiooniperioodi II pooles, kuid võimalusel tuleks niita kaks korda aastas.

Tegevus on vajalik väärtustele 2.3. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevused kuuluvad I ja II tähtsusklassi. Korraldajad RMK (tegevus avatud maastike taastamine), KeA (jätkuvalt riigiomandis oleva maa hooldus), Alatskivi Vallavalitsus (munitsipaalmaa hooldus).

4.2.2.3 ALATSKIVI PAISJÄRVE RENOVEERIMINE

20. saj. algul oli järve kogupind 15 ha, s.h Veskijärv 8 ha, Lossijärv 7 ha. 1964.-1970. a Alatskivi sovhoosi ajal süvendati järve ning ümbritsevatele liivastele põldudele veeti paarsada tuhat kantmeetrit muda. Veekogu soostumine ja väike sügavus on tingitud sissevoolava vee hõljumi pikaajalisest settimisest. Tänapäevaks on järve kinnikasvamine taas hoogustunud ning kavas on paisjärve puhastamine setetest 0,8 m sügavuselt. 2014. a talvel toimunud Alatskivi paisu avarii tulemusena langes veetase märkimisväärselt ning paljastus varasema madalveelise kaldavööndi elustik (järvekarbid) ning intensiivistus kinnikasvamine. Alatskivi Vallavalitsuse tellimisel 2007. aastal koostatud Inseneribüroo Urmas Nugin OÜ poolt projekti realiseerimine suurendaks järve veemahutavust 35%. Paisjärv on vaja taastada esimesel võimalusel ning eriti hea on seda teha praeguse madala veeseisu juures; sel juhul jääb ära ka hilisem vajadus järv taas alla lasta. Tööd saab teha etappidena.

Tegevus on vajalik väärtustele 2.1.3. ja 2.3.2 seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub I tähtsusklassi. Korraldaja: Alatskivi Vallavalitsus koostöös partneritega.

4.2.3 KOPRA OHJAMINE

4.2.3.1. KOPRA ARVUKUSE PIIRAMINE.

Kaitsealal puudub vajadus võõrliikide tõrjeks, küll on vajalik kopra kui probleemliigi arvukuse piiramine ja kopratammide hävitamine vastavalt vajadusele, et kaitsta jõeäärseid alasid (sh matkarada) üleujutuse eest.

Tegevus on vajalik väärtustele 2.1.4. ja 2.3. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus toimuv vastavalt vajadusele ja kuulub II tähtsusklassi. Korraldaja: Jahimehed koostöös KeA-ga.

4.2.3.2. PÖLISPUUDE VÕRGUSTAMINE.

Probleemiks on kaldal (kuni 30 m) kasvavate (põlis)puude koprakahjustused (joon 34). Seetõttu tuleb vastavalt vajadusel paigaldada Alatskivi järve ümbritsevatele põlispuudele ja perspektiivse järelkasvu puutüvedele suuresilmalised kaitsevõrgud, mida tuleb tüvedesse kasvamise vältimiseks vastavalt vajadusele lõdvemaks lasta.

Tegevus on vajalik väärtustele 2.1.4. ja 2.3. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II tähtsusklassi. Korraldaja: KeA ja maaomanikud vastavalt maaomandile.

4.2.4. ÜKSIKOBJEKTIDE HOOLDUS

Truuduse tamme ümbruse hooldus (ca 1 ha) on arvestatud pargihoolduse hulka. Niitmist 1x vegetatsiooniperioodil soovitavalt suve II pooles vajab **Apollokivi ümbrus** (0,3 ha). **Truuduse**

tamme võras on üksikud kuivanud oksad, mis on murdumisohtlikud ja vajavad eemaldamist küllastajate ohutuse tagamiseks.

Tegevused on vajalikud väärtustele 2.3.4. seatud eesmärkideni jõudmiseks.

Tegevus **Apollokivi ümbruse hooldus** kuulub I tähtsusklassi. Korraldaja: RMK.

Tegevus **Truuduse tamme võra hooldus** kuulub I tähtsusklassi. Korraldaja: RMK.

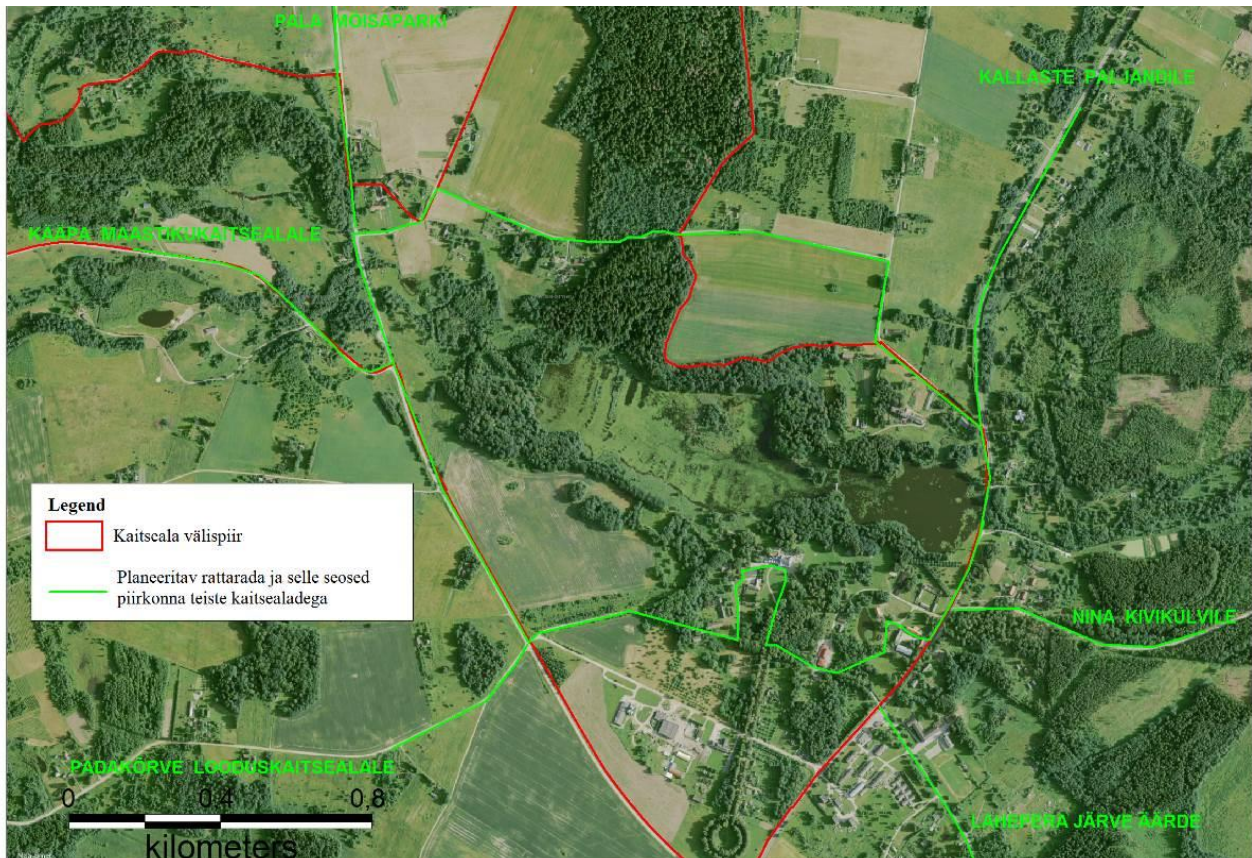
4.3. TARISTU

4.3.1. MATKARAJA HOOLDAMINE

Aktiivses kasutuses olev matkarada (4,5 km) on kavandatud ajalooliste, s.t olemasolevate teede ja jalgradade baasil võimaldamaks loodushuvilistel puhkajatele suhteliselt mugava alaga tutvumise ja tagamaks võimalikult vähese koormuse loodusele. Uusi radasid kaitsealale kavandatud ei ole. Suuremat hooldust (kohatist taastamist) vajavad hooldamatuse tõttu aktiivsest kasutusest väljalangenud Lästeniidu mäel olev rajalõik (ca 600 m; rajaäärte ja vaadete võsast puhastamine) ja Apollokivi tee (ca 1 km). Jalgrattaga ei ole matkarajal sõita lubatud, sest ala on allikaline ja rada kohati pehme; samuti tuleb vältida nõlvade erosiooni. Jalgrattal kaitsealaga tutvumiseks on võimalik kasutada kohalikke kruusateid, mis läbivad suurt osa kaitsealast. Soovituslik rattamarsruut on esitatud joonisel 52. Alatskivi mka, kui väljakujunenud hea infrastruktuuriga ala, võib olla alguspunktiks mitmete teiste lähikonna kaitsealadega tutvumisel. Suurimaks tööks on lossitaguselt terrassilt järveni laskuvale teele trepi (taas)ehitamine, et tagada ohutu järveni pääs mööda ajaloolist teed. Ehitamise aluseks on OÜ Minnoli projekt.

Hooldusmiinimumiks on ümber järve ringina kasutatava raja Alatskivi keskus – Kalevipoja säng – lossipark – keskus (= olemasolev tähistatud lühirada 4,5 km) elementaarne korrashoid (niitmine trimmeriga mõlemalt poolt rada 5 m laiuselt, (vastavalt RMK reglemendile), s.h rajalt järvele vaadete avatuna hoidmine, laudteede ja treppide hooldus ohutuse tagamiseks, suuremate aukude ja poriste/niiskete kohtade täitmine, maist-septembrini prahi koristamine kord nädalas), DCde hooldus ning paberiga varustamine; Kalevipoja sängi lõkkekohta varustamine puudega; varjualuse ehitamine. Taastamist vajab matkaraja **lossitagusele osale viiv trepp** (joon 42). Praegu on rada suure languse ja libeduse tõttu ohtlik, kuigi seda kasutavad paljud matkajad järveni pääsemiseks.

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub I tähtsusklassi. Korraldaja: RMK.

Joonis 52. Soovituslik rattamarsruut ja selle seosed piirkonna teiste kaitsealadega. Aluskaart: Maaamet 2014.

4.3.2. INFOTAHVLID JA VIIDAD

Rajal on 11 huvipunkti, kuhu RMK ajavahemikus 2014.-2016. a paigaldab A3 formaadis infotahvliid (Hirveaed, Alatskivi paisjärv, Linaleotiik, Truuduse tamm, Linnamägi, Punane allikas, Alatskivi jõgi, Kalevipoja süng, Pinnavormid, Salumets, Allee). Lisaks paigaldatakse infotahvliid (A1) Lästeniidu mäe vaatekohale ja suurima pärnaringi juurde. Raja alguses, lõpus ja lossiparklas on A0 formaadis eestikeelsed **üldinfotahvliid** (joon 40). Samadele puitalustele tuleb paigaldada 3 inglisekeelset suurt üldinfotahvliid. Rajale on vaja paigaldada **5 viita**, mis suunavad Apollokivi teele ja Lästeniidumäe vaatekohta.

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II tähtsusklassi. Korraldaja: RMK.

4.3.3. APOLLOKIVI TEE TAASTAMINE

Taastada tuleb juurdepääsutee (ca 1 km) looduskaitsealusele üksikobjektile Apollo kivile. Selleks tuleb eemaldada rajalt murdunud puud vähemalt teekoridori laiuselt, täita metsa väljaveoga tekitatud sügavad roopad raja lõpuosas (ca 200 m), paiguti katta rada peenkrusaga ning puhastada rajääred kohatisest võsast (raja algusosas ja istutatud tammegruppide piirkonnas).

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II tähtsusklassi. Korraldaja: RMK.

4.3.4. LÄSTENIIDU MÄE RAJA HOOLDUS

Taastamist (eelkõige kohatise hõreda kõrge võsa eemaldamist 3 m ulatuses rajast), vaate avamist allolevale niidualale ja viidastamist vajab **Lästeniidu mäe rajaosa**. Oosi kitsal harjal (kohati vaid 3-5 m) kulgev ca 600 m pikkune rajalõik on atraktiivne matkajatele ja sobilik loodusloo õpetamiseks. Viit on vaja paigutada Kalevipoja süngi parkimiskoha juurde maanteele ja raja otsa. Taasvõsastumise vältimiseks niita (trimmerdada) raja äärt ja põlispuude aluseid vähemalt igal kolmandal aastal (peenvõsa ei ole järelhooldusel vajalik välja vedada).

Tegevus on vajalik väärtustele 2.3.1 seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II tähtsusklassi. Korraldaja: RMK.

4.3.5. KUNINGVERE JÄRVE PUHKEKOHA RAJAMINE JA HOOLDUS

Kaitseala külastuskorralduse seisukohast on oluline avalikult kasutatava Kuningvere järve äärde korrektse **puhkekohta** ja **parkimisvõimaluse** loomine. Kuningvere järve ääres on isetekkeline puhkekoht, mida on kasutatud ka järvele pääsuks juba aastakümneid ning mis vajab kaasajastamist (taristu paigaldamine ja juurdepääsutrepide rajamine) ja hooajalist hooldust (niitmine (ca 1 ha), prügikoristus). Alternatiivseid pääse järve ääres peaaegu polegi, sest kallas on suures osas soine. Puhkekohta rajamisest on huvitatud ka eramaaomanik, kelle suvila jääb eemale, sest see võimaldaks ala paremini korras hoida (inimesed kasutavad järvekallast nii kui nii). Puhkekohta tuleb niita vastavalt vajadusele, kuid suveperioodil mitte vähem kui 1 x kuus.

Tegevus on vajalik kaitseala väärtustele 2.2.2. ja 2.3.1. seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II tähtsusklassi. Korraldaja: RMK, KOV ja maaomanik koostöös.

4.3.6. „NAFTABAASI“ PUHKEKOHA RAJAMINE JA HOOLDUS

Naftabaasi puhkekohta rajamine on lahendatud OÜ Minnoli koostatud ja KeA Jõgeva-Tartu regiooni poolt kooskõlastatud Alatskivi matkaraja rekonstrueerimise projektiga. Ala niitmine (0,4 ha) 1x vegetatsiooniperioodil on oluline maastikuvaadete tagamiseks (hoolduspindala arvestatud maastikuhooldusalade koosseisus). Peale puhkekohta väljaehitamist niita vastavalt vajadusele, kuid suveperioodil mitte vähem kui 1 x kuus.

Tegevus on vajalik kaitseala elustiku (2.1.2.) ja maastikuliste (2.2.6., 2.3.1., 2.3.2. ja 2.3.2) väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub III tähtsusklassi. Korraldaja: RMK.

4.3.7. RATASTOOLIGA LÄBITAVA MATKARAJA RAJAMINE

Ratastooliga läbitav rada on projekteeritud raja alguspunkti parklast kuni Truuduse tammeni (730 m) ja tagasi. Tulevikus on soovitatav ratastooliraja pikendamine Kalevipoja süngi parklani (+1,3 km).

Tegevus on vajalik kaitseala maastikuliste (2.2.6., 2.3.1., 2.3.2. ja 2.3.2) väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks ja loodushariduse edendamiseks. Tegevus kuulub III tähtsusklassi. Korraldaja: RMK.

4.3.8. ALATSKIVI LOODUSKESKUSE ARENDAMINE

Alatskivi Looduskeskuse suurim probleem on veevarustuse, kanalisatsiooni ja kütte puudumine, mistõttu ei ole võimalik aastaringsest kasutatavate programmide-näituste korraldamine ja muud asjakohased pidevad tegevused. Seega tuleb välja arendada sanitaarblokk ning hoone küttesüsteem.

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub III tähtsusklassi. Tööde korraldajaks on Huvilised (MTÜ ALK) ja Alatskivi Vallavalitsus.

4.3.9. TÄHISTE PAIGALDAMINE JA HOOLDAMINE

Kogu kaitseala välispiir ja vööndid tuleb nõuetekohaselt tähistada. Kaitseala piirid on looduses kergesti märgatavad (suures osas on need avalikud teed), kuid KKK koostamise ajal on osaliselt tähistatud ainult kaitseala vanem, s.t Alatskivi – Pala ja Tartu – Kallaste maanteede vaheline osa; kaitseala lääneosa on tähistamata. Potentsiaalne laiendusala ja vööndipiirid vajavad tähistamist pärast kaitse-eeskirja uuendamist. Kaitsealale sattuvate inimeste teavitamiseks on tavapärastele lähenemisteedele tarvis paigaldada 22 keskmise suurusega ja kaitseala nimega piiritähist. Tähiste asukohad on esitatud lisa 3.

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II tähtsusklassi. Korraldaja: RMK.

4.3.10. ALATSKIVI PAISJÄRVE UJUMISKOHA HOOLDUS

Alatskivi paisjärve äärde rajatud avaliku ujumiskoha hooldus seisneb 0,5 ha suuruse rannaala niitmises (oluline maastikuvaate seisukohast; arvestatud järveäärse hooldusala koosseisu), prahikoristuses ja riietuskabiini korrashoius.

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala elustikulistele ja maastikulistele väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevustest kuulub II tähtsusklassi. Korraldaja: Alatskivi Vallavalitsus.

4.4. KAITSEALA TUTVUSTAMINE JA KESKKONNAHARIDUS

4.4.1. TRÜKISE „ALATSKIVI MÕISAPARK“ VÄLJAANDMINE

Trükise “Alatskivi mõisapark” täiendatud versiooni väljaandmine eesti (1000 tk), vene (500 tk) ja inglise (500 tk) keeles (jaotamine Alatskivi lossis) ning trükise kättesaadavaks tegemine ka Keskkonnaameti kodulehel aitab kaasa kaitseala tutvustamisele, üldise keskkonnateadlikkuse tõusule ja turismipotentsiaali kasutamisele.

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub III tähtsusklassi. Korraldaja: Alatskivi Vallavalitsus, KeA, huvilised.

4.4.2. ALATSKIVI LOODUSKESKUSE EKSPOSITSIOONI HOOLDUS

Alatskivi Looduskeskuse ekspositsioonid vajavad regulaarset hooldust. Väljaehitamist vajaks Kallaste paljandi ja kaldapääsukeste teemaline ekspositsioon. Käesolevas KKKs ALK arendustemaatikat täpsemalt ei käsitleta.

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevus kuulub II tähtsusklassi. Tööde korraldajaks on MTÜ Alatskivi Looduskeskus ja Alatskivi Vallavalitsus.

4.5. KAVAD, PLAANID, EESKIRJAD

4.5.1. KKK TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE JA UUE KKK KOOSTAMINE

KKK tulemuslikkuse hindamine peab toimuma vahehindamisena kaitsekorraldusperioodi keskel 2019. aastal ja lõpliku hinnanguna enne uue KKK koostamist 2023. a ning andma sellele vajalikku informatsiooni. Hindamise alusena kasutada tulemuslikkuse hindamise tabelit (tabel 7). Uue KKK koostamist tuleb alustada hiljemalt 1,5 aastat enne olemasoleva kava lõppemist, et oleks tagatud uue KKK kehtima hakkamine koheselt peale olemasoleva kava perioodi lõppemist.

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Tegevused kuuluvad I prioriteeti. Töö korraldajaks on Keskkonnaamet.

4.5.2. KAITSEKORRA MUUTMINE

Kaitsekorralduskavas tehakse ettepanek moodustada Alatskivi mõisa pargi piiranguvöönd, muuta Kõdesi sihtkaitsevööndi piire, leevendada kalapüügi piiranguid ning liita Alatskivi maastikukaitsealaga sellega vahetult piirnev Alatskivi-Alasoo astang.

Lossipargi pv määratlemine (kaitsealuse pargina) koostöös Muinsuskaitseametiga. Kaitseala jaguneb kehtiva kaitse-eeskirja alusel üheks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks, mille eesmärk on Alatskivi pargi ja ürgoru, Kuningvere järve, Mustjärve ja neid ümbritseva traditsioonilise pärandkultuurmaastiku ilme säilitamine ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse. See jaotus ei taga mõisapargi kaitseväärtuste säilimist, sest käesoleval ajal ei ole pargi piir selgelt määratud, pargi kaitse korraldamisel tuleb aga lähtuda eeskätt parkide kaitse-eeskirjast.

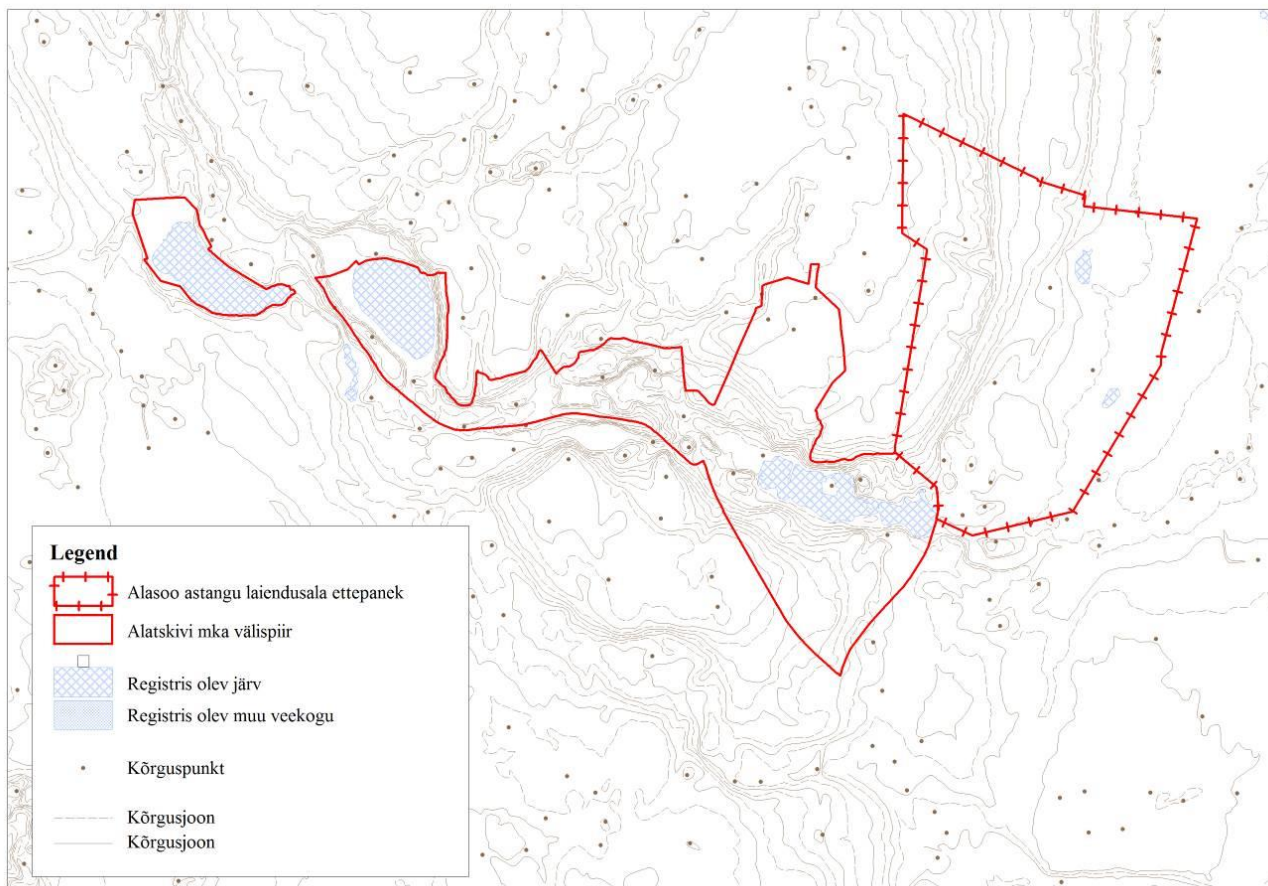
Kõdesi skv ja elupaigatüübi 9010* piiride täpsustamine on vajalik, et kõrvaldada vastuolu erinevate kaitseväärtuste (ajaloolise pargi ja elupaigatüübi 9010*) vahel. Elupaigatüübi piirid tuleb looduses uuesti üle vaadata ja hinnata elupaigatüübi vastavust kriteeriumidele. Kavaga tehakse ettepanek pargilagendiku, kus asub Apollo kivi, ja selleni viiva sihtee lähiümbruse põlistammede ja –pärnade gruppide „väljalõikamiseks” elupaigatüübist ning piiritlemiseks pargialana. Lisas 7. on esitatud 2009. a ettevalmistatud pargi piir.

Kehtivas kaitse-eeskirjas on kalapüük kaitseala järvedel lubatud spinningu, käsiõnge ja lihtkäsiõngega. Kaitse-eeskirja tuleks teha parandus ning lubada kaitsealal kalapüüki kõigi kalapüügieeskirjas lubatud püügivahenditega. Vaid kolme püügivahendi lubamine ei ole kuidagi põhjendatud ega lähtu kaitse-eesmärkidest.

Alatskivi–Alasoo astang soovitatakse kaitsealaga liita, kuna tegu on esindusliku pinnavormiga, millel on esteetiline ja suur teaduslik väärtus Peipsi järve kujunemisloos seisukohalt. Liidetava piiranguvööndi kaitse-eesmärgiks on Peipsi järve rannamoodustiste ja neil kujunenud kultuurmaastiku kaitse. Põhilised piirangud on seatud võimalikule kaevandamisele ja ehitamisele. Astangu nähtav algusosa on vahetult Pala-Alatskivi ürgoru, st ka maastikukaitseala jätk (joon 53). Vastav ettepanek (eeskirja eelnõu) on formuleeritud juba 2001. a geograaf Ain Vellaku poolt ning sellele tegi 2002. a ekspertiisi geograaf Andres Tõnisson. Peipsi järve veetaseme muutused geoloogilises minevikus on nähtavad rannamoodustistena (murrutusastangud) mõlemal pool Tartu - Kallaste maanteed, kus Kagu-Eesti e Ugandi lavamaa läheb üle Peipsi madalikuks. Devoni

liivakividest astang algab Kallastelt ning jätkub Peipsist eemaldudes ja madaldudes (3-4 m) Alatskivi suunas üle nelja kilomeetri pikkuselt. Kokku on alal seitse erineval kõrgusel asuvat endist rannajoont, millel on eriline tähtsus Peipsi järve kujunemisloo tundmaõppimise. Ala on planeeritud piiranguvööndi režiimiga, põhilised piirangud peavad tagama ala säilimise teaduslikust seisukohast lähtuvalt ning tagama ka maastiku säilimise, st piirangud on vaid kaevandamisele ja ehitamisele (maastikku rikkuvatele objektidele).

Tegevus on vajalik kõikidele kaitseala väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks. Maastikukaitseala kaitse-eeskirja valmistab ette Keskkonnaamet, tegu on I prioriteedi tööga.

Joonis 53. Alatskivi mka välispiiri laiendusettepanek. Aluskaart: Maa-amet 2014.

4.6. EELARVE

Tegevuskava tabelisse (tabel 6) on koondatud eelnevalt kirjeldatud väärtuste säilitamiseks vajalikud tegevused, mis on täitmiseks käesoleva kaitsekorralduskavaga ettenähtud perioodi jooksul. Tegevused on prioritseeritud vastavalt sellele, kas ja kuidas need mõjutavad kaitseväärtuste säilimist.

Eelarves on toodud koosluste hoolduseks kuluvad orienteeruvad minimaalsed summad, lähtuvalt 08.03.2010 jõustunud põllumajandusministri määrusest nr 19 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord aastateks 2007–2013“, st niidu (poolloodusliku koosluse) niitmine 185,98 eurot hektari kohta aastas (01.04.2014 jõustunud redaktsioon).

Taastamismaksumuse aluseks on Keskkonnaministri määruses nr 62, 01.06.2004 „Loodushoiutoetuse taotlemise, taotluse läbivaatamise ja toetuse maksmise kord, nõuded toetuse maksmiseks ja toetuse määrad“ nimetatud maksumused, käesolevas kavas 250 eurot hektari kohta aastas (hõre kõrge võsa) ja 435 eurot hektari kohta aastas (tihe kõrge võsa) (01.06.2013 jõustunud redaktsioon).

Määrused vaadatakse perioodiliselt üle ja seetõttu võivad tööde maksumused muutuda.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, milleta kaitse-eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus; kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus;
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele, eksponeerimisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele

TABEL 6 EELARVE

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Elluviija/korraldaja	Tähtsus-klass	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Tegevuse maksu-mus kokku
					Sadades eurodes										
4.1. Inventuurid, seired, uuringud															
4.1.1.	Metsaelupaigatüüpide kordusinventuur	Inventuur	KeA	II	X								X		X
4.1.2.	Tiigilendlase seire	Riiklik seire	KAUR	II						X					X
4.1.3.	Käsitiivaliste liigilise koosseisu ja varjupaikade inventuur	Inventuur	KeA	II		X									X
4.1.4.	Kuningvere järve ja Kokora Mustjärve hüdrobioloogiline uuring	Uuring	KeA	II						X					X
4.1.5.	Külastuskoormuse uuring	Uuring	RMK	II	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4.1.6.	Maastikuhoolduse tulemuslikkuse uuring	Uuring	KeA	III					X				X		X
4.2. Hooldus, taastamine ja ohjamine															
4.2.1.	Lossipargi hooldus (19,0 ha, s.h I – 17,6 (17,2+0,4 taastamisala) ha; II – 3,0 (2,8+0,2 taastamisala) ha)	Pargi hooldustöö	KOV	I	29,0	29,9	29,9	29,9	29,9	29,9	29,9	29,9	29,9	29,9	298,1
				II	5,0	5,0	5,0	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4	52,8
4.2.1.	Parunitee põlispuude hooldus (lisa 9 alusel)	Pargi hooldustöö	RMK	I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
4.2.1.	Lossipargi taastamine (võsaraie): I – 0,4 ha; II – 0,2 ha.	Pargi taastamistöö	RMK/KOV/huvilised	I	1,9										1,9
				II			0,5								0,5
4.2.2.1.	Varjestava haljastuse istutamine (25 + 50)	Maastiku hooldustöö	Maa-omanikud/KOV	II			X								X
4.2.2.1.	Vaadete avamine (ca 50 puu raie)	Maastiku hooldustöö	RMK/KOV	I	3,0										3,0

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Elluviija/korraldaja	Tähtsus-klass	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Tegevuse maksumus kokku
					Sadades eurodes										
4.2.2.2.	Avatud maastike hooldus 26,7 (24,5 + 2) ha, s.h I – 16,4 (14,6+1,8) ha; II – 10,3 (10,1+0,2) ha.	Maastiku hooldustöö	KeA/ KOV	I	26,8	26,8	30,1	30,1	30,1	30,1	30,1	30,1	30,1	30,1	294,4
				II	17,5	17,5	17,5	17,9	17,9	17,9	17,9	17,9	17,9	17,9	177,8
4.2.2.2.	Avatud maastike taastamine 2 ha (s.h I – 1,8 ha; II – 0,2 ha)	Maastiku taastamine	RMK	I		7,8									7,8
				II			0,9								
4.2.2.3.	Alatskivi paisjärve renoveerimine	Maastiku hooldustöö	KOV	I		X	X								X
4.2.3.1.	Kopra arvukuse piiramine	Pargi hooldustöö	Jahimehed	II	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4.2.3.2.	Põlispuude võrgustamine	Pargi hooldustöö	KeA/ maaomanik	II		X									X
4.2.4.	Apollo kivi ümbruse niitmine (0,3 ha)	Üksikobjekti ja selle piiranguvööndi hooldus- ja taastamistöö	RMK	I	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	6,0
4.2.4.	Truuduse tamme võra hooldus	Üksikobjekti ja selle piiranguvööndi hooldus- ja taastamistöö	RMK	I		0,8					0,8				1,6
4.3. Taristu															
4.3.1.	Matkaraja (4,5 km 10 m laius; puhkekohad, DC, sillad jne) hooldamine	Radade, külastuskeskuste jne hooldamine	RMK	I	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0	300,0
4.3.1.	Lossitagusele terrassile trepi ehitamine vastavalt projektile	Radade, külastuskeskuste jne rajamine	RMK	I		10,0									10,0
4.3.2.	Infotahvlite (11 tk) paigaldamine ja hooldamine	Infotahvlite rajamine	RMK	II	6,0	6,0									12,0
4.3.2.	Üldinfotahvlite paigaldamine (3tk)	Infotahvlite rajamine	RMK	II	50,0										50,0
4.3.3.	Viitade paigaldam. (5 tk)	Muu taristu	RMK	II	1,0										1,0

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Elluviija/korraldaja	Tähtsus-klass	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Tegevuse maksu-kokku
					Sadades eurodes										
		rajamine													
4.3.3.	Apollokivi tee taastamine (ca 1 km; 0,4 ha)	Radade, külustuskeskuste ja puhkekohtade hooldamine	RMK	II		X									X
4.3.4.	Lästeniidu mäe raja (taastav) hooldus (võsaraie 2x3x600 m (0,4 ha))	Radade, külustuskeskuste ja puhkekohtade hooldamine	RMK	II	1,0	1,0		1,0		1,0		1,0		1,0	6,0
4.3.5.	Kuningvere järve puhkekoha rajamine	Radade, külustuskeskuste ja puhkekohtade rajamine	RMK/ KOV	II		30,0									30,0
4.3.5.	Kuningvere järve puhkekoha hooldus	Radade, külustuskeskuste ja puhkekohtade hooldamine	RMK/ KOV	II			10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	80,0
4.3.6.	“Naftabaasi” puhkekoha rajamine	Radade, külustuskeskuste ja puhkekohtade rajamine	RMK/ KOV	III			65,0								65,0
4.3.6.	“Naftabaasi” puhkekoha hooldus	Radade, külustuskeskuste ja puhkekohtade hooldamine	RMK/ KOV	III				10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	70,0
4.3.7.	Ratastooliga läbitava matkaraja rajamine (730 m)	Radade, külustuskeskuste ja puhkekohtade rajamine	RMK	III		200	200								400,0
4.3.8.	Alatskivi Looduskeskuse arendamine	Radade, külustuskeskuste ja puhkekohtade rajamine	Huvilised/ KOV	III		X	X								X

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Elluviija/korraldaja	Tähtsus-klass	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Tegevuse maksu-mus kokku
					Sadades eurodes										
4.3.9.	Tähiste paigaldamine ja hooldamine (22 keskmise suuruse ja kaitseala nimega tähist)	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	II		44,0									44,0
4.3.10.	Alatskivi paisjärve ujumiskoha hooldus (0,5 ha)	Radade, külastuskeskuste ja puhkekohtade hooldamine	KOV	II	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	100,0
4.4. Kaitseala tutvustamine ja keskkonnaharidus															
4.4.1.	Trükise "Alatskivi mõisapark" väljaandmine	Trükiste väljaandmine ja infotahvlite koostamine	KeA/ KOV/ huvilised	III			X								X
4.4.2.	Alatskivi Looduskeskuse ekspositsioonide hooldus	Ekspositsioonide rajamine, hooldamine ja uuendamine	Huvilised	II	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4.5. Kavad, plaanid, eeskirjad															
4.5.1.	Tulemuslikkuse hindamine ja uue KKK koostamine	Tegevuskava	KeA	I									X		
4.5.2.	Kaitsekorra muutmine	Kaitsekorra muutmine	KeA	I	X	X									
KOKKU					181,8	419,4	399,5	144,9	143,9	144,9	144,7	144,9	143,9	144,9	2012,8

KA – Keskkonnaamet; RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus; KOV – Alatskivi Vallavalitsus.

5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamine selgitab, kas planeeritud kaitsekorralduslikud tegevused on olnud küllaldased ja tulemuslikud või mitte. Enamus kaitsemeetmeid ei anna otsest väljundit, vaid kava rakendumise edukust saab hinnata sellega, kas kavandatud tegevused on teostatud.

Tulemuslikkuse hindamisest elupaigatüüpide pindala kaudu on järve elupaigatüübi ning hingu ja vingerja osas loobutud, sest andmed on puudulikud ja selle põhjal kriteeriumite seadmine ei ole aktsepteeritav.

TABEL 7. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	Selgitus
2.1.1.	Hink (<i>Cobitis taenia</i>) ja vingerjas (<i>Misgurnus fossilis</i>)	Liikide esinemine	Liikide esinemine kaitseala veekogudes.	Hingu ja vingerja elupaigad on heas seisundis ja mõlemad liigid on kaitseala veekogudes olemas.	Tulemuse hindamine kaitsekorraldusperioodi lõpus läbiviidava inventuuri põhjal. Kuna arvukust ei ole teada ja kvantitatiivselt on raske hinnata, siis hinnatakse liigi olemasolu.
2.1.2.	Käsitiiivalised. Tiigilendlane (<i>Myotis dasycneme</i>)	Levikuala ulatus kaitsealal ja talvitumine	-Käsitiiivalised (9 liiki, s.h tiigilendlane) on esindatud hajusalt kogu kaitsealal (park 88 ha, avatud veepind 73 ha). -talvituskelder on remonditud (teisi talvituskohti pole teada)	- Käsitiiivalised (9 liiki, s.h tiigilendlane) on esindatud hajusalt kogu kaitsealal (park 88 ha, avatud veepind 73 ha).. -Seire käigus on fikseeritud nahkhiirte edukas talvitumine taastatud keldris + teada on kõik talvituskohad.	Tulemuse hindamine kaitsekorraldusperioodi lõpus läbiviidava inventuuri põhjal.
2.2.2	Looduslikult rohke-toitelised järved (3150)	Elupaigatüübi (Kuningvere järve) seisund	Kuningvere järve seisund on üldlimnoloogiliste ja VRD kriteeriumide järgi hea; looduskaitse hinnang „C“. Järv on hingu, vingerja ja jõevähi elupaik ning nahkhiirte toitumispaik.	Kuningvere järve seisund on vastavalt üldlimnoloogiliste ja VRD-le vastavate kriteeriumide järgi hea; looduskaitse hinnang „C“. Järv on hingu, vingerja ja jõevähi elupaik ning nahkhiirte toitumispaik.	Tulemuse hindamine kaitsekorraldus-perioodi lõpus läbiviidava inventuuri põhjal.

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	Selgitus
2.2.3.	Allikad ja allikasood (7160)	Allikate seisund	Elupaigatüüp 7160 on esindatud kolme allikaga	Elupaigatüüp 7160 on esindatud kolme allikaga; allikate veeseaduses ettenähtud kalda pv (r=50m) on heas seisukorras.	Tulemuse hindamine kaitsekorraldusperioodi lõpus läbiviidava inventuuri põhjal.
2.2.4.	Vanad loodusmetsad (9010*)	Elupaigatüübi pindala ja seisund	Elupaigatüüp 9010* on määratud 39,1 ha ulatuses, looduskaitse seisundiga „B“.	Elupaigatüübi piir on täpsustatud ning säilinud on ca 21 ha ulatuses kava koostamise ajal metsaregistris olnud vana (vanus üle saja aasta) metsa.	Tulemuse hindamine kaitsekorraldusperioodi lõpus läbiviidava inventuuri põhjal.
2.2.5.	Vanad laialehised metsad (9020*)	Elupaigatüübi pindala ja seisund	Elupaigatüüp 9020* on määratletud 7,5 ha ulatuses, looduskaitse seisundiga „B“.	Elupaigatüüp 9020* on säilinud vähemalt 4 ha ulatuses looduskaitse seisundiga „C“.	Tulemuse hindamine kaitsekorraldusperioodi lõpus läbiviidava inventuuri põhjal.
2.3.1.	Pärandkultuurimaastik ja vaated	Avatud maastike seisund ja pindala	Kaitsealal on maastikuvaate seisukohast olulisi avatud alasid ca 183 ha, s.h niitmist vajavaid alasid ca 43 ha (24,5+19); ca 2 ha võsast puhastatavat ala. Maastikul on visuaalselt kõrge turismiväärtus.	Avatud-suletud alade vahetamine maastikus on säilinud. (Põlis)põllud on jätkuvalt põllumajanduslikus kasutuses; hooldatud on 43 ha niite + võsast on puhastatud ja hooldatud 2,7 ha. Maastikul on säilinud visuaalselt kõrge turismiväärtus	Tulemuse hindamine kaitsekorraldusperioodi lõpus läbiviidava kameraalse inventuuri (ortofotode) põhjal.
2.3.3.	Lossipark	Ajaloolise planeeringu, puistu ja pargikujundus elementide seisund	Ajalooliselt kujunenud planeering, dendrooloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt, esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtuslik puistu ning pargi- ja aiakunsti hinnalised kujunduselemendid	Ajalooliselt kujunenud planeering, dendrooloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt, esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtuslik puistu ning pargi- ja aiakunsti kujunduselemendid on säilinud 88 ha. .	Visuaalne hinnang KKK perioodi lõpus.
2.3.4.	Üksikobjektid Apollo kivi ja Truuduse tamm	Üksikobjekti seisund, juurdepääs ja vaadeldavus	Kivi (0,3 ha) ja tamme ümbrus on niidetud (1 ha); Tamme võras kuivad oksad. Juurdepääs kivile on raskendatud.	Kivi ümbrus (0,3 ha) on niidetud; tamme ümbrus on niidetud (ca 1 ha) ja puu võra on hooldatud. Juurdepääsutee kivile on läbitav (taastatud).	Visuaalne hinnang KKK perioodi lõpus.

KASUTATUD ALLIKAD

Trükised ja e-materjalid:

Andersson, I., Martverk, R., Külvik, M., Palo, A., Varblane, A., 2003. Vääriselupaikade inventuur 1999 – 2002. Regio AS, Tartu.

Arold, I., 2005. Eesti Maastikud. Tartu Ülikooli kirjastus.

Eesti pargid 2. Koostajad Abner, O., Konsa, S., Lootus, K., Sinijärv, U., Hein, A., 2012. Tln.

Eilart, J., 1976. Inimene, ökosüsteem ja kultuur. Tln.

Eilart, J. (koostaja), 1986. Looduse õpperajad. Valgus, Tln.

Jõgisalu, I., 2013. Kopra pesakondade inventuur ja kontroll-loendus.

Järvet, A., 2007. Alatskivi paisjärve renoveerimisprojekti keskkonnamõju hindamise aruanne.

Kumari, E. (koostaja). 1973. Looduskaitse. Valgus, Tln.

Lõugas, V., Selirand, J., 1977. Arheoloogia Eestimaa teedel. Valgus, Tln

Maiste, J., 1996. Eestimaa mõisad. Kunst, Tln.

Maiste, J., Alatskivi loss ja park: kahe meistriklassi materjale.

Masing, M., 2009. Eesti parkide nahkhiireline väärtus detektor-uuringute põhjal (1999-2008). Abiks loodushuvilisele. 25.2.2009.

Masing, M., 2012. Nahkhiired ja inimene: kogemused seoses häirimisfaktoriga. Abiks loodushuvilisele, 03.2.2012.

Mäemets, A. (koostaja), 1977. Eesti NSV järved. Tln

Paal, J., 2004. Euroopas väärtustatud elupaigad Eestis. Tln.

Paal, J., 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tln.

Pirrus, E. (kollektiivi juht), 2000. Eesti ürglooduse raamat. XV osa. Tartu maakond. Tln.

Prii, R., 2008. Kopra kontroll-loendus ja jahimeeste poolt kogutud loendusandmete analüüs

Raid, M. (koostaja), 1984. Tartu Metsamajandi järelvalvepiirkonna looduskaitseobjektid. Tln.

Tambets, M. jt, 2001. Ülevaade EL Loodusdirektiivi mage- ja riimvete elupaikadest ning taime- ja loomaliikidest Eestis.

Tarang, L. jt., 2007. Väike pärandkultuuri käsiraamat. Tartu.

Tegevuskava nahkhiirte kaitse korraldamiseks aastaks 2005–2009. Keskkonnaministeerium Tln.

Valsiner, A., 1977. Õppekäigud salumetsa. Valgus, Tln.

Vilbaste, G. Tervishoiupargid (ajalehe aastaarvuta väljalõige)

Alatskivi mõisapargi kujundusprojekt. Töö nr 024423. ARC Projekt OÜ. 2006

Alatskivi matkaraja rekonstrueerimise projekt. Töö nr AB 41/11. OÜ Minnoli. 2011.

Alatskivi paisjärve renoveerimise eelprojekt. Töö nr IB 3/2007. Inseneribüroo Urmas Nugin OÜ. 2007.

Tartu maakonnaplaneeringu teemaplaneering “Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused”

https://tartu.maavalitsus.ee/documents/731238/981434/keskkonnatingimuste_planeeringu_tekst.pdf (september 2014)

Alatskivi valla arengukava 2005-2010+.

<http://www.alatskivi.ee/files/doc/Alatskivi%20valla%20arengukava%202020.pdf> (september 2014)

Alatskivi valla üldplaneering <http://www.alatskivi.ee/?nodeid=166&lang=et>

Alatskivi valla üldplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne

Kaitsekorralduskavade koostamise juhend (2013)

Eesti Riikliku keskkonnaseire jõevähi seire allprogrammi 2013. a aastaaruanne -
http://194.126.105.145/index.php?option=com_content&view=article&id=3080%3Aaesti-riikliku-keskkonnaseire-joevaehi-seire-allprogrammi-2013-a-aastaaruanne (mai 2014)

Jõgisalu, I. Kopra pesakondade inventuur ja kontroll-loendus
http://www.keskkonnainfo.ee/failid/Kopra_pesakondade_inventuur_kontroll_lopp.pdf (mai 2014)

Jõgisalu, I. Kopra pesakondade inventuur ja kontroll-loendus
http://www.keskkonnainfo.ee/failid/200902_koprarseire_kontroll_loendus%202008.pdf (mai 2014)

Harjuse, hingu, jõesilmu, vingerja ja võldase kaitse tegevuskava koostamise tellimine
<https://riigihanked.riik.ee/register/hange/136466> (16.12.2014)

Väikejärvede seire 2007.a (Kokkuvõte)
http://seire.keskkonnainfo.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=1890:2007-a&catid=1052:siseveekogude-seire-2007&Itemid=4049 (02.12.2014)

Elektroonilised registrid:

EELIS, Eesti Looduse Infosüsteem, loodus.keskkonnainfo.ee (mitmel erineval korral aastatel 2013-2014)

Keskkonnaregister, <http://register.keskkonnainfo.ee> (erinevad kuupäevad on esitatud konkreetse viite juures)

Maa-ameti Geoportaal, <http://geoportaal.maaamet.ee> (kasutatud korduvalt)

Eesti e-Elurikkus, <http://elurikkus.ut.ee/index.php?lang=est> (kasutatud korduvalt)

Metsaregister, <http://register.metsad.ee/avalik/info.php?id=34735400249> (kasutatud korduvalt)

Natura standardandmebaas, <http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=EE0080311>

Õigusaktid:

Alatskivi maastikukaitseala kaitse-eeskiri [Vabariigi Valitsuse 21. juuli 2006. a määrus nr 169 Alatskivi maastikukaitseala kaitse-eeskiri](#) (oktoober 2014)

Looduskaitseseadus

Muinsuskaitseseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/121032011008> (kasutatud korduvalt)

[KOMISJONI OTSUS, 12. detsember 2008, millega võetakse vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade teine ajakohastatud loetelu](#) (mai 2014)

Euroopa Nõukogu direktiiv 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitsest

Euroopa Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsest

Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri (seisuga 11.11.2013):

<https://www.riigiteataja.ee/akt/790098?leiaKehtiv>

Euroopa Nõukogu maastikukonventsioon

<http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/landscape/versionsconvention/Estonien.pdf>

(detsember 2013)

Firenze harta http://www.keskkonnaamet.ee/public/Firenze_harta.pdf (kasutatud korduvalt)

Keskkonnaministri 14.06.2004 määrus nr 62 “Loodushoiutoetuse taotlemise, taotluse läbivaatamise ja toetuse maksmise kord, nõuded toetuse maksmiseks ja toetuse määrad“ (redaktsiooni jõustumiskuupäev 01.04.2014)

Põllumajandusministri määrus nr 19, 2010, „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord aastateks 2007–2013“(redaktsiooni jõustumiskuupäev 01.06.2013)

LISAD

LISA 1. ALATSKIVI MAASTIKUKAITSEALA KAITSE-EESKIRI

Alatskivi maastikukaitseala kaitse-eeskiri¹

Vastu võetud Vabariigi Valitsuse 21. juuli 2006. a määrusega nr 169 ([RT I 2006, 36, 270](#)), jõustunud 11.08.2006

Määrus kehtestatakse «[Looduskaitseaduse](#)» § 10 lõike 1 alusel.

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Alatskivi maastikukaitseala kaitse-eesmärk

(1) Alatskivi maastikukaitseala² (edaspidi *kaitseala*) kaitse-eesmärk on:

- 1) järvede ja nende ümbruses maa kasutamisel väljakujunenud traditsioonilise pärandkultuurmaastiku kaitse;
- 2) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide – looduslikult rohketoiteliste järvede (3150)³, allikate ja allikasooda (7160), vanade loodusmetsade (9010*) ja vanade laialehiste metsade (9020*) kaitse;
- 3) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud liikide – hingi (*Cobitis taenia*) ja vingerja (*Misgurnus fossilis*), kes mõlemad on ühtlasi III kategooria kaitsealused liigid, ja II kategooria kaitsealuse liigi elupaikade kaitse.

(2) Kaitseala maa- ja veeala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele üheks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks.

(3) Kaitsealal kehtivad «Looduskaitseaduses» sätestatud piirangud käesolevas määruses sätestatud erisustega.

§ 2. Kaitseala asukoht

(1) Kaitseala asub Tartu maakonnas Alatskivi vallas Alatskivi alevikus, Kuningvere, Kõdesi, Peatskivi, Savastvere, Sudemäe ja Virtsu külas.

(2) Kaitseala välispiir ja vööndite piirid on esitatud kaardil määruse lisas⁴.

§ 3. Kaitseala valitseja

Kaitseala valitseja on Keskkonnaamet.

2. peatükk KAITSEKORRA ÜLDPÕHIMÕTTED

§ 4. Lubatud tegevus

(1) Kaitsealal on lubatud viibida, korjata marju ja seeni ning muid metsa kõrvalsaadusi.

(2) Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal viibimine on lubatud, arvestades «Asjaõigusseaduses» ja «Looduskaitseaduses» sätestatut.

(3) Kaitsealal on lubatud jahipidamine.

(4) Kaitsealal on lubatud kalapüük spinningu, käsiõnge ja lihtkäsiõngega.

(5) Telkimine ja lõkke tegemine on lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud kohtades. Õuemaal toimub telkimine ja lõkke tegemine omaniku loal.

(6) Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine teedel ja mootorita ujuvvahendiga sõitmine kaitseala vetel. Maastikusõidukiga sõitmine on lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid, maastikusõidukiga sõitmine kaitseala valitseja nõusolekuta ja mootoriga ujuvvahendiga sõitmine kaitseala vetel on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, käesoleva kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemisega seotud tegevuses ja kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses.

§ 5. Keelatud tegevus

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud:

- 1) muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet;
- 2) koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid;
- 3) väljastada metsamajandamiskava;
- 4) kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut;
- 5) anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks;
- 6) anda projekteerimistingimusi;
- 7) anda ehitusluba.

§ 6. Vajalik tegevus

Kaitseala poollooduslike koosluste ja looduslike rohumaade esinemisaladel on nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik rohu niitmine.

§ 7. Tegevuse kooskõlastamine

(1) Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või seisundit.

(2) Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt «Haldusmenetluse seadusele» õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

(3) Keskkonnaministeriumil või Keskkonnaametil on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või seisundit.

3. peatükk
SIHTKAITSEVÖÖND

§ 8. Sihtkaitsevööndi määratlus

(1) Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks.

(2) Kaitsealal on Kõdesi sihtkaitsevöönd.

§ 9. Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk

(1) Kõdesi sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisa nimetatud elupaigatüüpide kaitse.

(2) Metsakoosluste kaitse-eesmärk on kasvukohatüübile iseloomuliku liikide koosseisu säilitamine.

§ 10. Lubatud tegevus

(1) Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine.

(2) Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud:

- 1) rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine;
- 2) kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ja poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus;
- 3) metsakoosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas;
- 4) olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja veerežiimi taastamine.

§ 11. Keelatud tegevus

Sihtkaitsevööndis on keelatud:

- 1) majandustegevus;
- 2) loodusvarade kasutamine;
- 3) uute ehitiste püstitamine, välja arvatud rajatiste rajamine kaitseala tarbeks.

4. peatükk
PIIRANGUVÖÖND

§ 12. Piiranguvööndi määratlus

(1) Kaitseala piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse.

(2) Kaitsealal on Alatskivi piiranguvöönd.

§ 13. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk

Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on Alatskivi pargi ja ürgoru, Kuningvere järve, Mustjärve ja neid ümbritseva traditsioonilise pärandkultuurmaastiku ilme säilitamine ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse.

§ 14. Lubatud tegevus

(1) Piiranguvööndis on lubatud:

- 1) majandustegevus;
- 2) kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas.

(2) Piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud:

- 1) rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas;
- 2) veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine ning uue veekogu rajamine;
- 3) puhtpuistute kujundamine;
- 4) parkides ja arboreetumites puuvõrade või põõsaste kujundamine ning pargi ilme ja liigilise koosseisu tagamiseks vajalik puittaimestiku raie;
- 5) kaitseala tarbeks vajalike ehitiste püstitamine;
- 6) tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks veekogust kaugemal kui 100 m ehitistele.

§ 15. Keelatud tegevus

Piiranguvööndis on keelatud:

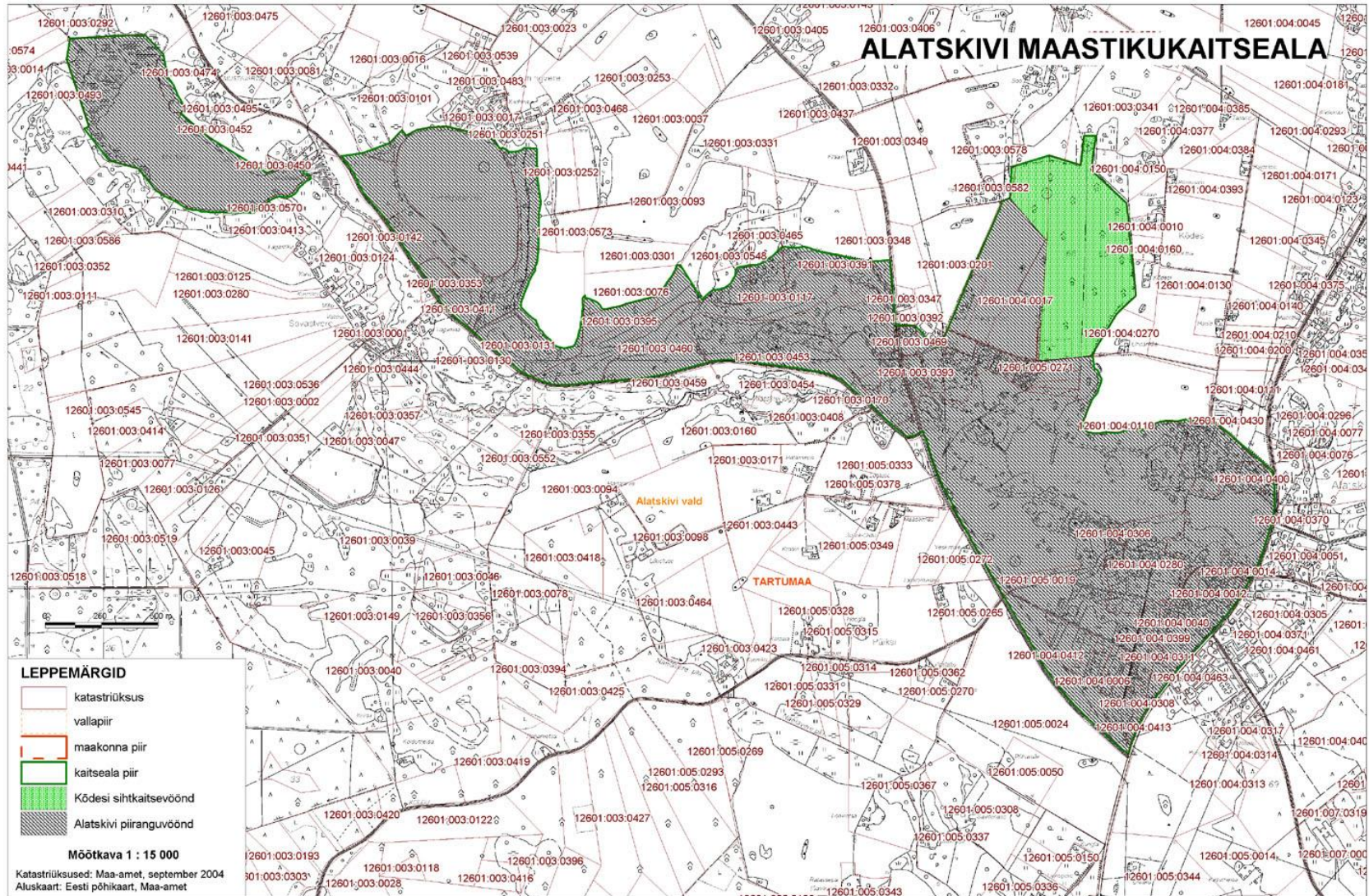
- 1) uuendusraie, välja arvatud turberaie, kusjuures tuleb säilitada koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus;
- 2) puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnasel;
- 3) energiapuistute rajamine;
- 4) maavara kaevandamine, välja arvatud «Maapõueseaduse» § 59 lõikes 2 sätestatud juhul kaitseala valitsejaga kooskõlastatud kohtades;
- 5) biotsiidi ja taimekaitsevahendi kasutamine looduslikul rohumaal ja metsamaal ning veekogule lähemal kui 50 m;
- 6) uue maaparandussüsteemi rajamine;
- 7) uue ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine, välja arvatud § 14 lõike 2 punktides 5 ja 6 sätestatud juhtudel.

¹ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; C 241, 29.08.1994, lk 175; L 305, 8.11.1997, lk 42–65; L 236, 23.09.2003, lk 667–702; L 284, 31.10.2003, lk 1–53).

² Kaitseala on moodustatud Vabariigi Valitsuse 12. detsembri 2000. a määrusega nr 425 «Alatskivi maastikukaitseala kaitse-eeskiri» Tartu Rajooni TSN Täitevkomitee 9. septembri 1964. a otsuse nr 99 «Looduse kaitsest Tartu rajoonis» alusel kaitse alla võetud kohaliku tähtsusega maastikukaitseala baasil. Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615-k «Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri» lisa 1 punkti 2 alapunktist 10 hõlmab kaitseala Alatskivi loodusala, kus tegevuste kavandamisel tuleb hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi.

³ Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatuübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatuübid.

⁴ Kaitseala välispiir ja vööndite piirid on märgitud määruse lisas esitatud kaardil Eesti põhikaardi (mõõtkava 1:10 000) alusel, kasutades maakatastri andmeid seisuga september 2004. a. Ala kaardiga saab tutvuda Keskkonnaametis, Keskkonnaministeeriumis, keskkonnaregistris ning maainfosüsteemis (www.maaamet.ee).

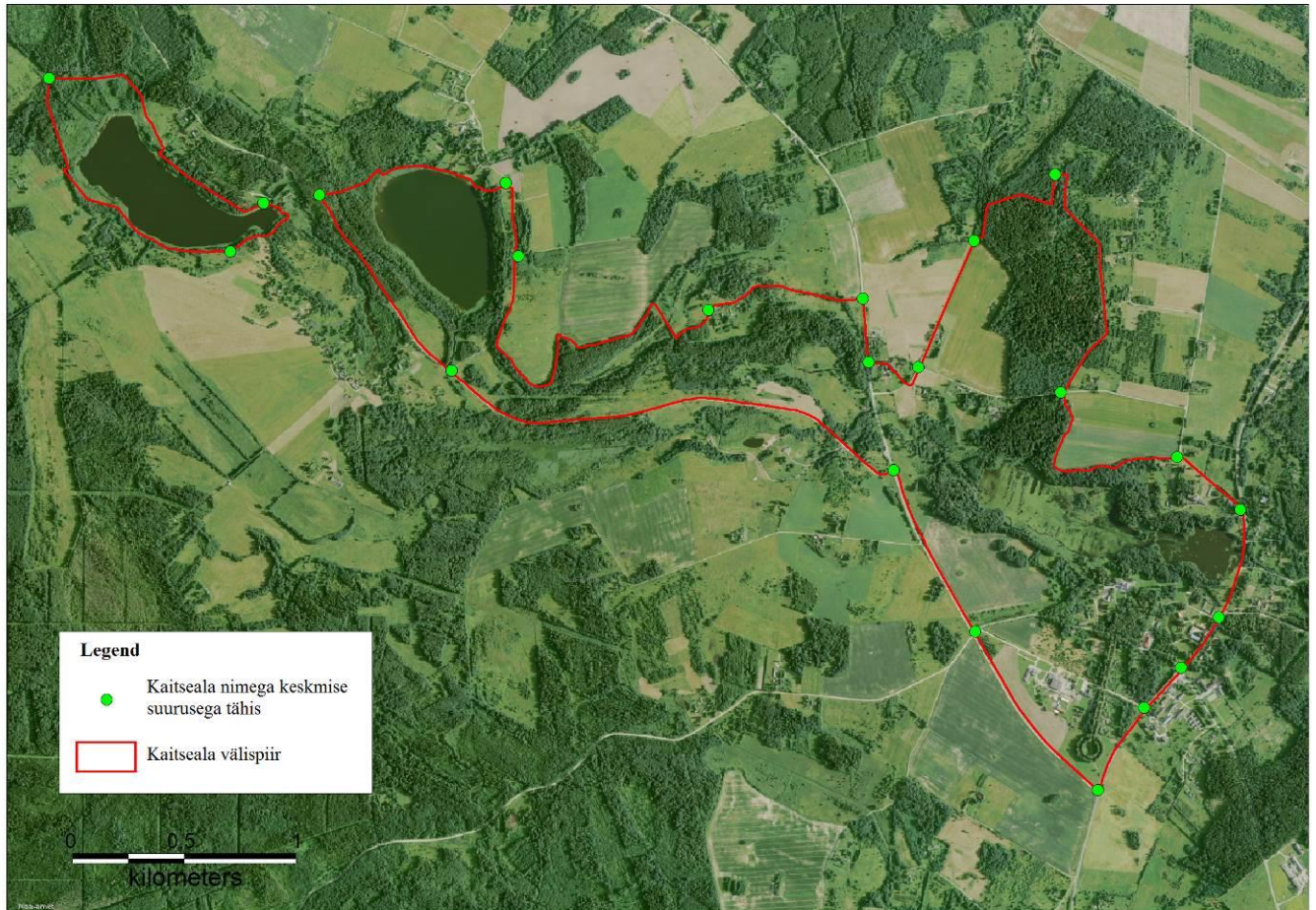
Villu Reiljan
Keskkonnaminister

LISA 2. KAASAMISKOOSOLEKU MATERJALID

ALATSKIVI MKA KAITSEKORRALDUSKAVA TUTVUSTAMINE
ALATSKIVI VALLAVALITSUSES
12.06.2014

1. dily Santson
2. Kulli Munt
3. Paul Moora
4. Illi Teras
5. Pärtel Kinnu
6. Andu Tõne
7. Made Mui
8. Deele Koore
9. Monika Ruvin
10. Ene Ima 52.32.018
11. Maris Paju

LISA 3. ALATSKIVI MAASTIKUKAITSEALALE VAJALIKUD PIIRITÄHISED

Aluskaart: Maa-amet 2014.

LISA 4. ARHEOLOOGIA- JA ARHITEKTUURIMÄLESTISED ALATSKIVI MKA-L

Arheoloogiamälestised

Reg. nr.	Nimi	Asukoht
12786	Asulakoht	Savastvere küla
12784	Linnus "Kalevipoja süng	Peatskivi küla
12783	Asulakoht	Peatskivi küla
12782	Asulakoht	Naelavere küla
12778	Kääbas	Kuningvere küla
12777	Kääbas	Kuningvere küla
12776	Kääbas	Kuningvere küla
12775	Kääbas	Kuningvere küla
12774	Kääbas	Kuningvere küla
12773	Kääbas	Kuningvere küla
12772	Kääbas	Kuningvere küla
12771	Kääbas	Kuningvere küla
12770	Kääbas	Kuningvere küla
12769	Kääbas	Kuningvere küla
12768	Ohvriallikas "Punane allikas	Alatskivi alevik
12767	Linnus	Alatskivi alevik
12766	Kivikalme	Alasoo küla

Arhitektuutimälestised

Reg. nr.	Nimi	Asukoht
7174	Alatskivi mõisa moonamaja abihoone, 19-20.saj.	Alatskivi alevik
7173	Alatskivi mõisa moonamaja 3, 19.saj.	Alatskivi alevik
7172	Alatskivi mõisa moonamaja 2, 19-20.saj.	Alatskivi alevik
7171	Alatskivi mõisa moonamaja 1, 19-20.saj.	Alatskivi alevik
7170	Alatskivi mõisa kõrvalhoone 2, 19.saj.	Alatskivi alevik
7169	Alatskivi mõisa kõrvalhoone 1, 19.saj.	Alatskivi alevik
7168	Alatskivi mõisa sepikoda, 19.saj.	Alatskivi alevik
7167	Alatskivi mõisa teenijatemaja, 19.saj.	Alatskivi alevik
7166	Alatskivi mõisa valitsejamaja, 19.saj.	Alatskivi alevik
7165	Alatskivi mõisa karjakastell, 19.saj.	Alatskivi alevik
7164	Alatskivi mõisa ait-kuivati, 19.saj.	Alatskivi alevik
7163	Alatskivi mõisa pesuköök, 19.saj.	Alatskivi alevik
7162	Alatskivi mõisa juustukelder, 19.saj.	Alatskivi alevik
7161	Alatskivi mõisa tallid, 19.saj.	Alatskivi alevik
7160	Alatskivi mõisa park, 19.saj.	Alatskivi alevik
7159	Alatskivi mõisa piirdaed väravaehitiseaga, 19.saj.	Alatskivi alevik
7158	Alatskivi mõisa peahoone, 1880-1885.a.	Alatskivi alevik

**LISA 5. ALATSKIVI MKA-LE JÄÄVAD PÄRANDKULTUURIREGISTRIS OLEVAD
OBJEKTID**

Objekti nimi	Kirjeldus pärandkultuuriregistris	Märkused
Kuningvere küla kivi	126:MAL:001. Kivi paigaldatud küla esmamainimise tähistamiseks.	Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust.
Kartulikoopad	126:KEL:001. Kaks silindrikujulist süvendit mäe nõlva sees.	Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust.
Lubjavõtukohad Lästeniidumäel	126:KAR:003. Suusahüppe tornist 200 m edasi	Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust.
Peatskivi suusahüppetorn	126:SPO:001. Objekti ehitust alustati 1960-ndatel aastatel, kuid jäi lõpuni ehitamata. Säilinud vundamendipostid.	Kinnikasvav vaade lossile. Matkaraja vaatekoht.
Karva karjäär		Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust.
Kuusiku saeveski	126:VEV:001. Hundiallika lähedal Kuningvere järve tee ääres on objektist alles üksikud kivid. Objekt esmakordselt märgitud Mellini atlas 1798.	Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust.
Hundiallikas	126:ALL:001. Hiieallikas, kuhu uppunud läbi jää vajunud hunt.	Keskkonnaregistris nimeta allikas. Kaitstav elupaigatüüp. Ei jää otseselt matkarajale, kuid ümbrus on maaliline.
Peatskivi vesiveski	126:VEV:004. Säilinud ainult vundament. Objekt esmakordselt märgitud Mellini atlas 1798.	Oluline teelt vaadeldavus.
Lambasild	126:KIS:002. Mõisaajal pesti seal enne pügamist lambaid.	Oluline matkaraja osana.
Hundikuristiku kivisild	126:KIS:001. Tahutud maakividest, osad kivid on ära vajunud.	Oluline matkaraja osana..
Turbasild e Valgesild	126:KIS:004. tammepalgid, (lossi poolt tulles paremat kätt enne silda) pikkusega 5 m ja läbimõõduga 30-40 cm. Kokku umbes 20 tm, viidi kuhugi mööblivabrikusse. (K. Eres, 68)	Oluline matkaraja osana.
Limpri talu piirikivi	126:PIM:004. Ajalooline piirimärk.	Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust.
Apollokivi	126:MAL:002. Kalevipoja viskekivile lasi mõisnik paigaldada Apollo kuju Monte Carlos saadud võidusumma tähistuseks. 1938. a viidi kuju K. Pätsi korraldusel Kadrioru parki.	Oluline matkaraja osana.
Vanamõisa linaleotiik	126:LLA:002. Tiik 20x40m.	Oluline matkaraja osana.

Objekti nimi	Kirjeldus pärandkultuuriregistris	Märkused
Vanamõisa viina- ja õlleköök	126:PIV:002. Viinaköögi kõrval maakivivoodriga tiik ja palkvoodriga tiik, mida läbib allikas. Enne kööki maakividest nuumhäregade talli varemed.	Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust. Hoone osaliselt säilinud. Asub eramaal. Ilmestab maastikku.
Vanamõis (Althof)	126:KON:003. Esimene mõisakeskus, esmamainimine aastast 1601.	Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust. Maastikus ei ole märgatav.
Vanamõisa söepõletusahi	126:MIA:001. Kase puud laoti sinna riita ja pandi põlema, kui sai täis tule, siis pandi luugid kinni. Süsi läks mõisa sepikotta. (L. Kuk, 81). säilinud 50-90%	Osaliselt säilinud, kuid vajab restaureerimist. Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust.
Vanamõisa lambatall	126:LAU:001. 1936. a oli Alatskivi üks suuremaid lambakasvatusega tegelevaid mõisaid. Mitmesajapealise tõukarja algmaterjal oli toodud Rootsi parimatest sugulavadest.	Osaliselt säilinud, kuid vajab restaureerimist. Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust. Asub eramaal. Ilmestab maastikku.
Kassiveski	126:VEV:002. 1582. aasta oli ta olemas jahuveskina. Peale sõda ehitati turbiiniruumi väike elektrijaam. 1969. a kevadine suurvesi purustas veski.	Oluline matkaraja osana – vaatekoht ja pärandkultuuri infotahvel.
Endine Alatskivi pood	126:POE:001. Töötas 1937. aastani. Säilinud poe silt.	Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust.
Lambatee pärnasalu	126:PUU:001. Parun Arved Nolcken lasi pärnasalud istutada lammaste liilumise teele (Kõdesi teele), et nad kuuma päikese eest varju leiaksid.	Oluline matkaraja osana.
Polügonomeetria-punkt	126:GDM:006. Vanad geodeetilised märg	Ei ole kaitsekorralduslikku tähtsust.

LISA 6. VÄÄRTUSTE KOONDTABEL

Väärtus	Kaitse-eesmärk	Ohutegurid	Meetmed	Oodatavad tulemused
<i>2.1 Elustik</i>				
2.1.1. Hink ja vingerjas	Säilinud on hingu ja vingerja elupaigaks olevate veekogude hea seisund	Vee kvaliteedi halvenemine ja seeläbi ka elupaiga kvaliteedi vähenemine. Potentsiaalseks ohuteguriks on prognoosimatu äkkreostus vm keskkonnoahtlike ainete veekogudesse või valgalale sattumine.	Hingu ja vingerja inventuur Kuningvere järves, Kokora Mustjärves ja Alatskivi jões vastavalt nende liikide tegevuskavale.	Hingu ja vingerja elupaiga kvaliteedi hea seisund on tagatud kõigis nende liikide leiukohtades kaitsealal
2.1.2. Käsitii-valised. Tiigilendlane	Nahkhiirtele sobivad toitumisalad, varje- ja (vanade puudega park 88 ha ja avatud veepind 73 ha) talvituspaigad on säilinud ning kõik seni registreeritud 9 liiki esinevad kaitsealal	Nahkhiirte varjupaikade, sh vanade majade ja keldrite lagunemine või ümberehitamine/lammutamine viisil, mis muudab need nahkhiirtele sobimatuks;	Nahkhiirte leviku, täpsemate elupaikade, liigilise koosseisu ja arvukuse kindlaks määramiseks täiendav inventuur, et välja selgitada nahkhiirte jaoks olulised varjeobjektid;	Nahkhiirtele sobivad toitumisalad, varje- ja (vanade puudega park 88 ha ja avatud veepind 73 ha) talvituspaigad on säilinud ning kõik seni registreeritud 9 liiki esinevad kaitsealal
		Õõnsustega vanade puude raiumine (hõlmab üksikpuude raiet, pargi rekonstrueerimist ja metsaraiet)	konkreetsete abinõude (põlispuude hooldus, varjekastide paigaldamine, talvituspaikade korrastamine jms) väljatöötamine vastavalt inventuuri tulemustele	
		Pargiala ja järvedega piirnevate niitude-karjamaade ning metsahäilude kinnikasvamine	Hooldustööd 45,5 ha, s.h 2,7 ha võsaraiet ning nende hilisem niitmine ja 42,8 ha (24,5 +18,3 ha) niitmine maastiku (s.h pargiaasade 20,8 ha) avatuna hoidmiseks ning niidutaimestiku ja niidust sõltuvate putukate liigirikkuse säilitamiseks	
		Saakputukate vähenemine veekogude kuivendamise, kinnikasvamise või mürkemikaalide kasutamise tõttu	Alatskivi paisjärve puhastamine setetest veepeegli avatuna hoidmiseks.	

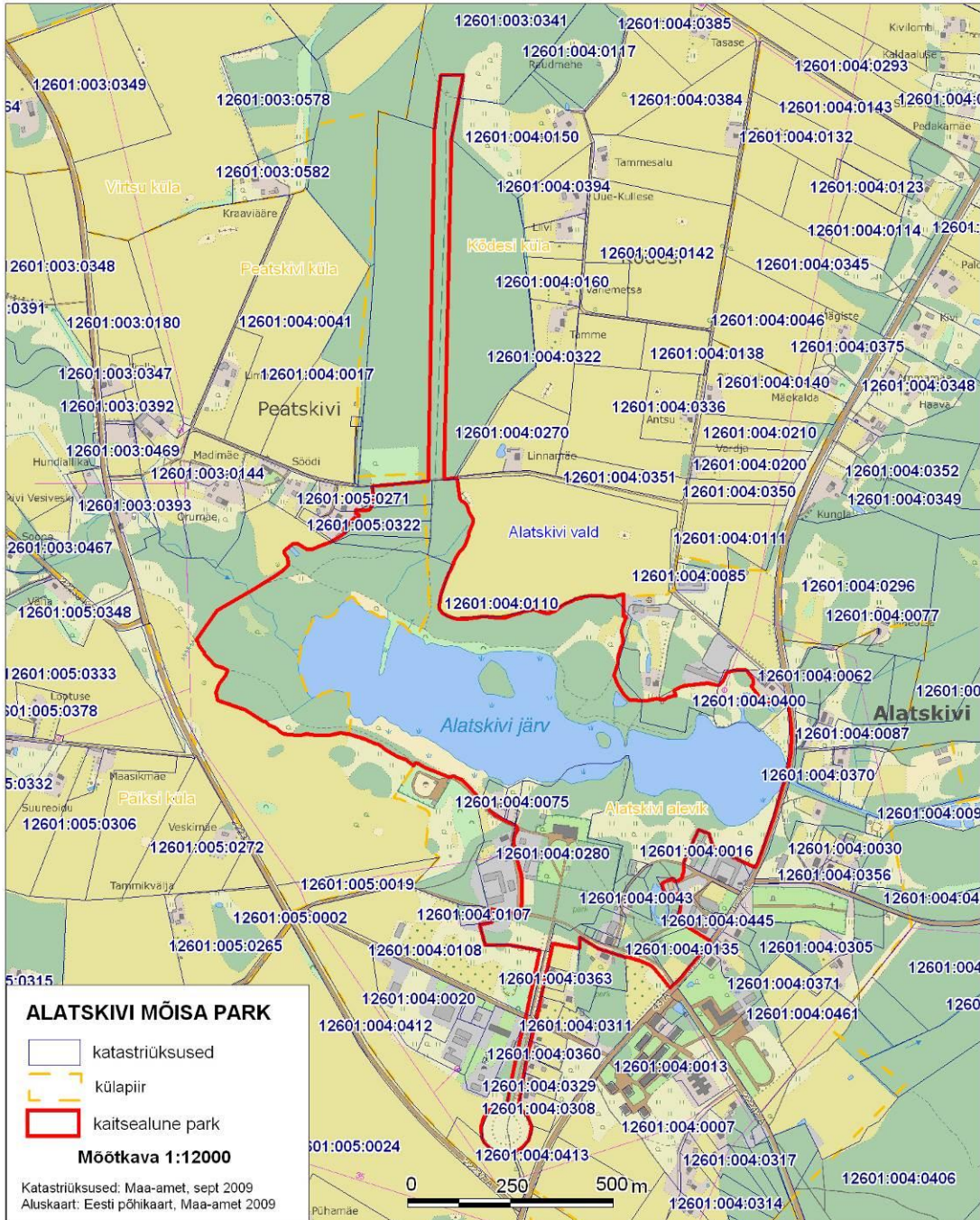
Väärtus	Kaitse-eesmärk	Ohutegurid	Meetmed	Oodatavad tulemused
2.2. Kooslused				
2.2.2. Looduslikult rohketoitelised järved (3150)	Kuningvere järv on säilitanud EL veepoliitika raamdirektiivile vastava tüübi omadused ja elupaigatüüp 3150 saavutanud vähemalt hea ökoloogilise kvaliteedi, toiteainete koormused vastavad järve koormustaluvusele. Järv on säilitanud puhke- ja turismiväärtuse, ala külastuskoormus on tasemel, mis ei mõjuta olulisel määral kaitstavaid väärtusi	Järve eutorfeerumine ja puudulik ülevaade järve ökoloogilisest seisundist	Välisreostuse ilmnemisel selle kohene lõpetamine, järve ökoloogilise seisundi hindamiseks inventuuri läbiviimine	Elupaigatüüp 3150 on säilinud 24 ha ulatuses esinduslikkuse ja üldhinnanguga C; sellega on tagatud hingu ja vingerja elupaikade, nahkhiirte toimumispaikade ning puhkemaastiku säilimine
2.2.3. Allikad ja allikasood (7160)	3 allikat on säilinud ja nende ümbrus on heas seisukorras	Allikate ümbruse tallamine, risustamine	Külastatavate allikate (esmajoones Punase allika) ümbruse jooksev heakorrastamine; Info jagamine allikate kaitseväärtuse ja olulisuse kohta.	3 allikat on säilinud ja nende ümbrus on heas seisukorras
2.2.4. Vanad loodumetsad	Elupaigatüüp vanad loodumetsad on säilinud 21 ha ulatuses esinduslikkusega C	Elupaigatüübi ja skv ebatäpne ulatus keskkonnaregistris, sh ka vastuolu pargimaastiku ja elupaigatüübi kaitse vajaduste vahel	Elupaigatüübi ja mõisapargi elementide inventuur piiride täpseks määramiseks ja väärtuste seisundi hindamiseks	Elupaigatüüp vanad loodumetsad on säilinud 21 ha ulatuses esinduslikkusega C
2.2.5. Vanad laialehised metsad (9020*)	Elupaigatüüp vanad laialehised metsad on säilinud 4 ha ulatuses esinduslikkusega C	Elupaigatüübi vanad laialehised metsad ja pargi ebatäpne ulatus keskkonnaregistris, sh vastuolu pargimaastiku ja elupaigatüübi kaitsevajaduste ja hooldusvõtete vahel	Elupaigatüübi ja mõisapargi elementide inventuur piiride täpseks määramiseks ja väärtuste seisundi hindamiseks. Elupaigatüübi jätmise üksnes looduslikule arengule	Elupaigatüüp vanad laialehised metsad on säilinud 4 ha ulatuses esinduslikkusega C

Väärtus	Kaitse-eesmärk	Ohutegurid	Meetmed	Oodatavad tulemused
2.3. Maastik, lossipark ja üksikobjektid				
2.3.1.Maastik. Vaated.	Avatud-suletud alade vahekord (avatud alasid ca 183 ha) maastikus on säilinud ja seeläbi on tagatud toitumis- ja elupaigad avatud maastikust sõltuvatele elustikurühmadele (putukad, nahkhiired, taimed). Ajaloolise maakasutuse tagajärjel väljakujunenud traditsiooniline pärandmaastik on säilinud, st pärandmaastiku (poollooduslike koosluste, vana külamaastiku) esteetilised väärtused, sh maastikuvaated, on säilinud ja seeläbi pakutakse looduses puhkamise/matkamise võimalusi	Ajalooliselt kujunenud avatud-suletud maastike vahekorra rikkumine, sh avatud alade (vana mõisasüda, õunapuuad, endised väikesed heinamaad/karjamaad jne) võsastumine, vaatesektorite kinnikasvamine, avatud alade pindala vähenemine	Regulaarsed maastikuhooldustööd 26,5 ha, sh 2 ha võsaraiet vaadete taastamiseks ning nende hilisem niitmine ja 24,5 ha niitmine maastiku avatuna hoidmiseks ning niidutaimestiku ja niidust sõltuvate putukate liigirikkuse säilitamiseks	Avatud-suletud alade vahekord (olulisi avatud alasid ca 110+73 ha) maastikus on säilinud ja seeläbi on tagatud toitumis- ja elupaigad avatud maastikust sõltuvatele elustikurühmadele (putukad, nahkhiired, taimed). Ajaloolise maakasutuse tagajärjel väljakujunenud traditsiooniline pärandmaastik on säilinud, st pärandmaastiku (poollooduslike koosluste, vana külamaastiku) esteetilised väärtused, sh maastikuvaated, on säilinud ja seeläbi pakutakse looduses puhkamise/matkamise võimalusi
		Omadustelt või väljanägemiselt maastikku võõraste/ebasobivate elementide (liinid, mastid, madaltihe elamukvartal, tööstushooneid jne) paigutamine	Ehitustegevuse planeerimisel teemaplaneeringutes ette nähtud meetmete arvestamine	
		Maastike kahjustamine liigse ja reguleerimata külastuskoormuse tõttu, sh tuleoht omavoliliste lõkete tegemisest, reostus laagripaikades, nõlvade erosioon jms	Matkaraja rajatiste (trepid (Kalevipoja sängi trepp, lossitagune trepp), 2 silda (Valgesild e Turbasild ja Lambasild), purded (Kalevipoja sängile viival teel, tamme-sanglepa-allee alguses, linaleotiigini viival teel), lõkkekohad (nn Naftabaasis, Kalevipoja sängil), puhkekohad (Truuduse tamme juures, Punase allika juures ja Lokutamäel), välikäimlad (Kalevipoja sängi parklas, Hirveaias ja nn Naftabaasi lõkkekohas), pingid, infotahvlid) väljaehitamine ja korrastamine vastavalt Alatskivi matkaraja rekonstrueerimise projektile	
2.3.2. Veekogud	Kaitseala veekogud on säilinud, nende ümbruse avamaastik on hooldatud ja objektid vaadeldavad	Järvi ümbritsevate alade võsastumine ning objektide vaadeldavuse vähenemine/kadumine	Maastikuhooldustööd 45,5 ha avatuna hoidmiseks ning niidutaimestiku ja niidust sõltuvate putukate liigirikkuse säilitamiseks	Kaitseala veekogud on säilinud, nende ümbruse avamaastik on hooldatud ja objektid vaadeldavad
		Järvede veepeegli kinnikasvamine	Alatskivi paisjärve puhastamine (renoveerimine) vastavalt projektile	

Väärtus	Kaitse-eesmärk	Ohutegurid	Meetmed	Oodatavad tulemused
2.3.3. Alatskivi lossipark	Ajalooliselt kujunenud planeering, dendroloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt, esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtuslik puistu ning pargi- ja aiakunsti hinnalised kujunduselemendid ning park kui elupaik on säilinud vähemalt 88 ha suurusel alal ajaloolise pargi piires	Eakad pargipuud on muutumas külastajatele ohtlikuks	Pargipuude võrahooldus tuleb vastavalt eksperthinnangule esmajärjekorras teha ca 220 puule ja toetus/sidumine 30 (Parunitee allée) + 18 (kaherealine ring) puule	Ajalooliselt kujunenud planeering, dendroloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt, esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtuslik puistu ning pargi- ja aiakunsti hinnalised kujunduselemendid ning park kui elupaik on säilinud vähemalt 88 ha suurusel alal ajaloolise pargi piires
		Pargi vaatelisuse vähenemine vaadete kinnikasvamise (võsastumise) tõttu	Ohtlike puude eemaldamine Paruniteelt (13 puud) ja kaherealisest ringist (2 puud). Võsastuvate alade puhastamine (0,7 ha). Iga-aastane niitmine (18,3+0,7 ha).	
		Pargiala ülekasutamine (tallamine, kooskõlastuseta lõkkeasemed, nõlvade erosioon jms)	Külustusobjektide (trepid, laudtee, sillad, purded, lõkkekohad, puhkekohad, välikäimlad, infotahvlid) korrastamine	
		Pargistruktuurielementide hävimine Kõdesi metsas, sh metsatee äärde istutatud põlispuude (tammede ja pärnade) ümbruse võsastumine, ja seeläbi puude laasumine; puude eluea ja esteetilisuse vähenemine; ajaloolise pika vaatesihi hävimine	Põlispuude võradesse isekülvist kasvanud noorte puude väljaraie, vajadusel võrahooldus (murdunud/rippes okste eemaldamine). Iga-aastane puuvõrade aluse niitmine Vööndipiiride (Kõdesi skv, Lossipargi pv) täpsustamine koos Muinsuskaitseametiga	
		Metsaveoga rikutud endise jalutustee kasutusest väljalangemine	Metsatee tasandamine-remont, selle liigeldavaks muutmine, sh roobaste/aukude täitmine kruusaga ja katmine peenestatud kruusaga; teeäärselt alalt külustajatele ohtlike puude väljaraie. Tee pikkus on ca 1 km, laius 4-6 m	
		Võimalik jaotamine elamukruntideks, mis lõhuvad pargi terviklikkuse; kommunikatsioonide plaanipäratu rajamine kõrghaljastuse vahele	Projektide asjakohane järelevalve	
2.3.4. Üksikobjektid Truuduse tamm ja Apollokivi	Üksikobjektid on säilinud, nende ümbrus on hooldatud ja objektid vaadeldavad	Kivi ja tamme ümbritsevate lagendike (ca 0,3 ha ja ca 1 ha) võsastumine ning objektide vaadeldavuse vähenemine /kadumine; kivile juurdepääsu kadumine	Regulaarne objektide ümbruse niitmine (ca 0,3 ha (Apollokivi) + ca 1 ha (tamm)) Apollokivini viiva juurdepääsutee remont ja regulaarne hooldus (ca 1 km (0,4 ha)).	Üksikobjektid on säilinud, nende ümbrus on hooldatud; objektid on ligipääsetavad ja vaadeldavad
		Tamme muutumine külustajatele ohtlikuks	Tamme võra hooldus	
2.3.5. Pärandkultuuri objektid	Pärandkultuuriobjektid on säilinud, nende ümbrus on hooldatud ja objektid vaadeldavad	Objekte ümbritsevate alade võsastumine ning objektide vaadeldavuse vähenemine/kadumine	Regulaarne objektide ümbruse niitmine (ca 0,3 ha (Apollokivi))	Pärandkultuuriobjektid on säilinud, nende ümbrus on hooldatud ja objektid vaadeldavad
			Hundikuristiku kivisilla taastamine.	

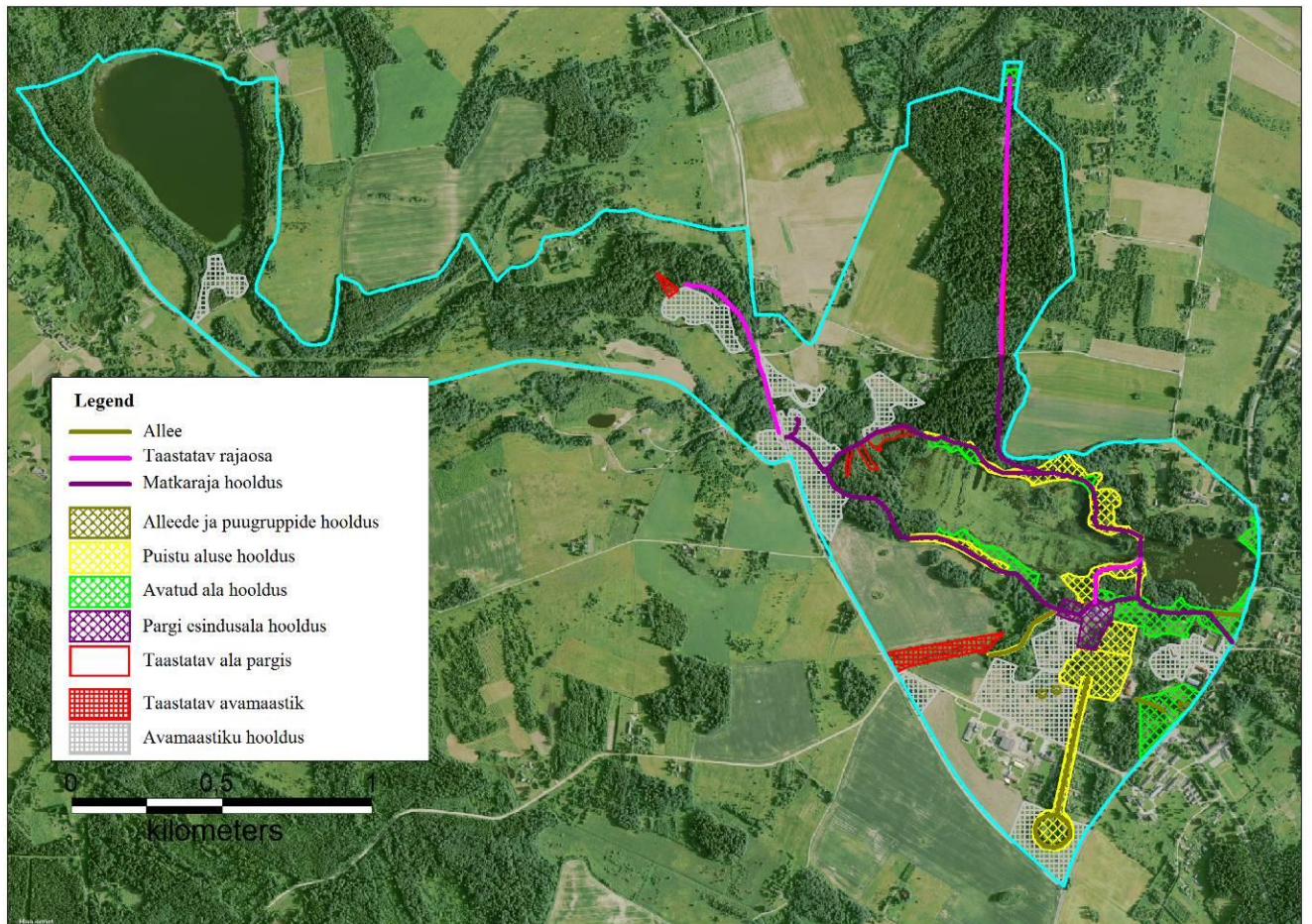
LISA 7. ALATSKIVI MÕISAPARGI PIIRANGUVÖÖNDI PIIRIETTEPANEK

Vabariigi Valitsuse2009.a määruse nr.....
 "Tartu maakonna kaitsealuste parkide piirid" lisa

Jaanus Tamkivi
 Keskkonnaminister

LISA 8. KAITSEALA HOOLDUSALADE KOOND

Aluskaart: Maa-amet 2014.

LISA 9. HOOLDUST VAJAVATE PUUDE LIGIKAUDED ASUKOHAD PARUNITEEL JA KAHEREALISES RINGIS (S. JÄRVE, 2013)

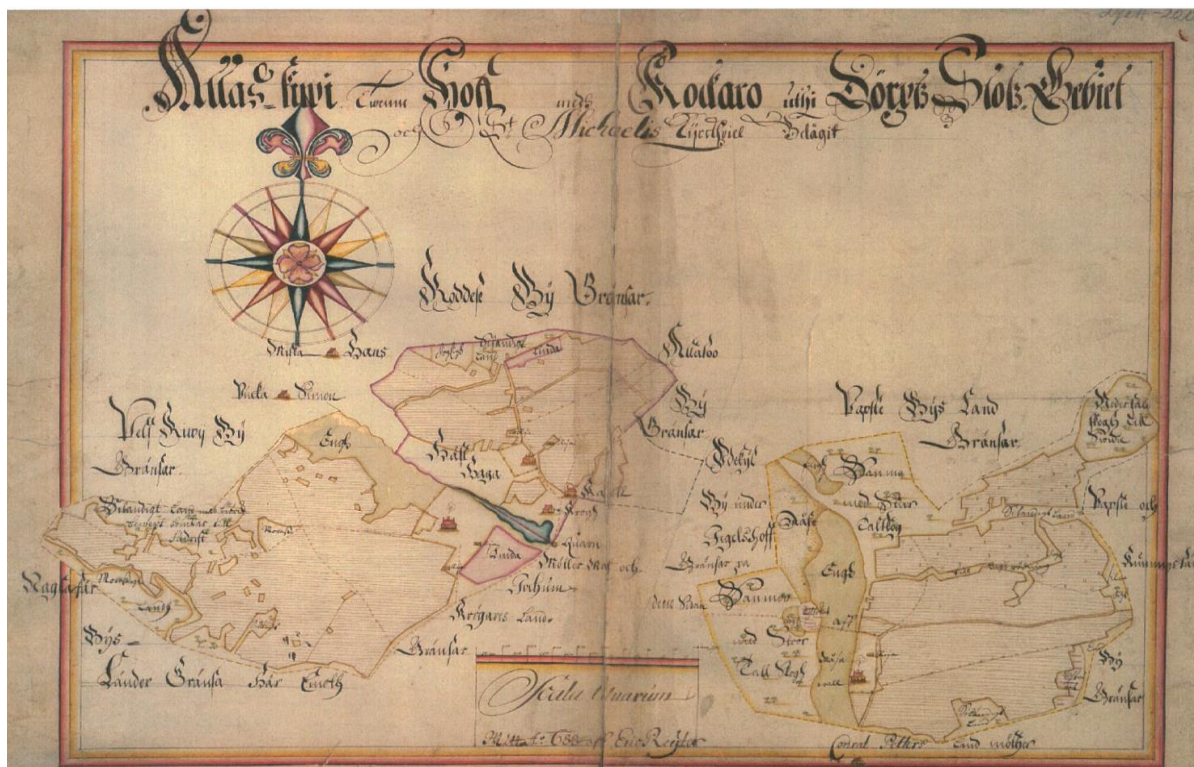

ALATSKIVI ALLEE ESMASED HOOLDUSTÖÖD

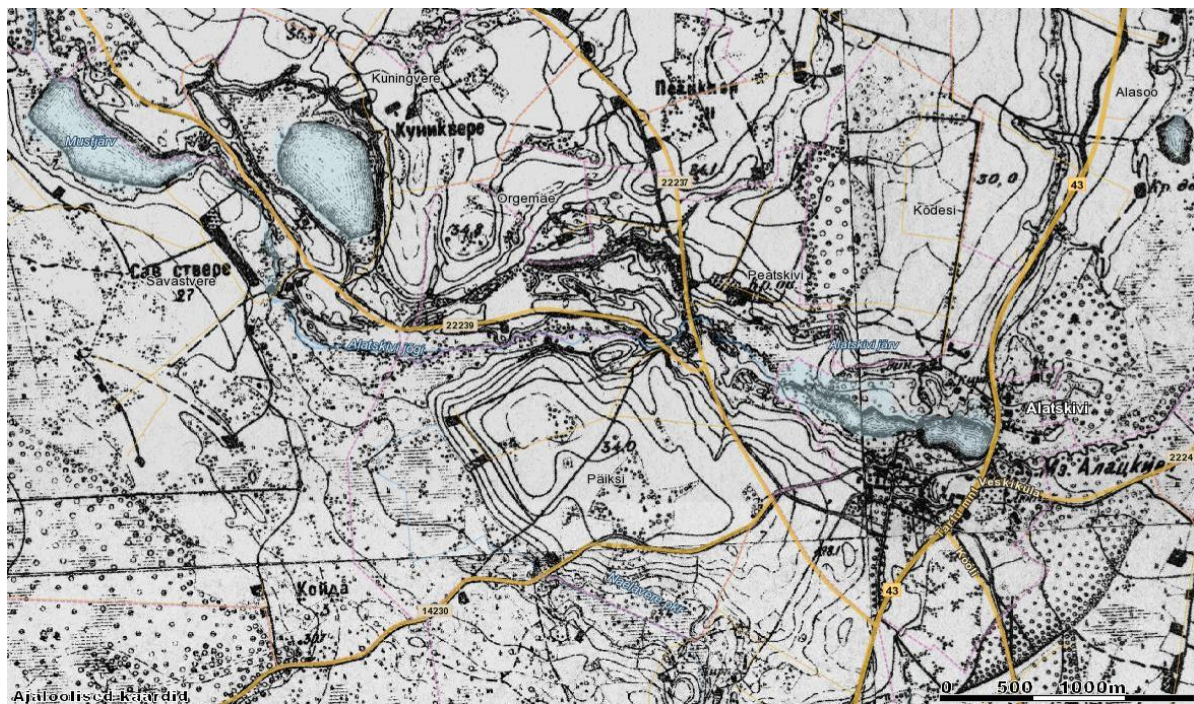
Puude ligikaudne asukoht:
 Punane – raie
 Sinine – tugivööd

LISA 10. AJALOOLISED KAARDID.

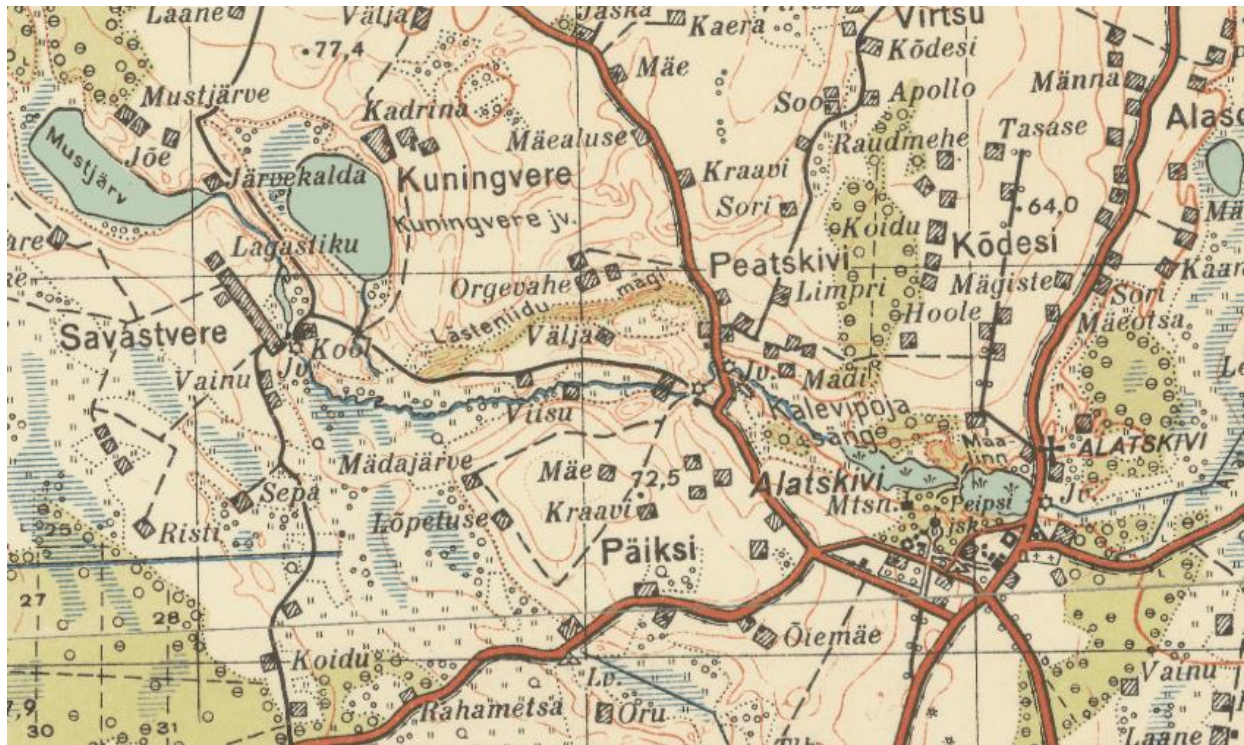

1688.a mõisakaart. EAA.308.2.76.

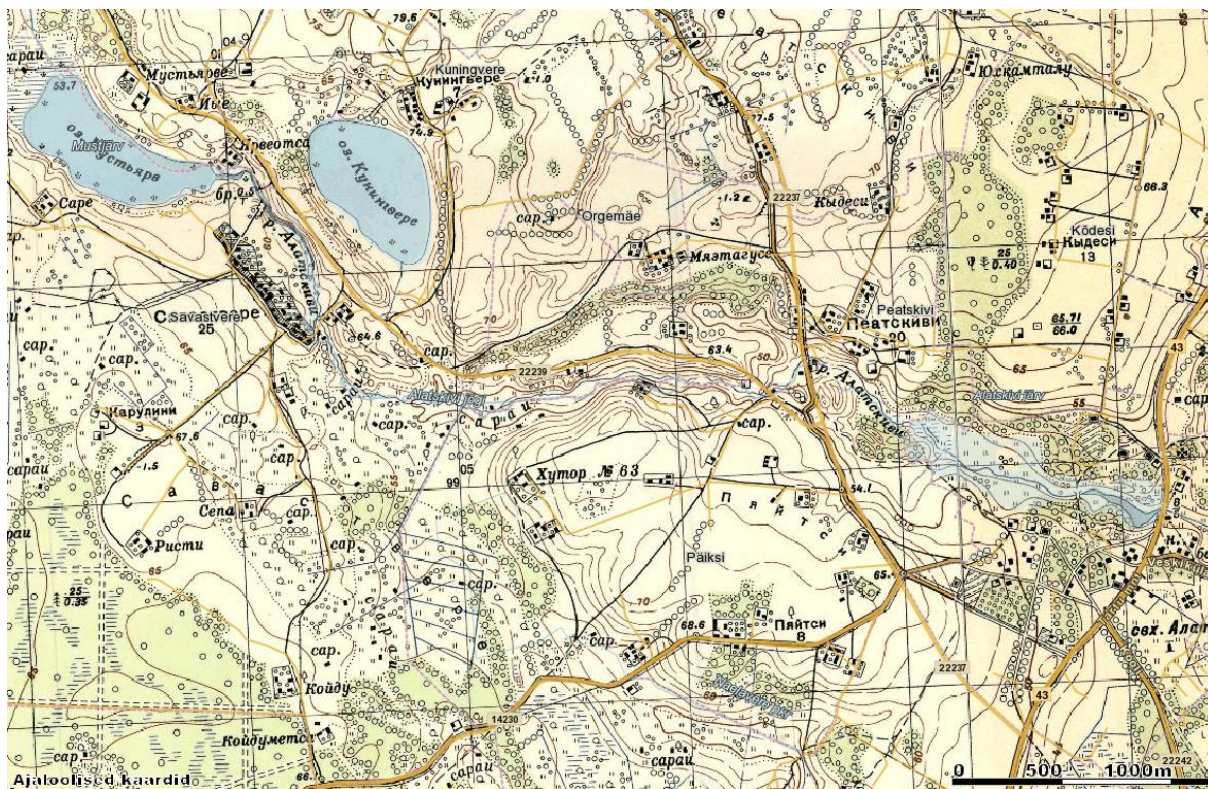
<http://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/search?title=Allaskiwi&vmode=grid&q=1>

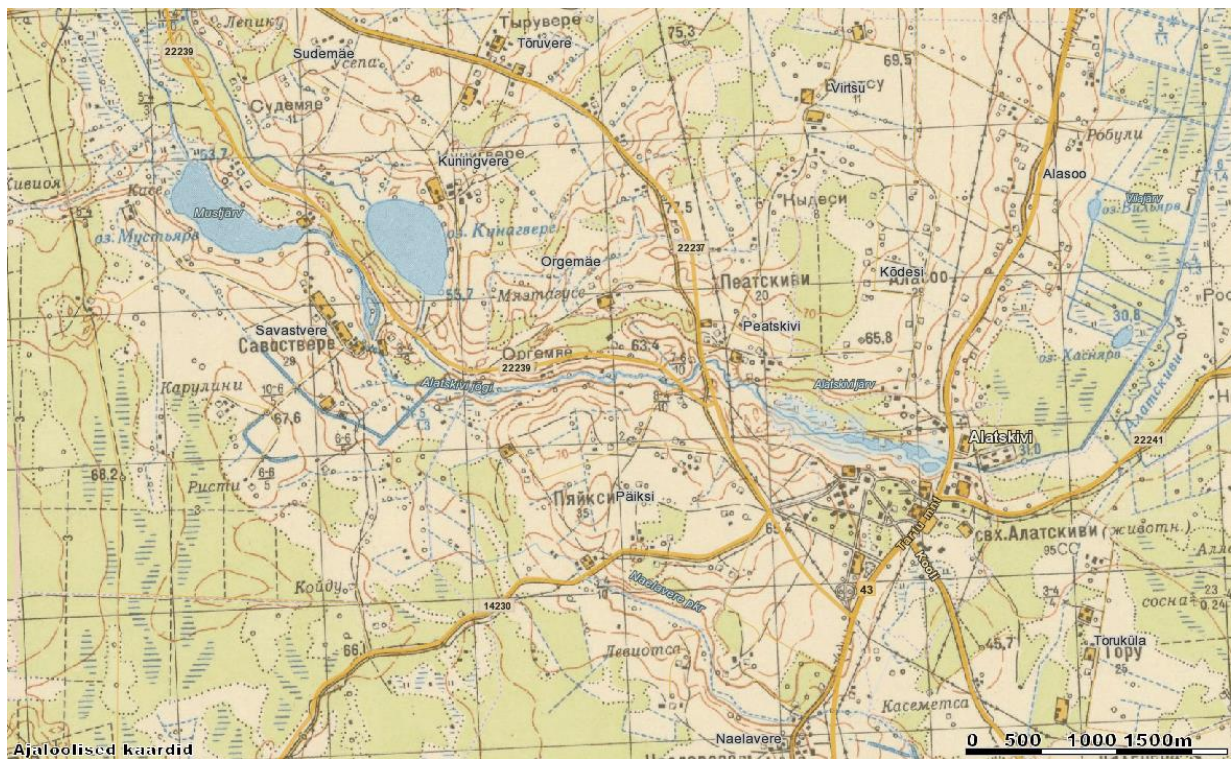
Verstakaart 1:50000 (kombineeritud). Alus: Maa-ameti kaardirakendus 2014.

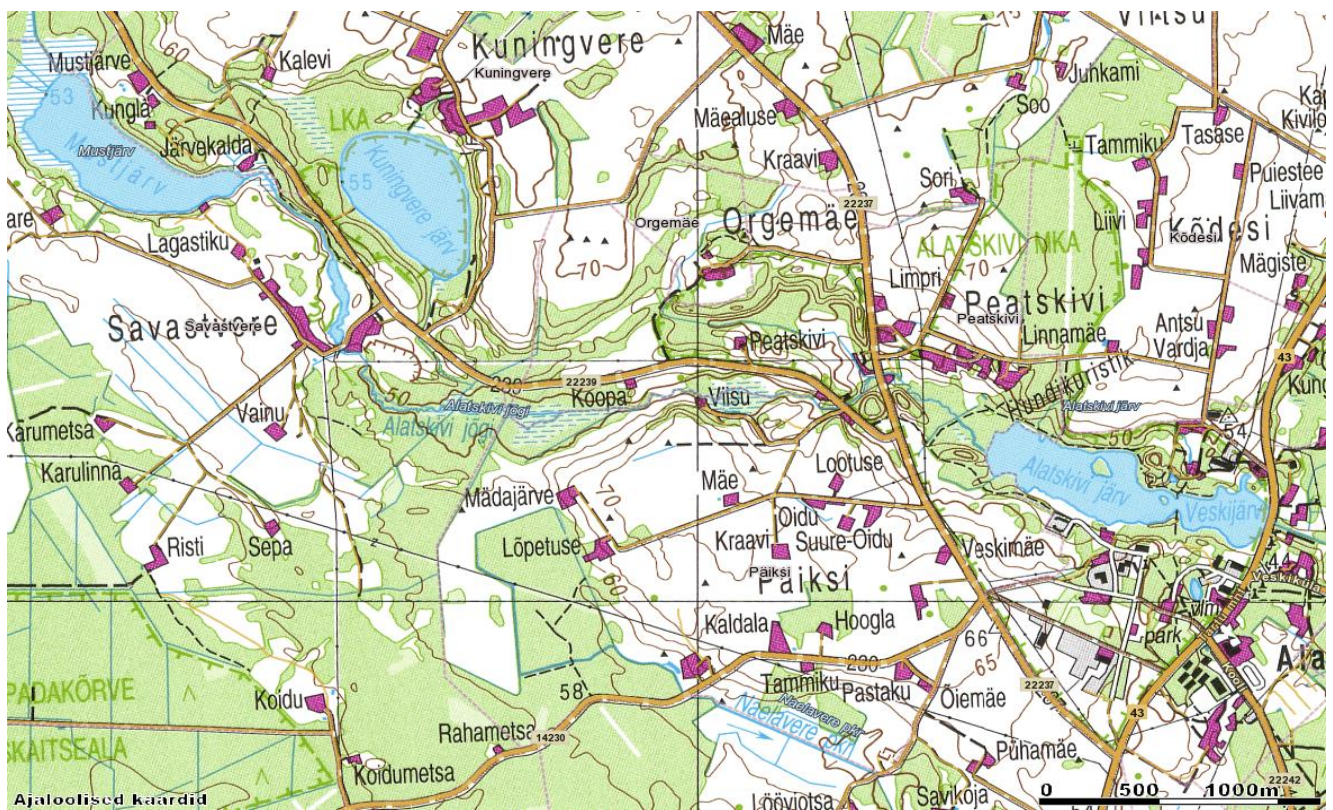
Eesti topograafiline kaart 1:50000 (1937). Alus: Maa-ameti kaardirakendus 2014.

NSVL topograafiline kaart 1:25000 (1947). Alus: Maa-ameti kaardirakendus 2014.

NSVL topograafiline kaart 1:50000 (1963). Alus: Maa-ameti kaardirakendus 2014.

Eesti topograafiline kaart 1:50000 (1999). Aluskaart: Maa-ameti kaardirakendus 2014.

**LISA 11. 1928.A MAAPARANDUSE BÜROO KOOSTATUD ALATSKIVI VALLAS
OLEVA SUVITUSPIIRKONNA ALATSKIVI MÕISA PLAAN**

